

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Veronika Živná

Problematika zaviněné nepřičetnosti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19. prosince 2017

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text práce této práce včetně poznámek pod čarou má 277 297 znaků včetně mezer (tj. 154 NS).

.....

Veronika Živná

V Praze dne 19. prosince 2017

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za jeho ochotu a vstřícný přístup. V neposlední řadě také děkuji JUDr. Jiřímu Šoušovi, Ph.D. za jeho připomínky. Rovněž bych chtěla poděkovat za podporu při psaní této práce své rodině a svým přátelům, především pak Martinovi, Báře a Janě.

OBSAH

ÚVODEM.....	7
1. ZÁKLADNÍ VÝCHODISKA.....	10
1. 1 NEPŘÍČETNOST	12
1. 2 BIOLOGICKÉ KRITÉRIUM NEPŘÍČETNOSTI – DUŠEVNÍ PORUCHA.....	14
1. 3 NÁVYKOVÁ LÁTKA.....	17
1. 4 ZMENŠENÁ PŘÍČETNOST.....	19
1. 5 ZAVINĚNÍ.....	20
1. 6 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST ZA ČINY SPÁCHANÉ V ZAVINĚNÉ NEPŘÍČETNOSTI.....	23
2. TEORETICKÉ KONCEPCE ZAVINĚNÉ NEPŘÍČETNOSTI.....	26
2. 1 BEZTRESTNOST PACHATELE.....	26
2. 2 PLNÁ TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PACHATELE.....	27
2. 3 RAUSCHDELIKT.....	28
2. 4 POJETÍ RAUSCHDELIKTU.....	28
2. 4. 1 Důsledek objektivní odpovědnosti.....	29
2. 4. 2 Výjimka ze zásady odpovědnosti za zavinění.....	30
2. 4. 3 Abstraktní ohrožovací delikt.....	30
2. 4. 4 Konkrétní ohrožovací delikt.....	31
2. 4. 5 Ohrožovací delikt sui generis.....	32
2. 5 KONSTRUKCE ACTIO LIBERA IN CAUSA.....	32
2. 5. 1 Teorie skutkové podstaty.....	33
2. 5. 2 Teorie výjimky.....	34
2. 5. 3 Teorie neslučitelnosti.....	34
3. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY NEPŘÍČETNOSTI NA NAŠEM ÚZEMÍ.....	36
3. 1 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY NEPŘÍČETNOSTI DO DRUHÉ POLOVINY 18. STOLETÍ.....	36
3. 2 CONTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA.....	38
3. 3 VŠEOBECNÝ ZÁKONÍK O ZLOČINECH A TRESTECH NA NĚ.....	39
3. 4 ZÁKON O ZLOČINECH A TĚŽKÝCH POLICEJNÍCH PŘESTUPCÍCH Z ROKU 1803.....	41
3. 5 ZÁKON Č. 117/1852 Ř. Z., O ZLOČINECH, PŘEČINECH A PŘESTUPCÍCH.....	41
3. 6 OBDOBÍ 1. REPUBLIKY A SNAHY O SJEDNOCENÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY.....	43

3. 7 ZÁKON Č. 86/1950 SB., TRESTNÍ ZÁKON.....	47
3. 8 ZÁKON Č. 140/1961 SB., TRESTNÍ ZÁKON.....	50
4. SKUTKOVÁ PODSTATA TRESTNÉHO ČINU OPILSTVÍ.....	58
4. 1 OBJEKT.....	62
4. 2 OBJEKTIVNÍ STRÁNKA.....	63
4. 2. 1 Jednání.....	63
4. 2. 2 Následek.....	65
4. 2. 3 Kauzální nexus.....	66
4. 3 SUBJEKT.....	66
4. 4. SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA.....	67
4. 5 KVAZIDELIKT – OBJEKTIVNÍ PODMÍNKA TRESTNOSTI.....	68
5. § 360 ODS. 2 TZ – ACTIO LIBERA IN CAUSA.....	72
5. 1 ACTIO LIBERA IN CAUSA DOLOSA.....	73
5. 2 ACTIO LIBERA IN CAUSA CULPOSA.....	74
6. K NĚKTERÝM HMOTNĚPRÁVNÍM INSTITUTŮM.....	76
6. 1 PŘEČIN, ZLOČIN ČI ZVLÁŠT ZÁVAŽNÝ ZLOČIN.....	76
6. 2 VÝVOJOVÁ STÁDIA.....	77
6. 3 ÚČASTENSTVÍ.....	79
6. 4 PŘÍPADY MNOHOSTI TRESTNÝCH ČINŮ.....	81
7. SANKCIONOVÁNÍ ZAVINĚNÉ NEPŘÍČETNOSTI.....	85
7. 1 UKLÁDÁNÍ TRESTŮ	88
7. 2 UKLÁDÁNÍ OCHRANNÝCH OPATŘENÍ.....	93
8. SPECIFIKA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ.....	96
8. 1 PŘÍSLUŠNOST ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	96
8. 2 NUTNÁ OBHAJOBA.....	99
8. 3 VAZBA.....	99
8. 4 DOKAZOVÁNÍ.....	100
8. 5 FORMY PŘÍPRAVNÉHO ŘÍZENÍ.....	102
8. 6 TRESTNÍ STÍHÁNÍ SE SOUHLASEM POŠKOZENÉHO.....	103
8. 7 ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ	104
9. KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY.....	105
9. 1 ČETNOST TRESTNÉHO ČINU OPILSTVÍ A ACTIO LIBERA IN CAUSA.....	105
9. 2 „PACHATEL“ TRESTNÉHO ČINU OPILSTVÍ.....	106

9. 3 SANKCIONOVÁNÍ V PRAXI.....	107
9. 4 ROZHODOVACÍ PRAXE.....	109
10. VYBRANÉ ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY.....	112
10. 1 SLOVENSKO.....	112
10. 2 NĚMECKO.....	113
10. 3. RAKOUSKO.....	115
10. 4 RUSKO.....	116
10. 5 ŠPANĚLSKO.....	117
11. ÚVAHY DE LEGE FERENDA.....	119
ZÁVĚREM.....	126
SEZNAM ZKRATEK.....	131
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	133
SEZNAM LITERATURY.....	133
PRÁVNÍ PŘEDPISY.....	140
České právní předpisy.....	140
Zahraniční právní předpisy.....	142
SOUDNÍ ROZHODNUTÍ A JUDIKATURA.....	143
Judikatura.....	143
Soudní rozhodnutí.....	145
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	146
SEZNAM PŘÍLOH.....	147
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	147
NÁZEV PRÁCE V ČESKÉM JAZYCE.....	148
ABSTRAKT.....	148
KLÍČOVÁ SLOVA.....	149
NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE.....	150
ABSTRACT.....	150
KEY WORDS.....	151

Úvodem

Otázka přičetnosti – jednoho z obligatorních předpokladů trestní odpovědnosti fyzické osoby patří zcela jistě mezi základní otázky trestního práva. Zpravidla nepřičetná osoba nemůže být trestně odpovědná, avšak je třeba si položit otázku, jakým způsobem jsou v našem právním řádu řešeny případy, kdy se dotyčný přivede do tohoto stavu úmyslně nebo z nedbalosti a v něm pak páchá trestnou činnost.

Hlavním tématem práce by tedy měla být podrobná analýza trestněprávního postihu zaviněně nepřičetných osob, jak z pohledu teorie, tak prakticky. Otázka trestní odpovědnosti nepřičetných osob, byť zaviněně, je v rámci trestního práva velice specifická, a to především tím, že se její řešení může vymykat jedné ze základních zásad trestního práva – zásady trestní odpovědnosti za zavinění.

Práce by měla nastínit teoretické konstrukce řešení. Koncepce tzv. Rauschdeliktu představuje určitý kompromis mezi dvěma krajními možnostmi trestání osob, které jednaly v zaviněné nepřičetnosti. Jednou z variant je absolutní vyloučení trestní odpovědnosti všech nepřičetných osob, přičemž toto řešení plně nekoresponduje s ochranou zájmů chráněných trestním zákonem, přestože tato úprava plně odpovídá principu odpovědnosti za zavinění. Naopak druhou krajní variantou je plná trestní odpovědnost za čin spáchaný v nepřičetnosti. V textu by měly být taktéž řešeny případy, kdy u zaviněně nepřičetné osoby v době přivádění se do tohoto stavu již existuje psychický vztah k činu v ní spáchaném – konstrukce tzv. *actio libera in causa*.

Text by se měl soustředit především na současnou právní úpravu, ve které zákonodárce zvolil variantu speciální skutkové podstaty tzv. Rauschdeliktu, který je upraven v ustanovení § 360 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku. Z formulace zákona plyne, že zaviněná nepřičetnost (úmyslně či nedbalostně) nevylučuje vždy trestní odpovědnost, pokud se pachatel v tomto stavu dopustil činu jinak trestného. *Actio libera in causa* je ve druhém odstavci upravena jako výjimka z odst. 1 a ustanovení o nepřičetnosti.

Smyslem práce by měla být komplexní analýza problematiky zaviněné nepřičetnosti, a to jak v rámci jejího historického vývoje na našem území, tak především v kontextu současné české právní úpravy, analyzována bude nejen skutková podstata

trestného činu Opilství dle § 360 odst. 1 trestního zákoníku, ale i právní úprava *actio libera in causa*.

Zároveň by však měly být nastíněny i aplikační problémy v rámci zvláštností právní úpravy vzhledem k některým hmotněprávním institutům, především je pak rozebírána v právní nauce opomíjená otázka způsobu kategorizace trestného činu Opilství, vývojová stádia, účastenství a případy mnohosti trestných činů. Obdobně by měly být analyzovány specifika procesně právního charakteru, a to nejen v otázce dokazování a znaleckého posuzování, ale i problémy spojené s nutnou obhajobou, vazbou atd. Text by měl srovnat také některé zahraniční právní úpravy (Slovensko, Německo, Rakousko, Rusko a Španělsko), jejichž výběr by měl poukázat na rozdíly, jak v právní úpravě Rauschdeliktu, tak ukázat i obě krajní řešení této problematiky.

Práce by také měla kvantitativně postihnout aplikační praxi z údajů poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti ČR v letech 1995–2016, kvalitativně pak z rozhodnutí vybraných soudů (Obvodní pražské soudy a Městský soud v Praze). Text by měl také nastínit možné problémy současné právní úpravy a navrhnout jejich možná řešení.

Práce bude rozdělena celkem do jedenácti částí. Pro účel právní analýzy problematiky zaviněné nepřičetnosti a k usnadnění pochopení bude po úvodu následovat výklad týkající se nepřičetnosti jako takové, eventuálně stavu zmenšené přičetnosti, dále pak vysvětlení právních pojmů jako duševní porucha či návyková látka, v této části také bude reflektována trestní odpovědnost za činy spáchané v nepřičetnosti, kterou si pachatel zaviněně způsobil aplikací návykových látek.

Na tuto část práce naváže výklad o teoretických přístupů k formám zaviněné nepřičetnosti, se zaměřením především na koncepci Rauschdeliktu i konstrukci *actio libera in causa*. Tyto teoretické náhledy by měly být umístěny na začátku práce, tak aby je bylo možné konfrontovat se současnou i minulou právní úpravou na našem území, ale i se zahraničím.

Následovat bude pasáž o historickém vývoji právní úpravy nepřičetnosti, a to na území současné České republiky, tento vývoj bude sledován od dob vzniku prvních kodexů v době stavovské monarchie, od Práv městských království českého, a to až do legislativního procesu přijímání současné právní úpravy, tj. zákon č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

V další kapitole bude analyzována skutková podstata Rauschdeliktu, v našem právním řádu upravená v ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákoníku. V této části budou analyzovány nejen obligatorní znaky skutkové podstaty, ale také bude rozebrán i čin jinak trestný, u kterého chybí přičetnost jako jeden z obecných znaků trestného činu. Obdobně bude v samostatné kapitole analyzován koncept *actio libera in causa* v jeho dolózní i kulpózní formě.

Kapitoly šest a sedm se budou věnovat vybraným hmotněprávním institutům ve vztahu k zaviněné nepřičetnosti a jejímu sankcionování. Poté se práce bude věnovat zvláštnostem trestního řízení. „Kriminologické aspekty“ pak budou podrobně analyzovat data týkající se zaviněné nepřičetnosti, tak aby bylo možné odpovědět na otázky, jak často dochází v České republice dochází k páchání trestné činnosti v zaviněné nepřičetnosti, resp. kolik osob je v rámci zaviněné nepřičetnosti ročně stíháno, obžalováno i odsouzeno, kdo tuto trestnou činnost páchá a jakým způsobem jsou v praxi sankcionováni. Poté se práce bude věnovat vybraným zahraničním úpravám.

Práce si klade za cíl také nastínit možné problematické body v současné právní úpravě a nastínit čtenáři návrhy změn, které budou nastíněny v kapitole č. 11 nazvané *Úvahy de lege ferenda*.

Zásadní texty týkající se zaviněné nepřičetnosti však vychází především z předcházející právní úpravy v § 201a trestního zákona č. 140/1961 Sb., jedná se především o odborné články autorů Císařové, Dolenského, Langer, Říhy a Teryngela. Dále pak o učebnice trestního práva hmotného i procesního a komentáře k zákonům. Z hlediska aplikační praxe bude využita judikatura, a to především k otázkám přičetnosti, zavinění a znaleckého dokazování. Cílem práce by mělo být komplexní zhodnocení problematiky zaviněné přičetnosti, jak teoreticky, tak prakticky. Výsledkem by pak měly být použitelné návrhy na změny právní úpravy.

1. Základní východiska

Příčetnost je v současnosti jedním z obligatorních předpokladů trestní odpovědnosti fyzických osob. V současném trestním zákoníku není příčetnosti pozitivně vymezena, ale naopak jsou vymezeny důvody ji vylučující, nepřičetnost je v současné právní úpravě definovaná v ustanovení § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „TZ“) takto: „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“

Právní nauka tento pojem definuje jako způsobilost být pachatelem trestného činu závisící na jeho duševních schopnostech.¹ Příčetnost je chápána jako jeden z obecných znaků trestného činu (eventuálně provinění u mladistvých pachatelů), a to vedle věku² a v případech mladistvých pachatelů i jejich rozumové a mravní vyspělosti (§ 5 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, dále jen „ZSVM“).³

Příčetnost pachatele může být považována i za předpoklad zavinění, přičemž trestní odpovědnost je odpovědností subjektivní, tedy odpovědnost za zavinění (*nullum crimen sine culpa*), která je vyjádřena v § 13 odst. 2 TZ, § 15 - § 19 TZ.⁴ Tato zásada odpovídá obecné představě o omezení trestní odpovědnosti pouze na ty, kteří jsou způsobilí jednat svobodně a chápat důsledky svého jednání.

Nepříčetný pachatel zpravidla nemůže být trestně odpovědný, *ledaže se do tohoto stavu přivedl, byť z nedbalosti (§360 TZ)*. Lze tedy z této formulace usuzovat, že zaviněné (tedy úmyslné či nedbalostní) přivedení se do stavu nepřičetnosti trestní odpovědnost za činy v tomto stavu spáchané nevyklučuje a je výjimkou z pravidla. Pachatel se do stavu zaviněné nepřičetnosti může přivést aplikací návykové

---

1 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepříčetný pachatel: (Aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepřičetnosti – srovnávací studie)*. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. Svazek 55. Praha: SEVT, a.s., 1995, s. 3.

2 § 25 TZ: *Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.*

3 O problematice více např. ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu k § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*. 2006, 5(10), 293-299. ISSN 1213-5313.

4 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student. ISBN 978-80-7502-044-4. s. 42.

látky, jejíž definice je upravena ve výkladových ustanoveních § 130 TZ a rozumí se jí *alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování*, případně i jinak. Podrobněji o návykových látkách práce pojednává v kapitole 1. 3. Zásadním pojmem spojeným s problematikou nepřičetnosti je také duševní porucha, která je upravena ve výkladovém ustanovení v § 123 TZ a o níž bude práce blíže pojednávat v kapitole 1. 2.

Koncepce tzv. Rauschdeliktu upraveného v současné právní úpravě představuje určitý kompromis mezi dvěma krajními možnostmi trestání osob, které jednaly v zaviněné nepřičetnosti. Jednou z variant je absolutní vyloučení trestní odpovědnosti všech nepřičetných osob, přičemž toto řešení plně nekoresponduje s ochranou zájmů chráněných trestním zákonem, přestože tato úprava plně odpovídá principu odpovědnosti za zavinění. Naopak druhou krajní variantou je plná trestní odpovědnost za činy spáchané v nepřičetnosti, která byla zaviněna požitím návykových látek.

Problematika zaviněné nepřičetnosti je v rámci českého trestního práva upravena ve speciální skutkové podstatě v § 360 TZ. Zákonodárce v prvním odstavci formuloval samostatnou skutkovou podstatu trestného činu Opilství, která zahrnuje alespoň nedbalostní uvedení se do stavu nepřičetnosti požitím návykových látek a následné spáchání „činu jinak trestného“ (a to z důvodů nenaplnění jednoho z předpokladů trestní odpovědnosti – přičetnosti pachatele). Pachatel v tomto případě odpovídá za jednání, kterým si nepřičetnosti způsobil, nikoliv však za spáchaný čin jinak trestný.

Odst. 2 dopadá právě na případy *actio libera in causa*, tedy úmyslného či nedbalostního přivádění se do stavu nepřičetnosti za předpokladu již od počátku existujícího psychického vztahu ke spáchání trestného činu. Pachatel je posléze odpovědný za trestný čin, který v nepřičetnosti spáchal. Toto ustanovení vylučuje použití jak odst. 1, tak § 26 TZ a je vůči nim ve vztahu speciality.

Vedle institutu nepřičetnosti je v trestním zákoníku upravena v ustanovení § 27 TZ i tzv. zmenšená přičetnost definovaná takto: „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný.*“ Zmenšená přičetnost však dle judikatury⁵ nemá vliv na trestní odpovědnost pachatele a vzhledem ke konstrukci skutkové podstaty

---

5 Např. Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 8. 1971, sp. zn. Tsf 6/1971 (R 61/1971) nebo usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 4. 6. 1992, sp. zn. 11 To 73/1992 (R 22/1993).

Opilství, která se vztahuje pouze na případy, kdy pachatel jedná v nepřičetnosti, se bude práce tomuto institutu věnovat spíše okrajově (viz kapitola 1. 4).

1. 1 Nepřičetnost

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, legální definice nepřičetnost je obsažena v ustanovení § 26 TZ, a to vymezením důvodů, které přičetnost pachatele vylučují. Naopak právní nauka přičetnost vymezuje jako způsobilost pachatele k vině ve smyslu trestního práva.⁶

Nepřičetným je pak pachatel, který v důsledku duševní poruchy nebyl schopen v době činu rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo ho ovládat. Nauka pak vymezuje dvě kritéria nepřičetnosti, a to biologické (lékařské) a psychologické (juristické).⁷ Biologickým kritériem nepřičetnosti se rozumí duševní porucha, přičemž pro posouzení nepřičetnosti je zásadní její vliv na schopnosti rozpoznat protiprávnost činu (tzv. schopnost rozpoznávací) nebo ovládat své jednání (tzv. schopnost určovací), tedy kritérium psychologické.

V případě chybějící schopnosti rozpoznávací pachatel není s to rozpoznat, že jeho jednání je protiprávní dle § 13 odst. 1 TZ, jakožto obligatorního znaku každého trestného činu. O tuto schopnost se bude jednat i v případě, že pachatel si uvědomoval skutkové okolnosti, ale nebyl schopen pochopit jejich společenský dopad a škodlivost.⁸ O nedostatek schopnosti určovací půjde v případě, že osoba není v době spáchání činu schopna svými duševními schopnostmi zcela jednání regulovat, přestože si v tu chvíli může uvědomovat jeho protiprávnost.⁹

Rozumová a mravní vyspělost dle ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM může být v případě spáchání provinění mladistvým¹⁰ chápána buď jako tzv. podmíněná přičetnost (její nedostatek by byl vlastně speciálním důvodem nepřičetnosti)¹¹, nebo jako

---

6 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel*. s. 3.

7 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6. s. 231 a násl.

8 Zároveň se však nevyžaduje přesné odhadnutí stupně závažnosti, a proto pro posouzení stačí laická představa. Podrobněji Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 3. 1968, sp. zn. 11 Tz 13/68 (R 33/1968).

9 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 304.

10 § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM *Mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*.

samostatný obecný znak provinění stojící vedle přičetnosti a věku (jelikož se nejedná o patologii, která by byla způsobena duševní poruchou¹².

Rozumová a mravní vyspělost nevylučuje použití ustanovení § 26 TZ. Z důvodové zprávy k návrhu zákona¹³ je patrné, že tento koncept navazuje na zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931¹⁴, kde rozumová a mravní vyspělost obdobně vycházela z tzv. podmíněné přičetnosti, závislé na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého. Mladistvý je dle důvodové zprávy trestně neodpovědný, nemohl-li pro zjevnou a značnou nezralost (zaostalost) v době činu rozpoznat stupeň nebezpečnosti svého jednání nebo své jednání ovládat.¹⁵ Vůči mladistvému, který se pro absenci rozumové a mravní vyspělosti dopustí činu jinak trestného, se použijí obdobně postupy a opatření uplatňovaná podle ZSVM u dětí mladších patnácti let.

Nedostatečná rozumová a mravní vyspělost je důsledkem opožděného vývoje mladistvého v době biologického i psychického zrání během dospívání, nikoliv projevem chorobného stavu. Dle aplikační praxe je třeba posuzovat úroveň rozumové vyspělosti i vyspělosti morální v kombinaci obou složek.¹⁶

Právní význam pro trestní odpovědnost má skutečnost, zda u pachatele byla absence schopnosti rozpoznávací nebo určovací (zapříčiněná duševní poruchou) dána v době spáchání činu.¹⁷ Další právně relevantní skutečnosti pro posouzení, zda byla, byť jedna z těchto schopností vymizelá, je samotná povaha činu. Judikatura dovozuje, že „soud nezjišťuje přičetnost pachatele jako takovou, ale vždy jen přičetnost ve vztahu k

---

11 Viz ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 440.

12 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 218.

13 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

14 Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží.

15 Srov. i 3 německého zákona o soudech mládeže /Jugendgerichtsgesetz – BgB1. I. S. 3427, BgB1. III. 451-1/). ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti...s. 294. Blíže také Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2002–2006. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>.

16 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006 (R 19/2007-I). Podrobněji ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. s. 303.

17 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 209.

určitému činu“.¹⁸ Může tedy nastat situace, kdy je pachatel schopen rozpoznat protiprávnost činu, jehož obsah je schopen pochopit, ale už nedokáže pochopit protiprávnost komplikovanějších činů, a tedy při spáchání několika činů může být pachatel ve vztahu k některým příčetný a k některým nepřičetný.¹⁹

Příčetnost je v považována za právní pojem, a proto o otázce právní kvalifikace nemůže rozhodovat znalec, který by měl pouze zprostředkovat soudci – laikovi v oboru psychiatrie – obecnou představu o tom, zda posuzovaná osoba byla v době činu schopna rozpoznat protiprávnost činu či ovládnout své chování. Soudce na základě posudku rozhodně, zda v dané situaci je či není osoba trestně odpovědná z hlediska svého duševního stavu. Tento závěr je patrný i judikatury, která uvádí: „*Otázka nepřičetnosti je otázka právní; její posouzení náleží orgánům činným v trestním řízení na základě skutečností vyplývajících z provedených důkazů. Povaha této otázky vyžaduje, aby její posouzení bylo založeno na odborných znalostech z oboru psychiatrie. Znalecký důkaz z tohoto oboru je však jen jedním z podkladů pro vytvoření soudcovského přesvědčení o otázce příčetnosti a musí být hodnocen v souvislosti se všemi ostatními zjištěnými skutečnostmi z tohoto hlediska relevantními.*“²⁰

Příčetnost se presumuje, a proto je třeba v řízení nepřičetnost dokázat. Podrobněji je problematika dokazování v trestním řízení analyzována v kapitole 8. 4.

1. 2 Biologické kritérium nepřičetnosti – duševní porucha

Biologické kritérium je v současné právní nauce chápáno jako duševní porucha, která je na rozdíl od předchozí právní úpravy z roku 1961 explicitně definována ve výkladovém ustanovení § 123 TZ takto: „*Duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“ Ustanovení, přestože by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o taxativní výčet, duševní poruchu vymezuje demonstrativně.

Dle důvodové zprávy²¹ k § 26 můžeme dle medicínského hlediska za duševní poruchu označit zřetelnou odchylku od stavu duševního zdraví a rovnováhy. A to buď

18 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78 (R 17/1979).

19 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139.* s. 304.

20 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78 (R 17/1979).

21 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

v porovnání s chováním osob obdobných vlastností (interindividuální), nebo s chováním daného jedince (intraindividuální).²²

Definování duševní poruchy působí velice komplikovaně. Demonstrativní povaha definice se jeví jako vhodně vybraná, protože umožňuje pružně reagovat na vývoj v oblasti medicíny a zároveň by neměla dovolovat vznik možných mezer v zákoně, kdy by mohlo hrozit, že by se na pachatele nemuselo ustanovení o nepřičetnosti vztahovat (i se všemi trestněprávními důsledky).²³

Zásadní je pro trestněprávní posouzení duševní poruchy, jakožto původce absence rozpoznávací či určovací složky, její komplexní zhodnocení vůči spáchané trestné činnosti. Existence duševní poruchy je zkoumána v době spáchání trestného činu, a proto se výjimečně může pachatel trpící dlouhodobější duševní poruchou nacházet v tzv. světlém okamžiku (*lucidum intervallum*), ve kterém bude za své jednání trestně odpovědný, ačkoli by v jiném okamžiku byl nepřičetný.²⁴

Existence duševní poruchy před činem, za předpokladu jejího vymizení v době páchání a přičetnosti pachatele v době činu, tedy nemá trestně právní důsledky. Naopak vznik duševní poruchy po spáchání činu má především trestně procesní důsledky, a to:

1. Nepřípustnost trestního stíhání dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „TŘ“) proti tomu, jemuž duševní choroba, která nastala až po spáchání činu, **trvale**²⁵ znemožňuje chápat smysl trestního stíhání.
2. Přerušení trestního stíhání dle ustanovení § 173 odst. 1 písm. c) TŘ, není-li obviněný pro duševní chorobu, která nastala až po spáchání činu, schopen (**dočasně**)²⁶ chápat smysl trestního stíhání.
3. Přerušení trestního stíhání po předběžném projednání obžaloby dle ustanovení § 188 odst. 1 písm. d) TŘ.

---

22 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 207.

23 VÁLKOVÁ, Helena. K "trestněprávnímu obsahu" duševní poruchy a jeho souvislostem s přípustností zabezpečovací detence u některých pachatelů. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(9), 253-256. ISSN 1213-5313. s.253 a násl.

24 SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 235.

25 § 11 odst. 1 písm. f) a g) TŘ byl zaveden novelou č. 55/2017 Sb., účinnou od 18. března 2017.

26 V případech trvalé duševní choroby by se trestní řízení po zahájení trestního stíhání zastavilo dle § 172 odst. 1 písm. d) TŘ ve spojení s § 11 odst. 1 písm. g) TŘ.

4. Přerušování trestního stíhání během hlavního líčení dle ustanovení § 224 odst. 1 TŘ.
5. Přerušování trestního stíhání vyjde-li za odvolacího řízení najevo, že po vyhlášení napadeného rozsudku nastala některá z okolností uvedených v § 173 odst. 1 písm. b) až f) TŘ dle ustanovení § 255 odst. 1 TŘ.
6. Odklad výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 322 odst. 1 TŘ na potřebnou dobu.
7. Přerušování výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 325 odst. 1 TŘ na potřebnou dobu.

Aplikace návykové látky, jakožto původce vzniku duševní poruchy, je z hlediska praxe nezanedbatelným kriminogenním faktorem, a proto se navazující kapitola bude zabývat právě problematikou návykových látek.

Duševní poruchy lze dělit na vrozené či získané, dále podle doby trvání a možnosti vyléčení také na trvalé, dlouhotrvající nebo přechodné, eventuálně podle příčin, kterými jsou způsobeny. Duševní poruchy na základě legální definice v § 123 TZ můžeme rozdělit takto:

- I. Duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci
- II. Hluboká porucha vědomí
- III. Mentální retardace
- IV. Těžká asociální porucha osobnosti
- V. Jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.

Vzhledem k demonstrativnímu výčtu duševních poruch ve výkladovém ustanovení bude práce vycházet především z této medicínsky relevantní klasifikace²⁷, která byla vydána (respektive revidována) Sdělením Českého statistického úřadu ze dne 28. listopadu 2012 o aktualizaci Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN- 10) s účinností od 1. ledna 2013.²⁸ Dle této systematiky jsou *duševní poruchy a poruchy chování* upraveny v jedenácti diagnostických skupinách F00-F99 takto:

---

27 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. s. 1181.

28 Blíže k jednotlivým typům duševních poruch a nemocí v dokumentu „Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů“ (10. revize), vydávaném Světovou zdravotnickou organizací (WHO). [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

- Organické duševní poruchy včetně symptomatických (F00–F09)
- Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek (F10–F19)
- Schizofrenie, poruchy schizotypální a poruchy s bludy (F20 – F29)
- Afektivní poruchy (F30–F39)
- Neurotické, stresové a somatoformní poruchy (F40–F48)
- Syndromy poruch chování spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktory (F50–F59)
- Poruchy osobnosti a chování u dospělých (F60–F69)
- Mentální retardace (F70–F79)
- Poruchy psychického vývoje (F80–F89)
- Poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a v dospívání (F90–F98)
- Neurčená duševní porucha (F99)

1. 3 Návyková látka

Legální definice návykové látky je upravena v § 130 TZ a rozumí se jí „*alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.*“ Její znění bylo doslova převzato z předchozí právní úpravy, ve které byla návyková látka vymezena v § 89 odst. 10 zákona č. 140/1961 Sb., trestním zákonem (dále jen „TZ 1961“). Do tohoto zákona byla definice zavedena v roce 1990 novelou č. 175/1990 Sb. Z důvodové zprávy k návrhu zákona²⁹ je patrné, že zákonodárce předpokládá, že pojem návykové látky bude i nadále vykládán stejným způsobem a v aplikační praxi se bude využívat dosavadní judikatury.³⁰

Definice koncipuje návykovou látku dle vlastností a jedná se o demonstrativní výčet.³¹ Teryngel také poukazuje na problematický název, protože jazykový výklad

29 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

30 Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2005, sp. zn. 3 Tdo 705/2005.

31 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 875.

by mohl implikovat k přesvědčení, že se jedná o látku, která je způsobilá vyvolat návyk, ačkoli to nemusí být vlastností všech látek³², v úvahu dle Říhy přicházel název např. „opojné látky“³³.

Během vytváření osnovy nového trestního zákoníku se proto uvažovalo o upravení pojmu, ale po proběhlé diskuzi zůstal vzhledem k aplikační praxi zachován stávající název. Legální definice návykové látky v trestním zákoníku je velice široká, proto vznikl interpretační prostor k dotvoření pojmu judikaturou.

Dalším problematickým aspektem je skutečnost, že v český právní řád používá několik definic návykové látky. V zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, jsou návykové látky vymezeny v ustanovení § 2 písm. a) jako „*omamné látky a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 nařízení vlády o seznamu návykových látek*“. V porovnání s definicí návykové látky v trestním zákoníku se jedná o užší pojetí, protože dopadá pouze na taxativní výčet omamných a psychotropních látek. Seznam návykových látek je upraven v nařízení vlády č. 463/2013 Sb., které od 1.1.2014 stanoví seznam návykových látek též pro účely trestního práva, tedy pro účely stíhání tzv. primárních drogových trestných činů dle ustanovení § 289 odst. 1 TZ právě na základě zákona o návykových látkách.

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, definuje návykovou látku v ustanovení § 2 písm. a) *alkohol, tabák, omamné a psychotropní látky a jiné látky s psychoaktivními účinky, jejichž užívání může vést nebo se podílet na vzniku a rozvoji duševních poruch a poruch chování*. Tato definice dle důvodové zprávy zdůrazňuje (oproti přecházejícím definicím) návykovost jako aspekt vzniku a rozvoje duševních poruch a poruch chování způsobených jejich užíváním dle 10. revize Mezinárodní statistické klasifikace nemocí v diagnostických skupinách F10 až F19.³⁴

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, se pak v ustanovení § 19 striktně drží definice návykové látky užití v trestním zákoníku.

---

32 TERYNGEL, Jiří. Návrat k „Rauschdeliktu“ (K novelizovanému § 201a trestního zákona). *Justičná revue*, 1992, roč. 44, č. 3. s. 27.

33 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. *Kriminalistika*, 2002, roč. XXXV, č. 4. Vlašim. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D>.

34 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Sněmovní tisk 828/00, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2013–2017. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=828&CT1=0>.

Přestože se nejedná o legální definici, Světová zdravotnická organizace (WHO) v roce 1969³⁵ definovala pojem „droga“ jako látku, která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí. Podle jejich účinku, který by mohl být trestněprávně relevantní, je lze rozdělit do těchto kategorií:

- I. Opiáty
- II. Halucinogeny
- III. Těkavé látky
- IV. Kannabinoidy
- V. Psychostimulanty
- VI. Medikamenty
- VII. Alkohol a alkoholické nápoje

1. 4 Zmenšená přičetnost

Legální definice zmenšené nepřičetnosti je uvedena v ustanovení § 27 TZ, který jí rozumí stav toho, „*kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání*“. V případě, že by došlo k úplnému vymizení ovládací či určovací schopnosti, jednalo by se o nepřičetnost dle ustanovení § 26 TZ, eventuálně by byla osoba trestně odpovědná za trestný čin opilství dle § 360 odst. 1 TZ nebo ALIC dle § 360 odst. 2 TZ.

Konstrukce definice zmenšené přičetnosti odpovídá definici nepřičetnosti, jediným rozdílem je intenzita v oslabení schopností. Judikatura dovozuje, že ustanovení § 360 TZ nelze v případě stavu zmenšené přičetnosti použít³⁶. Přestože tento termín byl v zákonné úpravě explicitně vymezen až trestním zákoníkem z roku 2009, právní nauka tento pojem vymezovala již dříve. Problematikou zmenšené přičetnosti se v teorii zabýval např. Ráliš.³⁷

V duševní poruše je třeba hledat původce „podstatného snížení“ schopnosti, obdobně jako v případě nepřičetnosti, a to jedné nebo obou schopností. Na rozdíl od nepřičetnosti není zmenšeně přičetný pachatel trestně neodpovědný, je proti němu

35 Lexicon of alcohol and drug terms published by the World Health Organization. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/39461/1/9241544686_eng.pdf.

36 Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 19. 4. 1991, sp. zn. 11 To 73/1992 (R 22/1993).

37 RÁLIŠ, Antonín. *Studie o přičetnosti*. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 1931. 173 s.

ovšem možné použít zvláštního postupu za předpokladu, že zmenšeně příčetný pachatel si tento stav nepřivodil zaviněné požitím či aplikací návykové látky.³⁸

Mladiství pachatelé mají v ustanovení § 12 ZSVM speciální úpravu, která umožňuje upuštění od uložení trestního opatření i za předpokladu, že si mladistvý pachatel zmenšenou příčetnost zavinil návykovou látkou. Podle ustanovení § 25 odst. 2 ZSVM je pak soud pro mládež povinen při stanovení druhu a výměry trestního opatření přihlídnout také k tomu, že provinění bylo spácháno ve stavu zmenšené příčetnosti, který si mladistvý přivodil požitím či aplikací návykové látky.

Modifikace postupu vůči pachateli se zmenšenou příčetností se uplatní obligatorně při stanovení druhu a výměry trestu dle ustanovení § 40 odst. 1 TZ a při hodnocení povahy a závažnosti trestného činu dle ustanovení § 39 odst. 2 TZ. Soud může upustit od potrestání dle ustanovení § 47 TZ za současného uložení ochranného léčení dle ustanovení § 99 odst. 1 TZ nebo zabezpečovací detence dle ustanovení § 100 odst. 1 TZ, nebo může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby dle § 40 odst. 2 TZ.³⁹

1. 5 Zavinění

Zavinění je definováno jako vnitřní (psychický) vztah pachatele k určitým skutečnostem, které zakládají trestný čin, přičemž tyto skutečnosti mohou být vytvořeny pachatelem nebo mohou objektivně existovat bez jeho přičinění.⁴⁰ Někteří právní teoretici termín zavinění a vina zaměňují, například Solnař se přiklání k jeho užšímu pojetí jako hlavní složky subjektivní stránky trestného činu. Vina však pojem zavinění přesahuje, přičemž vinu lze chápat jako souhrn podmínek trestní odpovědnost.⁴¹ I Jelínek se přiklání k názoru, že je tyto pojmy třeba důsledně oddělovat, za vinného lze považovat pachatele, který má nést za trestný čin odpovědnost v rámci trestního řízení.⁴²

---

38 S výjimkou upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence dle ustanovení § 47 odst. 1 TZ.

39 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. s. 312–313.

40 ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. s. 180.

41 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. s. 159-160.

42 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 223.

V českém právním řádu se dle Špicara důsledně uplatňuje princip subjektivní odpovědnosti⁴³, tj. za zavinění, nikoliv na rozdíl od např. anglického trestního práva, které upravuje taktéž tzv. striktní odpovědnosti⁴⁴, trestný čin Opilství pak vzhledem k objektivní podmínce trestnosti (činu jinak trestnému dle současné terminologie) je jediným sporným případem.⁴⁵

Trestní odpovědnost fyzické osoby za zavinění (*nullum crimen sine culpa*) patří mezi základní zásady trestního práva hmotného a jedná se o jediný obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu jako součást skutkové podstaty trestného činu. Z ustanovení § 13 odst. 2 TZ je patrné, že k trestní odpovědnosti je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Pro posouzení těžšího následku či jiných skutečností, jakožto okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, zákonodárce vytvořil v § 17 TZ opačný konstrukt, a to tak, že postačí nedbalost, pokud není výslovně stanoven úmysl.

Z judikatury lze dovodit, že posouzení zavinění je závěrem právním a je předmětem dokazování stejně tak jako všechny ostatní okolnosti, které jsou znakem trestného činu.⁴⁶ Judikatura také specifikuje okolnosti, které musí být zaviněním kryty, tedy všechny podstatné faktické okolnosti a skutečnosti naplňující znaky skutkové podstaty, jakožto i kauzální nexus mezi jednáním pachatele a následkem trestného činu.⁴⁷ Postačí ovšem, pokud má pachatel alespoň obecnou představu o normativních znacích skutkové podstaty, které tak nemusí přesně odpovídat objektivní realitě (dle judikatury je znalost normativního znaku postavena na roveň znalosti skutkové).⁴⁸

---

43 V současné době, po zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, je zásada odpovědnosti za zavinění v trestním právu důsledně uplatňována pouze u osob fyzických. Dle Šámala však trestní odpovědnost právnických osob považuje „zpravidla považuje za zvláštní subjektivní odpovědnost u právnické osoby, která navazuje na zavinění některé fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 zák. o tr. odpovědnosti p. o., ale je v principu odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby.“ ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu. *Bulletin Advokacie*. 2016 [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu?browser=full>.

44 Pojem striktní odpovědnosti je v anglickém trestním právu chápán jako situace, kdy *mens rea* musí být dána alespoň u jednoho z materiálních prvků trestného činu. Více ŠPICAR, Přemysl. Zavinění jako neodmyslitelná součást trestného činu? *Trestněprávní revue*. 2007, 6(5). ISSN 1213-5313. s. 121.

45 ŠPICAR, Přemysl. Zavinění jako neodmyslitelná součást trestného činu? *Trestněprávní revue*. 2007, 6(5). ISSN 1213-5313. s. 123.

46 Např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 1. 2001, sp. zn. 5 Tz 269/2000.

47 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1980, sp. zn. 2 Tz 10/80 (R 20/1981).

48 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/76 (R 10/1977).

Podle Jelínka však se zavinění „nemusí vztahovat na právní posouzení skutku a jeho trestnost, protiprávnost jakožto rozpor s celým právním řádem, společenskou škodlivost a dále samotné jednání pachatele trestného činu opilství (zde musí být zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti)“⁴⁹ Subjektivní stránku trestného činu, resp. její okolnosti lze dokazovat jen nepřímo podle zásad správného myšlení.⁵⁰ Subjektivní stránka musí být dána v době činu a vztahuje se k „porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v trestním zákoně.“⁵¹

Zavinění je upraveno v ustanoveních § 15 a 16 TZ, které konstruují zavinění ve dvou formách – úmyslné (dolus) a nedbalostní (culpa). Úmyslné zavinění je vytvářeno kombinací složky intelektuální (vědění) a složky vůle, zatímco vědomá nedbalost v sobě zahrnuje pouze složku volní, nevědomá ani tu. Intelektuální složka je chápána jako vnímání, tedy odraz objektivních skutečností v mysli v kombinaci s úsudkem na základě již dříve získaných znalostí a zkušeností.

Lze rozlišovat různé stupně složky vědění. Skutečnosti mohou být považovány za jisté, za pravděpodobné, či za možné. Volní složka zavinění spočívá v zaměření pachatele k porušení či ohrožení chráněného zájmu, tedy zda se pro takové porušení či ohrožení rozhodl ve dvojí formě – chtění či srozumění (ze strany pachatele nebylo počítáno s žádnou skutečností, která by následku mohla zabránit, eventuálně dle § 15 odst. 2 TZ byl pachatel smířen s možností porušení či ohrožení chráněného zájmu – na rozdíl od chtění však nebylo porušení či ohrožení přímým cílem pachatelova jednání).

V případě přímého úmyslu dle ustanovení § 15 odst. 1 písm. a) TZ pachatel věděl, že způsobem uvedeným v trestním zákoně poruší nebo ohrozí nebo může porušit či ohrozit chráněný zájem, a chtěl takového porušení či ohrožení dosáhnout. Dle ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) TZ měl pachatel nepřímý úmysl, pokud věděl o možném porušení či ohrožení chráněného zájmu, a byl s tím srozuměn. Pokud pachatel věděl, že může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že k němu nedojde, dle ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) TZ se jedná o vědomou nedbalost. V případě, že pachatel nevěděl o možném porušení

---

49 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 213

50 Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1446/2005.

51 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 1951, sp. zn. Tz II 11/51 (R 92/1951).

či ohrožení, ačkoliv o něm vědět vzhledem ke svým osobním poměrům měl a mohl, se jedná o nedbalost nevědomou upravenou v § 16 odst. 1. písm. b) TZ.⁵²

U nepřičetného pachatele nelze dovodit ani „nejnižší“ formu zavinění – nevědomou nedbalost, s výjimkou případů *actio libera in causa*. V případě skutkové podstaty opilství dle § 360 odst. 1 TZ se pak zavinění vztahuje pouze na uvedení se do stavu nepřičetnosti a nikoliv na kvazidelikt.⁵³

1. 6 Trestní odpovědnost za činy spáchané v zaviněné nepřičetnosti

Přestože stav nepřičetnosti si pachatel může zavinit i jiným způsobem, aplikace návykových látek je nejčastějším způsobem zaviněného se přivedení do stavu nepřičetnosti. Jiné způsoby jsou spíše teoretického rázu, příklady jsou uvedeny v kapitole 4. 2. Práce bude v rámci zjednodušení výkladu pracovat s pojmem zaviněné nepřičetnosti vyvolanou aplikací návykové látky.

V případě, že reflektujeme změnu právní úpravy v textu Nezkusila a Knoblocha, je možné užít jejich schéma, které je rozšířeno i o zmenšenou přičetnost. Je třeba vyřešit tyto dvě otázky:

1. V jakém duševním stavu byl pachatel v době, kdy si přivodil stav opilosti [si aplikoval návykovou látku]?
2. V jakém stavu spáchal opilý pachatel trestný čin [pachatel čin]?

---

52 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 233–244.

53 Ibid. s. 225.

Duševní stav v době aplikace návykové látky	Duševní stav v okamžiku spáchání trestného činu/ činu jinak trestného	Trestní odpovědnost	
<i>I. Příčetný</i>	1. Příčetný	Plná trestní odpovědnost	
	2. Zmenšeně příčetný	Zaviněná	Plná trestní odpovědnost
		Nezaviněná	Plná trestní odpovědnost, odůvodněn zvláštní postup
	3. Nepříčetný	Zaviněná	Trestní odpovědnost za <i>actio libera in causa</i> (§ 360 odst. 2 TZ) Trestní odpovědnost za Opilství (§ 360 odst. 1 TZ)
		Nezaviněná	Není trestně odpovědný
	<i>II. Zmenšeně příčetný</i>	4. Zmenšeně příčetný	Plná trestní odpovědnost, dle zavinění ke stavu zmenšené příčetnosti (II.) odůvodněn zvláštní postup
5. Nepříčetný		Zaviněná	Trestní odpovědnost za <i>actio libera in causa</i> (§ 360 odst. 2 TZ) Trestní odpovědnost za Opilství (§ 360 odst. 1 TZ)
	Nezaviněná	Není trestně odpovědný	
<i>III. Nepříčetný</i>	6. Nepříčetný	Není trestně odpovědný	

Tabulka 1: Trestní odpovědnost – schéma (Zdroj: NEZKUSIL, Jiří a Ferdinand KNOBLOCH. Akutní otrava alkoholová a její soudné psychiatrické posuzování. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1963, 10(1). ISSN 0323-0619. s. 44. Upraveno dle současné právní úpravy)

Na základě zavinění ve vztahu k samotné aplikaci, tj. zaviněného se přivedení do stavu nepříčetnosti (nikoliv tedy zmenšené příčetnosti dle § 27 TZ), a zavinění

ve vztahu k jednání v nepřičetnosti spáchaném, které může naplňovat znaky jak trestného činu, tak činu jinak trestného, je možné rozlišovat tyto varianty trestní odpovědnosti:

<i>Odpovědnost pachatele za:</i>	<i>Zavinění ve vztahu ke stavu nepřičetnosti</i>	<i>Zavinění ve vztahu k činu spáchaném v nepřičetnosti</i>
<i>Opilství dle § 360 odst. 1 TZ</i>	Úmysl nebo Nedbalost	Bez zavinění
<i>Actio libera in causa dolosa</i>	Úmysl	Úmysl
<i>Actio libera in causa culposa</i>	Úmysl nebo Nedbalost	Nedbalost
<i>Neodpovědný</i>	Bez zavinění	Bez zavinění

Tabulka 2: Nepřičetnost vyvolaná návykovou látkou – hrubé schéma (Zdroj: ŘÍHA, Jiří. Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-263-2. s. 51)

2. Teoretické koncepce zaviněné nepřičetnosti

Solnař ve své práci v zásadě uvádí tři teoretické způsoby postihu pachatele za činy spáchané v zaviněné nepřičetnosti, ze kterých tento text vychází.⁵⁴ Jak již bylo výše nastíněno, existují dvě krajní možnosti postihu zaviněné nepřičetnosti a jedna varianta mezi nimi. Tyto koncepty jsou doplněny o další teoretickou konstrukci *actio libera in causa*, která též upravuje případy zaviněné nepřičetnosti.

První krajní variantou je absolutní vyloučení trestní odpovědnosti všech nepřičetných osob, přičemž toto řešení plně nekoresponduje s ochranou zájmů chráněných trestním zákonem, přestože tato úprava plně odpovídá principu odpovědnosti za zavinění.

Na druhé straně je pak plná trestní odpovědnost za čin spáchaný v nepřičetnosti. Tato možnost naopak plně koresponduje s ochranou zájmů chráněných trestním zákonem, nikoliv však se zásadou odpovědnosti za zavinění.

Koncepce tzv. Rauschdeliktu představuje určitý kompromis mezi dvěma krajními možnostmi trestání osob, které jednaly v zaviněné nepřičetnosti. Delikt pak spočívá ve vytvoření speciální skutkové podstaty, která postihuje nikoliv čin, který je v nepřičetnosti způsoben zaviněně užitím návykových látek spáchán, ale samotné uvedení se do stavu nepřičetnosti.

Institut *actio libera in causa* neboli „jednání svobodné ve své příčině“ je teoreticky chápáno jako úmyslné či nedbalostní přivedení se do stavu nepřičetnosti za předpokladu, že již od počátku existoval psychický vztah pachatele k činu posléze spáchanému v nepřičetnosti a pachatel je za takový čin trestný odpovědný. V této kapitole si tento koncept přiblížíme především z teoretického hlediska, právní úprava tohoto institutu v České republice bude v práci podrobněji rozebrána v části 5.

2. 1 Beztrestnost pachatele

Pachatel by neměl odpovídat za jednání v době, kdy byl nepřičetným. Taková je zásadní úvaha této koncepce vycházející z představy, že nelze prokázat vztah mezi uvedením se do stavu nepřičetnosti (bez ohledu na skutečnosti, zda se jedná o zaviněné či nezaviněné uvedení se do tohoto stavu) a jednáním, které bylo v tomto stavu spácháno. Můžeme odlišovat od institutu *actio libera in causa*, kdy je pachatel

---

⁵⁴ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. s. 186 a násl.

za své jednání odpovědný, protože existovala souvislost s (úmyslným nebo nedbalostním) uvedením se do stavu nepříčetnosti a jednáním v tomto stavu spáchaném. Beztrestnost pachatele je však politicky neúnosná.⁵⁵

2. 2 Plná trestní odpovědnost pachatele

Plná trestní odpovědnost pachatele za činy spáchané v zaviněné nepříčetnosti (v případě užití návykové látky) může být do právního řádu zavedena v zásadě dvěma způsoby. První možností je přímé vyloučení použití ustanovení o nepříčetnosti, resp. trestní neodpovědnosti v případech nepříčetnosti způsobené užitím návykových látek. Druhou legislativní technikou je vytvoření právní fikce, kdy se kvazidelikt za předpokladu zaviněné nepříčetnosti považuje za trestný čin. Orgány činné v trestním řízení pak musí vyřešit i otázku zavinění, a to posouzením objektivní povahy chování pachatele.⁵⁶

Koncepce plné trestní odpovědnosti vychází z představy o zachování pachatelova vědomí s realitou jakožto „přirozeného úmyslu“. Zavinění jako takové se chápe jako úmysl, nikoliv však ve smyslu současného § 15 TZ, nýbrž jako soubor vnějších projevů, k nimž vůle směřovala. Dle Dolenského se tento „přirozený úmysl“ v oblasti německého práva (odkud pochází) nemusí vztahovat na všechny znaky objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu (na rozdíl od úmyslu ve smyslu současného českého trestního zákoníku).⁵⁷

Tato varianta je postavena na trestní odpovědnosti za výsledek, který je obecně veřejností kladně přijímán. Dalším kladem je skutečnost, že plná trestní odpovědnost pachatele nejlépe odpovídá zájmu na ochraně společnosti. Problematická je však otázka zavinění. I toto pojetí obecně umožňuje postihovat pachatele také v případě jednání *actio libera in causa* za čin spáchaný v zaviněné nepříčetnosti, pokud existuje souvislost mezi přivedením se do tohoto stavu a jednáním v tomto stavu spáchaném.⁵⁸

---

55 INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-30-9. s. 434.

56 Blíže Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 7 Tz 28/68 (R 62/68), Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 14. 3. 1985, sp. zn. 3 Tz 2/85.

57 DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. *Bulletin advokacie*, 1992, číslo 6, s. 39.

58 SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. s. 190.

2. 3 Rauschdelikt

Varianta spočívá ve vytvoření speciální skutkové podstaty tzv. Rauschdeliktu (v oblastech německého práva se však tohoto výrazu neužívá)⁵⁹. Skutková podstata trestného činu je specifická v uplatnění zásady odpovědnosti za zavinění a zároveň je k jejímu naplnění třeba uplatnění dvou jednání. V prvním kroku je třeba se zaviněně přivést do stavu nepřičetnosti, v druhém pak v tomto stavu spáchat čin, který by v případě přičetnosti naplňoval znaky trestného činu. V dalším možném náhledu na koncepci Rauschdeliktu je kladen důraz především na zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti a spáchání kvazideliktu je považováno pouze jako následek.

V zásadě by tato skutková podstata měla postihovat především jednání, kterým se pachatel do stavu přičetnosti zaviněně přivede, a proto by tomu měla odpovídat i trestní sazba, která by neměla přímo odpovídat závažností kvazideliktu, tak jak tomu je např. v Německu, v Rakousku⁶⁰ nebo ve Švýcarsku⁶¹. Blíže se budeme věnovat pojetí Rauschdeliktu v teorii v samostatné kapitole 2. 4.

2. 4 Pojetí Rauschdeliktu

Jak již bylo výše nastíněno (kapitola 2), koncepce tzv. Rauschdeliktu představuje kompromisní řešení krajních variant nulové a plné trestní odpovědnosti pachatele za činy spáchané v zaviněné nepřičetnosti. Problematickým aspektem beztrestnosti pachatele je absence ochrany společnosti před takovým jednáním, naopak plná trestní odpovědnost se není schopna vyrovnat s otázkou odpovědnosti za zavinění. Rauschdelikt propojuje výhody a nevýhody obou krajních řešení tím, že v případech uvedení se do stavu nepřičetnosti trestá již samotné uvedení se do tohoto stavu za předpokladu, že v něm byl spáchán čin jinak trestný a zároveň neexistoval psychický vztah pachatel k jednání, které v nepřičetnosti spáchal.

Právě na případy, kdy lze zavinění vztáhnout jak na uvedení se do stavu do stavu nepřičetnosti, tak na jednání v ní spáchané, se aplikuje konstrukce *actio libera in causa* v kulpózní či dolózní variantě. Na koncepci Rauschdeliktu však lze nahlížet z několika

---

59 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 873.

60 Podrobněji o zahraničních právních úpravách v kapitole o zahraničních právních úpravách.

61 Čl. 263 švýcarského trestního zákoníku upravuje skutkovou podstatu v ustanovení s názvem „Verübung einer Tat in selbstverschuldeter Unzurechnungs-fähigkeit“ (Lze přeložit jako Spáchání trestného činu ve stavu zaviněné nepřičetnosti), v rámci této skutkové podstaty lze uložit peněžitý trest, nebo trest odnětí svobody až na tři léta. [online] Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937 [cit. 2017-12-01] Dostupný z: <http://www.gesetze.ch/inh/inhsub311.0.htm>.

různých pohledů, které pak mohou mít vliv na jeho výslednou podobu, jeho účel a dopady. Teorie vycházejí především z germánské právní oblasti a věnují se především dogmatické podstatě trestného činu Opilství.

Již historicky překonanými teoriemi je chápání Rauschdeliktu jako výsledku kvalifikovaného trestného činu, jehož důsledkem je pachatelova objektivní odpovědnost za jednání, které v zaviněné nepřičetnosti spáchá, nebo konstrukce výjimky z principu odpovědnosti za zavinění, potažmo výjimky z obecného znaku trestného činu – přičetnosti. Někteří teoretici pak chápou tato pojetí skutkové podstaty trestného činu Opilství za protiústavní, protože se odvrací od jedné ze základních zásad trestního práva hmotného.⁶²

Současné teoretické koncepty pak uznávají Opilství jako ohrožovací trestný čin, přičemž je otázkou, zda se jedná o abstraktně ohrožovací či konkrétně ohrožovací delikt, kompromisním řešením je teorie, která chápe Opilství jako ohrožující delikt *sui generis*.

V této kapitole budou představeny jednotlivé teoretické koncepty, uvedeny jejich klady a zápory, ale až v textu bude tyto ryze teoretické koncepty aplikovány v praxi, jak na historickou i současnou českou právní úpravu, tak v komparaci vybraných zahraničních úprav.

2. 4. 1 Důsledek objektivní odpovědnosti

Toto pojetí klade důraz především na přivedení se do stavu nepřičetnosti užitím návykové látky neboli „nestřídmosti se závažnými následky“ (Die folgenschwere Unmäßigkeit) a následné spáchání kvazideliktu jakožto objektivní podmínky trestnosti, k jejíž závažnosti se poté při posuzování trestu přihlíží.⁶³ Postihování trestného činu je pak závislé na závažnosti činu jinak trestného a pachatel je odpovědný za následek – kvazidelikt, ačkoliv konstrukce odkazuje především na zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti. Nestřídmost jako taková je považována za materiální bezpráví, ale stává se trestněprávně relevantní až v případě spáchání činu jinak trestného.

---

62 ŘÍHA, Jiří. Ještě k trestnému činu opilství. *Bulletin advokacie*, 2006, číslo 4. s.32–33.

63 Ibid.

Přestože se jedná o jednoduchou a uchopitelnou koncepci vytvořenou na počátku 19. století, je v rozporu se zásadou *nullum crimen sine culpa, a proto v současnosti nepřijatelná*.⁶⁴

2. 4. 2 Výjimka ze zásady odpovědnosti za zavinění

Tato teorie na rozdíl od ostatních, které považují za základ trestní odpovědnosti zaviněnou nepřičetnost, klade důraz především na samotný kvazidelikt. Čin jinak trestný je v případě tohoto pojetí právě důvodem vytvoření konstrukce Rauschdeliktu. Koncepce v zásadě přichází s myšlenkou, že některé způsoby uvedení se do stavu nepřičetnosti jsou neomluvitelné, a proto by se na ně měla vztahovat výjimka z principu viny.

Z hlediska legislativní konstrukce by v tomto případě bylo možné, buď vytvořit zvláštní skutkovou podstavu, anebo do obecné části zakomponovat ustanovení o výjimce/výjimkách z ustanovení o nepřičetnosti s možností upravit maximální výšku trestní sazby. Tento přístup je v přímém rozporu se zásadou odpovědnosti za zavinění (*nullum crimen sine culpa*) stejně jako koncepce plné trestní odpovědnosti nebo předchozí přístup spočívající v kvalifikovaném deliktu, protože ve všech variantách je opomíjen vnitřní vztah pachatele k činu, za který je trestán.⁶⁵

2. 4. 3 Abstraktní ohrožovací delikt

V současné teorii patří pojetí Opilství jako abstraktně ohrožovacího deliktu mezi nejrozšířenější, z českých autorů se k němu přiklání např. Langer, Říha, Novotný nebo Dolenský.⁶⁶ Tato koncepce propojuje zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti a následné spáchání činu jinak trestného, který je chápán jako objektivní podmínka trestnosti, a tedy na něj nelze vztahovat zavinění. Trestní odpovědnost je odvozena od nebezpečnosti stavu, do kterého se pachatel přivedl, a právě v něm je možné shledat materiální základ trestného činu (společenskou škodlivost) a důvod zákonodárce tuto skutkovou podstatu zařadit do zvláštní části trestního zákoníku.

Toto pojetí však nechápe spáchání kvazideliktu jako znak skutkové podstaty. Zásada ekonomie trestní represe pak omezuje ustanovení na situace, ve kterých pachatel

---

64 Ibid. s.32–33.

65 Ibid. s.32–33.

66 DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 37., LANGER, Petr. Trestný čin opilství: 1. část. *Bulletin advokacie*. 2005, číslo 2, s. 55–59., ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. s. 270., ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. s. 915.

spáchá čin jinak trestný. Závažnost spáchaného kvazideliktu v tomto pojetí nemá vliv na samotnou výměru trestu.

Abstraktně ohrožovací pojetí trestného činu Opilství se snaží vyrovnat se zásadou *nullum crimen sine culpa* tím, že kvazidelikt považuje za objektivní podmínku a důvod trestnosti – nemusí se tedy zabývat vnitřním vztahem pachatele ke kvazideliktu. Možná právě proto je tato teorie současnou naukou přijímána nejvíce.

2. 4. 4 Konkrétní ohrožovací delikt

Pojetí Opilství jako konkrétně ohrožovacího trestného činu je postaveno na předpokladu, že pachatel o svém sklonu páchat konkrétní trestnou činnost (např. výtržnictví) v době, kdy byl nepřičetný z důvodu užití návykových látek, dopředu věděl či vědět měl a mohl. Tento psychický vztah k znalosti o páchání trestné činnosti musí být pachateli prokázán, aby byla dodržena zásada *nullum crimen sine culpa*.

Teorie dále vychází z premisy, že běžně k páchání trestné činnosti v nepřičetnosti v důsledku užití návykových látek nedochází a skutková podstata Rauschdeliktu dopadá pouze na případy, kdy pachatel o této skutečnosti věděl (ohrožovací úmysl) nebo vědět měl a mohl (ohrožovací nedbalost).⁶⁷

Pojetí se vypořádává i s případným excesem ze strany pachatele, a to tak, že mu tento exces nemůže být přičítáno k tíži, protože o skutečnosti, že má v nepřičetnosti způsobené užitím návykových látek tendenci páchat trestnou činnost, nevěděl nebo vědět nemohl, tak aby byla zachována zásada odpovědnosti za zavinění. Stejně tak dle této teorie nelze předpokládat, že každý může vědět, že stav po užití návykových látek může vést k takovému jednání.

Teorie konkrétně ohrožovacího deliktu tak vytváří další, v zákoně explicitně nepsaný, znak skutkové podstaty spočívající v „obecné nebezpečnosti opilce“, na něž se také musí vztahovat pachatelovo zavinění. Právě v konstrukci nového – v zákoně absentujícího – znaku skutkové podstaty trestného činu Opilství vidím největší slabinu této teorie, protože tento znak není v zákoně jinak definován a zároveň je natolik neuchopitelným, že je v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege*. V praxi by bylo téměř nemožné tuto skutkovou podstatu využít.⁶⁸

---

67 Ibid. s.34.

68 Ibid. s. 34.

Dle Říhy tento koncept zároveň vytváří zvláštní typ pachatele, protože je pro tuto teorii zásadní nebezpečnost pachatele, nikoliv nebezpečnost činu. Tuto provázanost prosazovala nacistická právní nauka (Täter Strafrecht) spíše než klasická právní nauka „činu“.⁶⁹

2. 4. 5 Ohrožovací delikt *sui generis*

Teorie Rauschdeliktu jako ohrožovacího deliktu *sui generis* (dalším užívaným názvem je „zprostředkující teorie ohrožení“) je kompromisní variantou mezi abstraktně a konkrétně ohrožovacími teoriemi, přičemž jejím cílem je odstranit jejich nedostatky. Na rozdíl od konkrétně ohrožovací teorie odmítá koncepcí deliktu *sui generis* konstrukci znaku skutkové podstaty „obecné nebezpečnosti opilce“, postačí jí obecná znalost pachatelova o tom, že užití návykové látky a následná nepřičetnost může vyvolat jednání kriminální povahy, čímž oslabuje vztah pachatele k činu jinak trestnému.

Zavinění se v případě této teorie musí vztahovat nejen na přivedení se do stavu nepřičetnosti, ale také na vědomí pachatele, že v tomto stavu může dojít k jednání, které naplňuje znaky činu jinak trestného. Rozdílem od abstraktně ohrožovacího pojetí trestného činu Opilství je pak důraz na samotné přivedení se do stavu nepřičetnosti bez ohledu na čin jinak trestný.

Jen ve výjimečných případech, ve kterých nebude moci být dovozeno povědomí o možném jednání, se nebude jednat o Rauschdelikt. Tato teorie tedy nestojí na vědomí o nebezpečnosti pachatele, ale na vědomí o nebezpečnosti – nevypočitatelnosti – stavu nepřičetnosti po zaviněném užití návykové látky.⁷⁰

2. 5 Konstrukce *actio libera in causa*

Konstrukce *actio libera in causa*⁷¹ zakládá trestní odpovědnost zaviněně nepřičetného pachatele v době činu, přičemž pachatel na rozdíl od Rauschdeliktu nebude odpovědný dle speciální skutkové podstaty, nýbrž za čin, který v době stavu nepřičetnosti spáchá. Zavinění pachatele se bude vztahovat, jak k fázi první – přivedení se do stavu nepřičetnosti, tak k fázi druhé – spáchání trestného činu. Uvedená druhá

---

69 Ibid.

70 Ibid. s. 34–35.

71 Velice podrobně tuto problematiku rozebírá v textu ŘÍHA, Jiří. *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). *Trestněprávní revue*. 2006, 5(2), 33-40. ISSN 1213-5313., ze kterého tato část práce především vychází.

fáze jednání je následkem jednání ve fázi první, která je příčinou fáze druhé. Základním předpokladem existence institutu je tedy skutečnost, že již v okamžiku přivádění se do stavu nepřičetnosti pachatel zaujímá psychický vztah k možnosti spáchání trestného činu.

Teoretikem zabývajícím se tímto institutem byl Samuel von Pufendorf (1632-1694), který ve své práci z roku 1673 „*De officio hominis et civis juxta legem naturalem libri duo*“ rozlišoval jednání osob na jednání svobodné a nesvobodné, přičemž s podmínkou svobodného jednání bylo spojeno subjektivní přičítání činu. Na něj pak navázal Gallus Aloys Kleinschrod (1762-1824). Ve svém textu „*Systematische Entwicklung der Grundbegriffe und Grundwahrheiten des peinlichen Rechts nach der Natur der Sache und der positiven Gesetzgebung*“ přichází s třetí kategorií, a to s jednáním svobodným ve své příčině, které bylo možné přičíst pachateli a který tak jednal „s vědomím, avšak provedl je v nesvobodném stavu, který si k tomu úmyslně zvolil“.⁷²

Přestože tedy chybí základní znak – zavinění – trestného činu spáchaného v rámci druhé fáze jednání *actio libera in causa*, pro zachování možnosti potrestání pachatelů, kteří čin spáchali ve stavu zaviněné nepřičetnosti, je tato konstrukce všeobecně uznávaná v teorii i praxi u nás i v zahraničí.⁷³ Právní nauka i praxe rozlišuje dvě formy této konstrukce, které však budou předmětem kapitoly 5, a proto v této části podrobněji analyzovány nebudou. Hlavním cílem této kapitoly je především nastínit čtenáři existenci několik teoretických koncepcí, které se snaží zdůvodnit *actio libera in causa*.

2. 5. 1 Teorie skutkové podstaty

Všechny teorie skutkové podstaty vychází shodně z představy, že konstrukce *actio libera in causa* je přirozeným rozšířením skutkové podstaty, nikoliv výjimkou z ní. Rozdíly mezi nimi jsou především ve způsobu rozšiřování skutkové podstaty.

Teorie předsunutí rozšiřování skutkové podstaty vysvětluje tak, že jednání, kterým se pachatel přivede do stavu nepřičetnosti, je zahájeno mnohem dříve, než je všeobecně přijímáno, a je příčinou později spáchaného trestného činu. K tomuto

---

72 ŘÍHA, Jiří. *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). s. 34.

73 *Ibid.* s. 33.

jednání se vztahují všechny znaky subjektivní stránky skutkové podstaty v ní obsažené – kromě zavinění také pohnutka či cíl.

Podle **extenzivní teorie (teorie extenzivního výkladu)** není jednání, jímž se pachatel uvede do stavu nepřičetnosti, posuzováno jako počátek jednání, ale pouze jako jednání přípravné, které je v tomto teoretickém modelu trestněprávně relevantní, pokud jednání pachatele dospěje minimálně do stádia pokusu. Extenzivní výklad spočívá v rozšíření slovního spojení „v době činu“ v ustanovení o nepřičetnosti (§ 26 TZ), který je dle této teorie na rozdíl od teorie výjimky ústavněprávně konformní (v našem prostředí neodporuje čl. 39 Listiny základních práv a svobod, dále jen „LZPS“), protože je kryt tzv. normativním pojetím viny.

Nejméně zastoupená **teorie bezpráví** nahlíží jak na přivedení se do stavu nepřičetnosti, tak na jednání spáchané v nepřičetnosti z hlediska materiálního bezpráví, a nejde tedy k rozšíření trestnosti, protože se již o bezpráví jedná. Tato teorie nepředsunuje ani jednání spáchané v nepřičetnosti, ani vinu.⁷⁴

2. 5. 2 Teorie výjimky

Teorie výjimky vychází z předpokladu, že konstrukce *actio libera in causa* je výjimkou z principu beztrestnosti nepřičetného pachatele. Podle této teorie tato výjimka neodporuje zásadě *nullum crimen sine culpa*, protože vina je posuzována podle jiného okamžiku, a to podle doby před uvedením se do stavu nepřičetnosti.

Hlavním nedostatkem této teorie je skutečnost, že výjimka není v mnoha zahraničních právních řádech explicitně vyjádřena (např. v Německu nebo Rakousku) a vychází z obyčejového práva, čímž se však dostává do rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege scripta et stricta*. Existují však státy, které ji mají vyjádřenou přímo v obecné části trestního zákona (např. Slovensko nebo Švýcarsko)⁷⁵, v českém právním řádu je vyjádřena ve zvláštní části v ustanovení § 360 odst. 2 TZ.

2. 5. 3 Teorie neslučitelnosti

Příznivci této teorie spatřují rozpor konstrukce *actio libera in causa* se zásadou *nullum crimen sine lege* především v rozporu se zákonným zněním definice nepřičetnosti, resp. viny v době spáchání činu. Také se domnívají, že konstrukce *actio libera in causa* je zbytečná, protože situaci lze řešit koncepcí tzv. Rauschdeliktu.

---

⁷⁴ Ibid. s. 34-36.

⁷⁵ Ibid. s. 38-39.

V českém právním prostředí však tuto teorii nelze vzhledem k explicitnímu vyjádření této konstrukce v naší právní úpravě aplikovat, a proto její argumenty nejsou pro zákonný základ relevantní.⁷⁶

---

⁷⁶ Ibid. s. 40.

3. Vývoj právní úpravy nepříčetnosti na našem území

Území České republiky je již od dob Lucemburků zařazeno do zemí Koruny české, které byly součástí Svaté říše římské národa německého až do jejího zániku v roce 1806. Mezi léty 1804–1867 jsou země Koruny české jedním z území rakouského císařství, po roce 1867 dochází k dualizaci říše na Rakousko – Uhersko, součástí tohoto celku jsou české země až do 28. října 1918, kdy vzniká samostatný státní útvar – Československá republika.⁷⁷ A bylo to právě právo těchto státních celků, jehož zásady a normy platily na území Čech, Moravy, Slezska a Slovenska.

V roce 1918 v návaznosti na rozpad Rakouska – Uherska recepční normou (zákon č. 11/ 1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého) vznikl stav právního dualismu. Proto v období první republiky docházelo k pokusům o unifikaci právního řádu na jejím území, avšak bez úspěchu. V období Protektorátu Čechy a Morava (16. března 1939 – 9. května 1945) dochází k roztržičnosti právní úpravy dle příslušnosti osob.⁷⁸

Stav právního dualismu přetrval až do období tzv. právníkové dvouletky, kdy bylo trestní právo hmotné na území Československa sjednoceno v zákoně č. 86/1950 Sb., trestním zákoně.

3. 1 Vývoj právní úpravy nepříčetnosti do druhé poloviny 18. století

Na území dnešní České republiky vznikají první kodexy, tehdy ještě neodvětvové, průřezové, během stavovské monarchie (1434–1620).

Kodifikace kancléře Starého města pražského Pavla Kristiána z Koldína s názvem „**Práva městská království českého**“ (dále jen „Koldínův zákoník“), která platila od roku 1579 na území Čech, v roce 1697 obligatorně na území Moravy a v roce 1717 i ve Slezsku, byla poplatná nejen době svého vzniku, ale uplatnila se i v době absolutismu, kdy se stala také podpůrným pramenem práva zemského, upraveného v Obnoveném zřízení zemském. Normy, jež bychom dnes zařadili mezi trestněprávní, jsou rozesety v různých částech zákoníku (např. B, T, S).⁷⁹ Z ustanovení B. LXI

⁷⁷ Území ČSR se skládalo z Čech, Moravy, části Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi.

⁷⁸ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepříčetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, 12(6). ISSN 1211-2860. s. 27.

⁷⁹ MALÝ, Karel. *Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. IBSN 978-80-246-3269-8. s. 12. Blíže např. KUKLÍK, Jan. Osud Koldínových práv městských Království českého od přijetí Obnoveného zřízení zemského do vydání všeobecného občanského zákoníku rakouského. *Městské právo ve střední Evropě: sborník příspěvků*

je patrné, že svědkem nemůže být ten, kdo je „blázen, nesmyslný, pošetilý aneb rozumu zdravého neužívaje“⁸⁰, z čehož lze usuzovat, že obdobný konstrukt se aplikuje v i případě trestní odpovědnosti nepřičetného pachatele, jak tomu bylo i ve starší úpravě. Přestože právní úprava přihlížela k duševní způsobilosti a věku pachatele, Opilství trestní odpovědnosti pachatele nezbavovalo.⁸¹

Koldínův zákoník platil především pro městské obyvatelstvo, za splnění určitých podmínek upravených ve Svatováclavské smlouvě pak i pro šlechtice. Jejich právní postavení však upravovalo především **Obnovené zřízení zemské** (dále jen „OZZ“) vydané Ferdinandem II. roku 1627 pro území Čech a o rok později pro území Moravy. Předpisy trestněprávní jsou upraveny ve zvláštním oddílu na konci zákoníku počínaje ustanovením R I. a konče Z VI. I., trestněprávní ustanovení však můžeme najít i na jiných místech zákoníku.

Zlomem ve vývoji trestního práva bylo v roce 1707 vydání prvního odvětvového kodexu trestního práva *Constitutio criminalis Josephina*⁸² (dále jen „Hrdelní řád Josefa I.“), který měl vést ke sjednocení zemského právního partikularismu. Zákoník navazoval na *Constitutio Criminalis Carolina* císaře Karla V. z roku 1532 a kodifikace obsahuje procesní i hmotněprávní ustanovení. Z ustanovení Hrdelního řádu Josefa I. vyplývá, že za polehčující okolnost mohlo být považováno „nenadálé opilství, jenž člověka všeho zdravého smyslu zbavuje, a zločinec po vystřízliv[ě]ní opravdivě buď o skutku dokonce nic, neb málo by věděl, a sam[ě]mu opilství vinu přičítal, takového litoval, a sice před opilstvím nic by se nebylo zběhlo, co by k přípravě v opilství

---

z mezinárodní právnické konference "Práva městská Království českého" z 19.-21. září 2011, Praha. Praha: Karolinum, s.95-124. ISBN 978-80-246-2113-5., MALÝ, Karel, SLAVÍČKOVÁ, Pavla, SOUKUP, Ladislav, SKŘEJPKOVÁ, Petra, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., VOJTÍŠKOVÁ, Jana, WOITSCHOVÁ, Klára. *Práva městská Království českého. Edice s komentářem*. Praha: Karolinum, 2013, ISBN 978-80-246-2117-3. MALÝ, Karel, ŠOUŠA, Jiří, KUČEROVÁ, Klára. *Deklaratoria a Novelty Obnoveného zřízení zemského*. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav. *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1209-7 s. 793-873.

80 KOUPIL, Ondřej, KOUPILOVÁ, Marcela, MALÝ, Karel, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., WOITSCHOVÁ, Klára: *Prameny k dějinám trestního práva v českých zemích v období absolutismu. Díl. I. Druhá polovina 17. a počátek 18. století*. Praha: Karolinum, 2017. (v tisku) rukopis s. 54

81 MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách a 15.-16. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 28.

82 Česky vyšlo v roce 1708 pod názvem „Nové útrpné a hrdelní právo pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské“

spáchaného skutku přivlastniti se mohlo.“ (Art. XVII, § 5)⁸³, úplná nepřičetnost však trestní odpovědnost zcela vylučovala.⁸⁴

3. 2 Contitutio Criminalis Theresiana

Zákoník Marie Terezie s názvem *Constitutio Criminalis Theresiana* (dále jen „Theresiana“) byl německy vyhlášený na konci roku 1768, česky pak v letech 1771 až 1773⁸⁵. Jeho vznik je důležitým mezníkem pro trestní právo na našem území, protože byl vydán s cílem potlačit právní partikularismus na území monarchie⁸⁶ v rámci tehdejších centralizačních a unifikačních tendencí v západní části monarchie, které měly za úkol posílit postavení panovníka.

Theresiana platila ve všech zemích monarchie s výjimkou Uherského království relativně krátkou dobu, a to mezi léty 1769 až 1787, v roce 1787 byla totiž nahrazena **Všeobecným zákoníkem o zločinech a trestech na ně Josefa II** (dále jen „Všeobecný zákoník“)⁸⁷, o rok později pak byl vyhlášen Obecný soudní řád kriminální jako procesně právní část kodifikace Josefa II.

Zákoník nebyl přijímán nekriticky, a to především z důvodu jeho zastaralosti. I nadále v sobě obsahuje normy hmotně i procesně právní, jeho pojetí si i v době osvícenského absolutismu zachovává určitá historická rezidua, např. pojetí trestu jako msty, presumpce viny, trestání deliktů *sine lege*.

I přes zastaralost kodexu byla právní úprava nepřičetnosti na svou dobu velmi pokroková, zakotvuje zásadu *nullum crimen sine culpa* v čl. 3 s názvem „*Kterak, od toho, aneb proti komu zločinnost se páchá?*“, v § 4 se pak vylučuje trestní odpovědnost v případě „*hlouposti, mdlobě smyslů, sprostnosti, s níž úplné rozumu zbavení není*“ a také u hluchých a němých, u nichž může vést ke snížení trestu.

---

83 KOUPIL, Ondřej, KOUPILOVÁ, Marcela, MALÝ, Karel, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., WOITSCHOVÁ, Klára: *Prameny k dějinám trestního práva v českých zemích v období absolutismu. Díl. I. Druhá polovina 17. a počátek 18. století.* rukopis s. 366.

84 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo.* 2007, 12(4), 35-38. ISSN 1211-2860. s. 35.

85 Blíže KINDL, Vladimír. Kdy byl vytištěn český překlad trestního zákoníku Marie Terezie? *Právněhistorické studie.* sv. 39, Praha: Karolinum, 2007, s. 355-356.

86 Podrobněji se k problematice platnosti a účinnosti trestních zákoníků v době před vydáním Theresiany např. MALÝ, Karel. Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie *Consitutio Criminalis Theresiana.* *Právněhistorické studie.* sv. 47/1. Praha: Karolinum, 2017. s. 44-45.

87 Říha užívá ve svém textu názvu Obecný zákoník o zločinech a jejich trestání. Práce se však bude držet názvu, který užívají právní historici. ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(4), s. 37.

Ustanovení § 5 („*Kdo jest schopný přečinění páchati?*“) dále podrobněji rozebírá podmínky trestní odpovědnosti.⁸⁸

Článek 11 § 5 upravuje opilství, kdy se vylučují případy zaviněného opilství a vyloučení trestní odpovědnosti přichází v úvahu jen v případě, že si obviněný prokazatelně své opilství a ztrátu přičetnosti sám nepřivodil⁸⁹. Celkem rozlišovala Theresiana tři druhy opilství, a to *Ebrietas involuntaria* (opilství nechtěné), *Ebrietas voluntaria cum plena mentis alienatione* (opilství chtěné s plným vědomím cizího) a *Ebrietas voluntaria cum aliquo rationis usu* (opilství chtěné s nějakým užitím rozumu).⁹⁰

První varianta postihovala případy nezaviněné přičetnosti, tedy situace, kdy byla nepřičetnost pachatele způsobena náhodou, eventuálně z podnětu či donucení jiné osoby. Nepřičetný pachatel byl v takovém případě beztrestný, avšak tato varianta postihovala i případy tzv. nepřímého pachatelství.

Druhý případ pak v sobě zahrnoval situace, kdy byl pachatel potrestán mírnějším trestem za předpokladu, že se dopustil deliktu v opilosti v důsledku nepřátelství, pohrůžky, či jiného obdobného podnětu druhé osoby a zároveň se pravidelně opilství nedopouštěl a nebyl za něj dříve trestán.

Třetí typ se aplikoval v případě, že osoba nebyla shledána nepřičetnou, a byla tedy plně trestně odpovědná. Z pohledu současné právní úpravy se tento typ nejvíce přibližuje současné konstrukci zmenšené přičetnosti⁹¹.

3. 3 Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně⁹²

Tento zákoník je hmotněprávní kodifikací, procesně právně na něj navazuje Hrdelní řád Josefa II. vydaný o rok později. Byl na svou dobu moderní, ovlivnilo jej

---

88 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(4), s. 36.

89 PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912. Knihovna "Všehrdu" s. 21.

90 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(4), s. 36.

91 § 27 TZ „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně přičetný.*“

92 Německy vydán pod názvem „*Allgemeines Gesetzbuch über Verbrechen und derselben Bestrafung*“.

např. osvícenské dílo C. Beccari⁹³. Všeobecný zákoník platil do roku 1803, kdy byl nahrazen **Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích**⁹⁴.

Přednostmi Všeobecného zákoníku byl odklon od dosavadní kazuistické úpravy, jeho technická dokonalost, stručnost, úplnost. Zavádí zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*, trest již měl mít převýchovný charakter a kodex zakazuje použití analogie, a přestože i nadále byly zachovány tělesné tresty (bití holí, vypalování cejchů, vystavování na pranýř), byl zrušen trest smrti v řádném řízení⁹⁵. Zákoník také rozlišuje delikty na hrdelní (zločiny) a politické (správní přestupky).

Pojetí nepřičetnosti se ve Všeobecném zákoníku odlišuje od jeho pojetí v Theresianě tím, že Všeobecný zákoník ji považuje za okolnost vylučující tzv. zlý úmysl, kdy z předpokladu svobodné vůle jako podmínky trestní odpovědnosti uvedené v § 2 existuje výjimka v § 5 písm. c) Theresiany: „*Nedostatek svobodné vůle zprošťuje obvinění z kriminálního zločinu, pokud byl zlý skutek spáchán v opojení, které si přivodil náhodně bez obmyslu namířeného k zločinu, nebo jinak v pomatení mysli, ve kterém si pachatel svého jednání nebyl vědom.*“⁹⁶ Na rozdíl od předchozí právní úpravy se již nejedná pouze o okolnost polehčující.

Všeobecný zákoník byl postaven na tzv. absolutní teorii, která nespojuje s ukládáním trestu žádné jiné účely mimo potrestání samého, kdy trest představuje spravedlivou odplatu (*punitur, quia peccatum est* - „*trestá se, protože bylo spácháno zlo*“). Tato teorie je nejčastěji spojována například s osobou I. Kanta nebo s G. W. Hegelem.⁹⁷

---

93 MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Vydání čtvrté, (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4. s. 193. Překlad originálního textu *Dei delitti e delle pene* (1774) viz BECCARIA, Cesare a HOLLÄNDER, Pavel. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava: Kalligram, 2009. Exempla iuris. ISBN 978-80-8101-252-5.

94 Jeho název uvedený v českém překladu z roku 1804 je *Knihla práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky*. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 194.

95 Trest smrti byl zachován jen podle práva stanného ve výjimečném řízení. Dekretem ze 2. ledna 1795 byl trest smrti opět zaveden, a to za velezradu nebo její pokus. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 194.

96 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(4), s. 37-38.

97 Ibid. O absolutní teorii více pojednává např. KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4. s. 185.

3. 4 Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803

Zákon byl vyhlášen za panování Františka II. nejprve v roce 1796⁹⁸ pro Západní Halič a v roce 1803 i pro ostatní země monarchie s výjimkou Uher. Ke dvěma hmotněprávním částem kodifikace, v první části byly upraveny zločiny a druhá část pojednávala o přestupcích, byla připojena i procesně právní ustanovení ke každé části zvlášť. Zákoník byl považován za velice kvalitní trestněprávní kodifikaci. Nejenže přebíral moderní prvky ze Všeobecného zákoníku, ale zároveň je i rozvíjel. Kodex byl obecným, úplným a přesně formulovaným textem.

Předpokladem trestného činu je zlý úmysl pachatele upravený v § 1, ve kterém je vyloučena trestní odpovědnost nepřičetného pachatele. Úprava okolností vylučujících zlý úmysl je téměř doslovně převzata z Všeobecného zákoníku a její znění je následně použito i v zákoně č. 117 z roku 1852 (dále jen „TZ 1852“). V § 2 jsou tyto upraveny „Důvody vylučující zlý úmysl“. Pozitivní definice přičetnosti v zákoně obsažena nebyla.

3. 5 Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Přestože předpis ze dne 27. května 1852 vydaný pod číslem 117 ř. z. byl formálně novelou dosavadního zákoníku o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, od předchozí právní úpravy se odlišoval tím, že v sobě obsahoval pouze ustanovení hmotného práva a zavedl některé koncepční odlišnosti, např. tripartici trestněprávních deliktů.⁹⁹ Již v uvozovacím patentu (čl. I) se uvádí, že zákon je platný na území celé monarchie – tedy i v Uhrách, kde platí až do usnesení judexkuriální konference v roce 1861.¹⁰⁰ Zákon na území Čech, Moravy a Slezska platil až do 31. července 1950, kdy byl nahrazen zákonem č. 86/1950 Sb., tedy bezmála 98 let.

---

98 Na jeho vydání měla velký vliv měla Velká francouzská revoluce, jejíž ideje zároveň i ovlivňovaly podobu kodexu. Více ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(4), s. 38.

99 Procesní právo bylo upraveno nejprve v trestním řádu z roku 1850 (nazývaný dle svého autora také jako Hyeho trestní řád), který byl poté nahrazen v roce 1853 tzv. Glaserovým trestním řádem. Podrobněji o vývoji trestního práva procesního BLÁHOVÁ, Ivana. *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948-1950* [online]. 2016 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/130172>. Vedoucí práce Jan Kuklík.

100 MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 276.

Zákon neobsahoval pozitivní definici přičetnosti, o níž se však pokoušela právní věda¹⁰¹. Nepřičetnost koncipoval, podobně jako Všeobecný zákoník i Zákon z roku 1803, jako nedostatek „zlého úmyslu“ upraveného v § 1. Zároveň jsou v § 2¹⁰² upraveny důvody tento úmysl vylučující. Ustanovení § 2 písm. a), b) představují dnešní pojetí nepřičetnosti, která byla v té době ještě rozdělena na rozdíl od současné právní úpravy na trvalou a dočasnou. Třetí typ – písm. c) – pak postihuje případy, kdy se pachatel do stavu nepřičetnosti přivede neúmyslně. Pokud se však pachatel přivedl do stavu opilosti za účelem zločin spáchat, bude za něj plně trestně odpovědný.

V ustanovení § 236 je vyloučena trestní odpovědnost pachatele za předpokladu, že zločin¹⁰³ byl spáchán ve stavu tzv. nahodilé opilosti. Jestliže pachatel spáchal delikt v úplné opilosti, kterou si však přivedl zaviněně sám, byl odpovědný nikoliv za „kvazidelikt“ (čin spáchaný v nepřičetnosti), ale za přestupek proti mravopočestnosti.¹⁰⁴

Úprava opilství v tomto zákoně odpovídala koncepci tzv. Rauschdeliktu, přestupek „opilství“ je možné zařadit do abstraktně ohrožovacích deliktů, čemuž odpovídá i relativně nízká sazba trestu (od jednoho do tří měsíců, popřípadě až šesti měsíců vězení u „těžkých zlých skutků“, u kterých se posuzovala také škodlivost spáchaného skutku). Bylo upraveno pouze jednání pod vlivem alkoholu, nikoliv pod vlivem jiným látek.¹⁰⁵

Zákon také upravoval v ustanovení § 524 skutkovou podstatu přestupku „Zastaralého opilství“, které by v současnosti odpovídalo spíše skutkové podstatě Ohrožení pod vlivem návykové látky¹⁰⁶, jelikož mířilo především na osoby (řemeslníky,

---

101 MÍŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. Publikace Všehrdu. s. 45

102§ 2 TZ 1852 Důvody vylučující zlý úmysl

Proto nepřičítá se konání neb opominutí za zločin:

- a) když pachatel zcela zbaven jest užívání rozumu;
- b) když skutek při střídavém pomínutí smyslů vykonán byl v čase, pokud pomínutí trvalo, anebo
- c) v úplném opilství, ve kteréž se pachatel připravil, zločinu v úmyslu nemaje (§§ 236 a 523), anebo v jiném pomatení smyslů, v němž sobě činu svého vědom nebyl;
- d) když pachatel ještě čtrnáctého roku svého nedokonil (§ § 237 a 269);
- e) když se při tom přihodil takový omyl, pro který nebylo lze v činu spatřovati zločin

103 Zákon rozlišuje zločiny, přečiny a přestupky podle jejich společenské škodlivosti.

104 Blíže BOLONESKÝ. Ke skutkové podstatě přestupku opilství podle § 523 tr. zák. stačí, vykazuje-li čin spáchaný v nahodilém opilství na venek veškeré znaky určitého zločinu. *Právník*. roč. 67, 1928, s. 414.

105 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12 (4) s. 27-28. ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, 12(5). ISSN 1211-2860. s. 37-39.

106§ 274 TZ Ohrožení pod vlivem návykové látky.

nádeníky a osoby služebné), které vykonávají ve stavu opilství určitou činnosti. Za tento přestupek bylo možné uložit sankci jednoho až osmi dní vězení, v případě opakování jeden měsíc.

§ 236

Při zločinech spáchaných v nahodilém opilství přičítati se má opilství za přestupek

Ačkoliv činy, jež jinak jsou zločiny, když spáchány byly v nahodilém opilství, za zločiny pokládati se nemohou (§ 2 lit. c), tresce se v tomto případě přece opilství jako přestupek (§ 523).

§ 523

Opilství. Trest

Pro opilství jako přestupek trestati se má, kdo jsa opilým vykoná nějaký čin, který by se mu krom opilství přičítal za zločin (§ 236). Trestem na to jest vězení od jednoho až do tří měsíců. Věděl-li opilý ze zkušenosti, že v opilství podroben jest prudkým hnutím mysli, má býti vězení zostřeno, ale při těžších zlých skutcích uznati se má na tuhé vězení až do šesti měsíců.

§ 524

Zastaralé opilství. Trest

Pro zastaralé opilství jako přestupek trestati se mají řemeslníci a nádenníci, kteří pracují na střechách a lešeních, nebo kteří zacházejí s věcmi, s nimiž spojeno je bezpečí ohně, jakož i takové osoby služebné, jichž nebedlivostí oheň snadno může povstati, vězením od jednoho až do osmi dnů, opakuje-li se to, až i do jednoho měsíce a podle okolností i také zostřeným vězením.

Trest pro zastaralé opilství ukládá se sice, když bylo veřejné a vrchnost se tudy o něm doví, z povinnosti úřadu, krom toho však jen tehdá, když mistři nebo pánové služební sobě na to u úřadu stěžují.

3. 6 Období 1. republiky a snahy o sjednocení právní úpravy

Po vzniku první republiky byl zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, recipován právní řád daného území s výjimkou ustanovení odporujících republikánskému zřízení. Fakticky tak dochází k právnímu dualismu, na území Čech, Moravy a Slezska zůstal v platnosti rakouský zákon

č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Na území Slovenska a Podkarpatské Rusi byl převzat uherský trestní zákon – zákonný článek č. V/1878 a zákon o přestupcích č. XL/1879. Po připojení oblasti Hlučínska dochází fakticky k právnímu trialismu, protože na čas zůstal zachován německý, resp. pruský právní řád a na území Hlučínska platí Německý trestní zákoník z roku 1871, poté byl zákonem č. 76/1920 Sb. z. a n. inkorporován český právní řád.¹⁰⁷

Téměř po celou dobu první republiky existovaly snahy o sjednocení a reformu trestního práva na našem území. Dosavadní právní úprava trestního práva již nevyhovovala nově vniklým požadavkům teorie i praxe, a proto reforma trestního práva nemohla mít pouze unifikační charakter, ale bylo třeba vypracovat zákon nový.¹⁰⁸

Na samém počátku 20. letých byla Ministerstvem spravedlnosti sestavena komise pro reformu československého trestního zákona, v jejím čele stál Miříčka¹⁰⁹, která v roce 1921 představila **Zatímní návrh obecné části trestního zákona**¹¹⁰, který byl posléze přepracován a vydán v roce 1926 společně s revidovanou osnovou zvláštní částí jako **Přípravná osnova trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového**¹¹¹. Tuto osnovu pak v roce 1928 zamýšlelo ministerstvo odevzdat k parlamentnímu projednání, k čemuž ovšem nedošlo.

K definici nepřičetnosti byla využita smíšená metoda, tzv. biologicko-psychologická, kdy v § 19 „*Trestný není, kdo pro chorobu duševní, slabomyslnost nebo poruchu vědomí v době činu nemůže rozpoznati bezprávnost svého činu nebo řídití své*

---

107 Blíže HORÁK, Ondřej. Trestní právo meziválečného Československa. Vybrané otázky. In *Československé trestní právo v proměnách Věků (Sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 165-173, 9 s. ISBN 978-80-210-5086-0. s. 76-79.

108 JABLONICKÝ, Tomáš. Pokus o reformu československého trestního práva: osnova trestního zákona z let 1921-1926. *Právněhistorické studie*. Praha: Karolinum, 2013. Sv. 43, s. 85.

109 Dále pak byly členy komise prof. dr. Jaroslav Kallab, dr. Albert Milota či prof. Josef Prušák. Blíže SOUKUP, Ladislav. August Miříčka. In SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-750-8. s. 376–377.

110 Zatímní návrh obecné části trestního zákona. Vydalo Ministerstvo spravedlnosti Československé republiky. Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1921.

111 Blíže MIŘIČKA, August. Osnova československého zákona trestního. *Právník*. 1923, roč. 62. Dále *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I. Osnovy*. Vydala komise pro reformu československého trestního zákona. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926. Odůvodnění osnov viz *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I. Osnovy II. Odůvodnění osnov*. Vydala komise pro reformu československého trestního zákona. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926.

*jednání podle správného rozpoznání.*¹¹² Je zajímavostí, že tato osnova výslovně neupravovala ani trestný čin Opilství, ani institut *actio libera in causa*.¹¹³

V roce 1922 byla připravena osnova zákona o trestním soudnictví mládeže, jejíž přepracovaný návrh byl v roce 1930 předložen Parlamentu. Návrh zákona byl dne 11. března následujícího roku přijat pod č. 48/1931 Sb. z. a n., **zákon o trestním soudnictví nad mládeží**, který od 1. října téhož roku nabyl účinnosti, a to až do jeho nahrazení trestním zákonem č. 86/1950 Sb.¹¹⁴.

Československá republika se tak jeho přijetím zařadila k zemím, které měly samostatnou úpravu trestního soudnictví nad mládeží. Zákon upravoval jak hmotněprávní, tak procesně právní ustanovení, která se odchylovala od obecné právní úpravy s přihlédnutím ke specifickým trestního soudnictví nad mládeží a která tuto problematiku upravovala jako *lex specialis* vedle dvou paralelně platných a účinných trestních zákonů na území republiky. Text zákona, na kterém se podílel například Miříčka, Kallab i Milota, reflektoval i zahraniční úpravu již přijatých zákonů z Německa (v roce 1923) a z Rakouska (1928)¹¹⁵ a jednalo se o velice zdařilou úpravu.

Trestně neodpovědné byly osoby, které v době spáchaného činu nedovršily čtrnáctého roku svého věku (§1 odst. 1). Trestní odpovědnost osob, kterým bylo v době spáchaní činu 14–18 let (mladistvých), byla upravena v § 2. Zároveň zákon zavádí kromě obecných kritérií i specifický důvod nepřičetnosti mladistvého, a to „značnou zaostalost“.

§ 2

Mladiství

---

112 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, 12(6). ISSN 1211-2860. s. 29.

113 ŠUBRT, Milan. Trestný čin opilství v běhu času. *Bezpečnostní teorie i praxe*. 2012, roč. 20, č. 1. s. 101.

114V období od vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava Výnosem vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 (č. 75/1939 Sb. z. a n.) se na našem území uplatňoval osobní princip, a to tak, že na mladistvé s říšskou příslušností se aplikoval německý zákon o soudnictví nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz) z roku 1923 a posléze zákon z roku 1943 (Rechtsjugendgerichtsgesetz), na ostatní pak český ZTSM a na židovské mladistvé se aplikovali tzv. norimberské rasové zákony. Po skončení války na našem území opět platily zákony z doby před Protektorátem Čechy a Morava. ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, 12(7). ISSN 1211-2860. s. 39.

115 VÁLKOVÁ, Helena a DÜNKEL, Frieder. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992. Leges crimen. ISBN 80-85638-00-2.s. 19.

(1) Osoby, které v době spáchaného činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctého roku svého věku (mladiství), jsou, ačli tento zákon nestanoví odchylek, trestné podle zákonů trestních.

(2) Mladistvý není však trestný také, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání.

Unifikační snahy pokračovaly i v 30. letech, kdy v roce 1937 byla Ministerstvem spravedlnosti vytvořena a představena tzv. úřednická osnova trestního zákona¹¹⁶. Tato osnova upravovala nepřičetnost metodou biologicko-psychickou v § 23 a 24 takto:

§ 23

Nepřičetnost.

(1) Kdo pro duševní chorobu, slabomyslnost nebo poruchu vědomí nemohl v době činu rozpoznati bezprávnost svého činu nebo řídit své jednání správným rozpoznáním, není pro tento čin trestný.

(2) Kdo si však poruchu vědomí, v níž se činu dopustil, způsobí v úmyslu, aby v ní spáchal onen čin, je trestný, jako by se ho byl dopustil úmyslně.

(3) Porucha vědomí nevylučuje ani nezmirňuje trestní odpovědnost za nedbalé jednání, jestliže ji vinník zavinil a aspoň mohl předvídati, že v ní může způsobit trestný výsledek.

§24

Kdo pro značnou duševní zaostalost způsobenou tělesnou úchylností nemohl v době činu rozpoznati bezprávnost svého činu nebo řídit své jednání správným rozpoznáváním, není trestný.¹¹⁷

Dle Říhy si můžeme oproti úpravě z roku 1852 povšimnout odlišného formulace biologického kritéria. Již se nepoužilo „duševní poruchu“, ale „duševní choroba, slabomyslnost nebo porucha vědomí“, stejně tak se využilo podobného textu jako v ZTSM u psychického kritéria, a to „rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání.“¹¹⁸

---

116 Podrobněji FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu. Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě.* ISBN 978-80-246-1718-3. s. 828–829.

117 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(6). s. 30.

118 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(6). s. 30.

V § 23 odst. 2 a 3 je upravena otázka *actio libera in causa* v jak dolózní, tak kulpózní formě. Osnova opět použila koncept tzv. Rauschdeliktu v § 216 ve skutkové podstatě s názvem Nebezpečné opilost.¹¹⁹ Osnova v § 24 zároveň předpokládala určité rozšíření kritéria „duševní zaostalosti“ za předpokladu chybějících ovládacích či rozpoznávacích schopností, a to nejen u mladistvých, ale i u osob tělesně postižených.

Nebezpečná opilost.

§ 216

(1) Kdo si úmyslně nebo z nedbalosti způsobí požitím alkoholních nápojů nebo užitím jiným omamných látek nebo jedů poruchu vědomí vylučující přičetnost, bude potrestán vězením nebo tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců, jestliže se v oné poruše vědomí dopustí činu, který by jinak byl trestný zločin nebo přečin. Stanoví-li však zákon za čin, za který vinník není pro poruchu vědomí trestně odpovědný, nižší trestní sazbu, než jaká je tu stanovena, bude potrestán podle oné nižší trestní sazby.

(2) Ustanovení předchozího odstavce nelze užítí, je-li vinník přes poruchu vědomí za čin, kterého se v ní dopustil, trestně odpovědný (§ 23 odst. 2 a 3).

(3) Stihá-li se zločin nebo přečin, za který vinník není pro poruchu vědomí trestně odpovědný, jen na návrh nebo se zmocněním nebo soukromou žalobou, platí totéž pro stihání nebezpečné opilosti.¹²⁰

Osnova na rozdíl od zákona z roku 1852 předpokládala rozšíření skutkové podstaty i na přečiny, zároveň však došlo i ke změně názvu skutkové podstaty. Dojít mělo také k rozšíření možností, jakým způsobem se lze uvést do tohoto stavu tak, aby to odpovídalo době vzniku osnovy. Odstavec druhý pak vylučuje aplikaci prvního v případech *actio libera in causa*.

3. 7 Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Proměny práva v poválečném Československu navazovaly na sociopolitickou proměnu společnosti v souvislosti s přijetím marxisticko-leninské ideologie. Toto období symbolicky vyvrcholilo během února roku 1948 a následného přijetí ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. Jedním z nástrojů prosazení

---

119 ROHÁČEK, Ivan. Trestná zodpovednosť za opilstvo. *Právo a život*. 1950, roč. 2, č. 8. s. 179.

120 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 12(6). s. 30.

komunistické ideologie se mělo stát nové právo, které vznikalo v rámci právnické dvouletky.¹²¹

Dle Šouši byly stejně důležité jako důvody ideové také důvody teoreticko-praktické, které navazovaly na meziválečné diskuze o potřebě reformy trestního práva. Modernizace, unifikace, zjednodušení, odstranění přehnaného formalismu a důraz na materiální pravdu, tj. skutkový stav, odstranění komplikovanosti a nehospodárnosti, to všechno bylo minimálně stejně důležité jako prosazení komunistické ideologie.

Změna trestního práva byla pro režim nutností, protože potřeboval nástroj ke svému udržení i dalšímu směřování¹²². Byla ustavena tzv. kodifikační komise, která připravovala návrh zákona po odborné stránce v mezích stanovených komisí politickou. V rámci kodifikační komise bylo pro zvláštní část vytvořeno celkem šest subkomisí. Osnova trestního zákona byla předložena tehdejšímu ministrovi spravedlnosti Čepičkovi a zákon byl přijat dne 12. července 1950 s účinností od 1. srpna téhož roku pod č. 86/1950 Sb. (dále jen „TZ 1950“)¹²³.

Kodifikace sjednocovala československou právní úpravu hmotného trestního práva. Jeho třídní zaměření bylo zapracováno do § 1 a 2 TZ 1950, také došlo ke zlidovění terminologie zákona. Kodifikační komise také měla zapracovat sovětský způsob ukládání trestů a v osnově návrhu zákona ustanovení § 10 odst. 2 elaborátu č. 9 upravovalo užití analogie podle sovětského vzoru (toto ustanovení bylo po schůzi politické komise dne 19. 4. 1949 vypuštěno). Zároveň dochází k posunu pojetí trestného činu od formálního k materiálnímu pojetí¹²⁴.

V textu zákona je upravena negativní definice přičetnosti v § 11 jako důvody přičetnost vylučující, a to: „*Kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat, že jeho jednání je pro společnost nebezpečné, nebo ovládat své jednání, není za takový čin trestně odpovědný*“. Do stavu nepřičetnosti se pachatel mohl dostat i jinak než požitím alkoholického nápoje, tak jak tomu bylo v předcházející úpravě. Novela

---

121 Podrobněji např. BLÁHOVÁ, Ivana, BLAŽEK, Lukáš, KUKLÍK Jan a ŠOUŠA Jiří. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 9788087284520.

122 Do přijetí nových trestních předpisů – zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona i nového trestního řádu (zákon č. 87/1950 Sb.) byly narychlo v roce 1948 přijaty tyto zákony: zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu a zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví – BLÁHOVÁ, Ivana, BLAŽEK, Lukáš, KUKLÍK Jan a ŠOUŠA Jiří. *Právnická dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. s. 196.

123 Ibid. s. 199.

124 Ibid. s. 204.

zákona č. 63/1956 Sb. zavedla tzv. „stav zmenšené přičetnosti“, který byl považován za polehčující okolnost v případech, kdy nebyl způsoben požitím alkoholického nápoje (§ 21 písm. a) TZ 1950.

Tento posun vyplývá již z důvodové zprávy k návrhu zákona (sněmovní tisk č. 472), „...*představu o škodlivosti činu pro společnost nemají však zpravidla lidé stížení, třeba jen dočasně, duševní poruchou, **at' již je původ této poruchy jakýkoliv, a již z toho důvodu je nelze trestat; avšak ani tehdy, kdyby byli schopni rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost, nelze je trestat, nejsou-li pro duševní poruchu schopni ovládat své jednání (§ 11) ...***“¹²⁵, i z formulace skutkové podstaty opilství v § 186 TZ 1950. Přítomnost duševní poruchy, za předpokladu, že pachateli zůstaly zachovány schopnosti rozpoznávací i ovládací, však automaticky k vyloučení nepřičetnosti nestačila.¹²⁶

I nadále můžeme podřadit pojetí zaviněné nepřičetnosti do modelu tzv. Rauschdeliktu. Přestože trestní zákon výslovně neupravoval institut *actio libera in causa* v obou jeho formách, z dobové literatury je patrné, že se tato koncepce i nadále užívala.¹²⁷ Skutkovou podstatu „Opilství“ upravoval zákon v ustanovení § 186 TZ 1950 takto:

§ 186

Kdo se požitím alkoholického nápoje nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, ve kterém spáchá trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na pět let; jestliže však spáchá trestný čin, na který zákon stavoví mírnější trest, bude potrestán tímto trestem mírnějším.

Formulace „**spáchá trestný čin**“ je velice problematická, protože nepřičetná osoba nemůže spáchat trestný čin, protože není naplněn jeden z jeho znaků, a to přičetnost. Můžeme však usuzovat, že se jedná pouze o věcně nesprávnou zákonnou formulaci.

---

125 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákona. Sněmovní tisk 472/00. Národní shromáždění republiky Československé 1948-1952. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.htm.

126 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel*. s. 19-21.

127 Viz NIKSCHOVÁ – KUNTSCHEROVÁ, Gabriela. Trestný zákon v boji proti alkoholizmu. *Právní obzor*. 1952, roč. 35, č. 6, s. 567–568. NIKSCHOVÁ – KUNTSCHEROVÁ, Gabriela. Alkoholismus ve světle nového trestního zákona – §§ 11, 186, 187 a 213 tr. zák. *Lidové soudnictví*. 1950, roč. 1, č. 2, s. 33–35.

V ustanovení § 186 TZ 1950 si také můžeme povšimnout formulace „jinak přivede“, kdy oproti předcházející právní úpravě dochází k rozšíření skutkové podstaty i na jiné situace než pouze na požití alkoholického nápoje. Na rozdíl od předchozí platné úpravy se již nejedná „pouze“ o přestupek, ale o trestný čin a pachatel může být za takový čin potrestán odnětím svobody až na pět let.

Pachatel byl potrestán nikoliv za „kvazidelikt“, eventuálně „kvazidelikty“¹²⁸ spáchané v nepřítomnosti, ale za zaviněné jednání, kterým se do takového stavu přivedl. „Jediné trestné činy, které nemohou být kvazideliktem, jsou trestné činy vyhýbání se výkonu civilní služby podle § 272c odst. 1 TZ [1950], vyhýbání se služebnímu úkonu a výkonu vojenské služby podle § 280 odst. 1 a 2 a lineá 1 TZ [1950] ve formě úmyslné a podle § 281 TZ [1950] ve formě nedbalostní, a to vše pouze pokud půjde o zneužití návykové látky.“¹²⁹ Ustanovení je upraveno takto:

§ 187

(1) Kdo se opije, byť i z nedbalosti, ač je v opilosti náchylný k výtržnostem, nebo kdo osobu, která je v opilosti náchylná k výtržnostem, úmyslně opije nebo její opilost zvyšuje, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců.

(2) Stejně bude potrestán, kdo požije alkoholického nápoje za takových okolností, že by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku.

Ustanovení § 187 TZ 1950 se užilo v případech, kdy byl pachatel v opilosti náchylný k výtržnostem, eventuálně se vztahovala na účastenství ve formě pomoci. Dle dobové literatury nebyl možný jednočinný souběh § 186 a 187 TZ 1950.¹³⁰

3. 8 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Další etapa změn práva nastala po přijetí ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky ze dne 11. července 1960. V této době vznikla potřeba eliminovat mnohé nedostatky kodexů vzniklých v době právníkové dvouletky, mezi nimiž byl i trestní zákon, jejich komplexní rekonstrukcí. Právě

---

128 Z rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 18. 12. 1959, sp. zn. 1 Tz 45/59 (R 16/1960) „...jestliže se pachatel v nepřítomnosti přivoděné požitím alkoholických nápojů dopustí více útoků, které by jinak zakládaly více trestných činů, všechny tyto jednotlivé útoky tvoří jeden trestný čin opilství podle § 186 tr. zák.“

129 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. s. 266-278.

130 OPĚLA, Vítězslav. O poměru skutkových podstat opilství podle §§ 186, 187 tr. zák. *Lidové soudnictví*. roč. 2, 1951, č. 7, s. 221–222.

trestnímu zákonu z roku 1950 se vytýkala především jeho inspirace osnovou z roku 1937 a rychlost jeho přípravy.

Osnova návrhu zákona, výsledek plnění usnesení ÚV KSČ ze dne 8. prosince 1960, byla připravena ke schválení již v polovině roku 1961. Text se inspiroval sovětským trestním zákoníkem („Základní zásady trestního zákonodárství SSSR a svazových republik“) z roku 1958, ale také do určité míry vycházel ze zákona z roku 1950, byla však upravena terminologie, která navazovala na Ústavu 1960, a také byl posílen neretribuční „výchovní charakter“ trestního práva. Nový trestní zákon byl přijat dne 29. listopadu 1961, byl publikován pod č. 140/1961 Sb. (dále jen „TZ 1961“) a nabyl účinnosti od 1. ledna následujícího roku.¹³¹

Koncepce zaviněné nepřičetnosti doznala pod vlivem sovětského práva zákonem zásadních změn, především pak v tom ohledu, že bylo opuštěno od rakouské, relativně konstantní, koncepce tzv. Rauschdeliktu a byla zavedena plná trestní odpovědnost pachatelů, kteří se přivedli do stavu nepřičetnosti vlivem požití alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, a to tak že v § 12 odst. 2 TZ 1961 byla zavedena výjimka z odst. 1.¹³²

Opět se můžeme setkat s negativním vymezením přičetnosti, tedy vymezením kritérií, které ji vylučují, a to opět metody biologicko-psychologické, tedy biologické hledisko je obsaženo v duševní poruše, psychologické pak v absenci ovládacích nebo rozpoznávacích schopností.

Rekodifikace tímto vlastně zavedla trestní odpovědnost za výsledek, která však byla kladně přijata ze strany laické veřejnosti.¹³³ Naopak, především odborná veřejnost (například Solnař) toto pojetí kritizovala, protože uplatnění této koncepce není v souladu s pojetím zásady *nullum crimen sine culpa* vyjádřené v § 3 odst. 3 TZ 1961¹³⁴. Pachatel byl tak odpovědný za zavinění dle spáchaného trestného činu. Při určování

---

131 KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6. s. 405–406

132 BOROŠ, Milan. Cesta trestného činu Opilstva do znenia v trestnom zákone č. 300/2005 Z. Z. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. 2017. [online]. roč. 5 č. 2. ISSN 1339-3995. s. 115. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://sic.pravo.upjs.sk/files/10_boros_-_cesta_trestneho_cinu.pdf.

133 CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Několik úvah nad § 201a trestního zákona. *Bulletin advokacie*. 1992. ISSN 1210-6348. s. 17

134 Blíže SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. s. 187. nebo SOLNAŘ, Vladimír. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo*, 1965, č.11, str. 106–108. NEZKUSIL, Jiří. K odpovědnosti za trestné činy spáchané v alkoholovém opojení. *Socialistická zákonnost*. 1969, roč. 17, č. 5–6. s. 268.

výše trestu se však kladl důraz na společenskou nebezpečnost spáchaného činu (materiální pojetí trestného činu), jakožto jednoho z podstatných znaků trestného činu.¹³⁵

Z důvodové zprávy k návrhu zákona vyplývá, že „...*duševní poruchou se rozumí netoliko duševní choroba, nýbrž každá, byť i krátkodobá porucha psychických funkcí pachatele, jestliže tato porucha způsobila buď ztrátu schopnosti rozeznat nebezpečnost činu pro společnost, nebo ztrátu schopnosti ovládat své jednání. Jestliže se však pachatel přivedl, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku, bude trestně odpovědný za trestný čin, který v takovém stavu spáchal. Tuto úpravu trestnosti pachatelů trestných činů spáchaných v zaviněné opilosti vyžaduje důsledný boj proti alkoholismu.*“¹³⁶ Takto zněl § 12 TZ 1961 v době přijetí:

§ 12

Nepřičetnost

(1) Kdo pro duševní poruchu v době spáchání nemohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

(2) Ustanovení odstavce 1 se neužije, přivede-li se pachatel do stavu nepřičetnosti, byť i z nedbalosti, požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku.

Zákon z roku 1961 neupravoval skutkovou podstatu Opilství v § 201 TZ 1961 v rámci koncepce tzv. Rauschdeliktu, její význam se podobal spíše Ohrožení pod vlivem návykové látky, na kterou byla v roce novelou č. 175/1990 Sb. přejmenována a přeformulována. Její původní text z roku 1961 zněl takto:

§201

Opilství

Kdo poté, co požil alkoholického nápoje, vykonává zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

¹³⁵ ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. Trestní právo. 2007, 12(7). ISSN 1211-2860. s. 40.

¹³⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákona. Sněmovní tisk 65. Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960-1964. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_01.htm.

Novela č. 175/1990 Sb., s účinností od 1. července 1990, přeformulovala § 201 TZ 1961 takto:

§ 201

Ohrožení pod vlivem návykové látky

Kdo vykonává ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil vlivem návykové látky, zaměstnání nebo jinou činnost, při kterých by mohl ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku,

- a) *ačkoliv byl za takový čin v posledních dvou letech odsouzen nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový čin propuštěn,*
- b) *ačkoliv byl za období čin spáchaný pod vlivem návykové látky v posledních dvou letech postižen,*
- c) *spáchá-li takový čin při výkonu zaměstnání nebo jiné činnosti, při kterých je vliv návykové látky zvlášť nebezpečný, zejména řídí-li hromadný dopravní prostředek, nebo*
- d) *způsobí-li takovým činem, byť i z nedbalosti, jinému ublížení na zdraví nebo větší škodu na cizím majetku nebo jiný závažný následek,*

bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem."

Zároveň byla touto novelou zavedena definice Návykové látky nově upravená v § 89 odst. 10 TZ 1961, a to takto: „*Návykovou látkou se rozumí alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobilé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.*“ Obdobně byl upraven také § 12 odst. 2 TZ 1961, který definici akcentoval i ve svém znění.

Další novelou upravující institut přičetnosti byl zákon č. 557/1991 Sb., který s účinností od 1. ledna 1992 zásadně změnil právní úpravu zaviněné nepřičetnosti. Tento zákon se odklonil od plné trestní odpovědnosti pachatele a vrátil se ke koncepci tzv. Rauschdeliktu¹³⁷ tím, že odstranil § 12 odst. 2 TZ 1961 a znovuzavedl v § 201a skutkovou podstatu Opilství, která postihovala případy zaviněného přivedení se do stavu nepřičetnosti v případě spáchání kvazideliktu. Po novele zněla příslušná ustanovení takto:

---

¹³⁷ Tímto se zákonodárce opět vrátil k řešení používanému v německé právní oblasti. Blíže část č. 10.

§ 201a

Opilství

(1) *Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky nebo jinak přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí jednání, které má jinak znaky trestného činu, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.*

(2) *Ustanovení odstavce 1, jakož i § 12 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin."*

Zákonodárce obdobně jako v zákoně z roku 1950 použil formulace „nebo jinak přivede“, přičemž si pod tímto jednáním můžeme představit méně pravděpodobné způsoby přivedení se do stavu nepřičetnosti, dle Císařové například nežíváním předepsaných léků¹³⁸.

Problematickým se při zavádění nové skutkové podstaty jevil nejen její název, který přesně neodpovídal jejímu pojetí tím, že se daná skutková podstata vztahovala nejen na požití alkoholických nápojů, jak evokoval její název – lepší variantou by v tomto ohledu bylo použití termínu „Rauschdelikt“¹³⁹. Zásadnějším problémem právní úpravy však bylo znění odst. 2, ve kterém byla výslovně upravena dolózní forma *actio libera in causa*, nikoliv však forma kulpózní.

Tedy aplikovat odst. 2 nebylo v případě nedbalostního zavinění *a contrario* možné a pachatel byl potrestán za nedbalostní trestný čin, který v zaviněné nepřičetnosti spáchal, a nebyl tak odpovědný dle §201a.¹⁴⁰ Subsidiární použití § 201odst. 1 TZ 1961 v případech nedbalostního *actio libera in causa* by pak bylo další možnou interpretací jelikož tato varianta by po vzoru zahraničních úprav (Německo, Rakousko) nemusela být explicitně vyjádřena¹⁴¹.

---

138 CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Několik úvah nad § 201a trestního zákona. s. 18.

139 TERYNGEL, Jiří. Návrat k „Rauschdelikt“ (K novelizovanému § 201a trestního zákona). s. 26–27.
ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. 2007, 12(6). s. 27.

140 Blíže DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 41–42.

141 Ibid.

Problémy s interpretací tohoto znění vzhledem k ustanovení § 3 odst. 3 TZ 1961 vedly k jeho změně novelou č. 290/1993 Sb., s účinností od 1. ledna 1994, a to připojením těchto slov: „*nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.*“

Změnou právní úpravy zaviněné nepřičetnosti se Česká republika po čtyřiceti letech vrátila zpět ke koncepci užívané v Německu (§ 323a dStGB), Rakousku (§ 287 öStGB), Švýcarsku (§ 263 SchwStGB) a na Slovensku (§ 363 Sl.TZ)¹⁴². Slováci si i po rozdělení ČSFR ponechali znění trestního zákona z roku 1961 ve znění platném po novele č. 557/1991 Sb., a tedy i původní znění § 201a odst. 2 TZ 1961 (platné před novelou č. 290/1993 Sb.), a následně téměř nezměněný text zákonodárce použil i v novém trestním zákoně č. 300/2005 Z. z.

Současné právní úpravě (trestní zákoník č. 40/2009 Sb.) předcházela vládní návrh zákona z roku 2004 (**sněmovní tisk PS PČR č. 744**), který nebyl přijat. V původním návrhu zákona byla nepřičetnost v § 26, přičemž se opět zvolilo řešení, kdy se přičetnost vymezovala negativně metodou biologicko-psychologická, a to takto: „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“¹⁴³

Návrh zákona taktéž předpokládal úpravu tzv. zmenšené přičetnosti v § 27, přičemž zachoval kritérium duševní poruchy, definované ve výkladovém ustanovení v § 408, v kombinaci s podstatně sníženou ovládací či rozpoznávací schopností. Tento institut však neměl vliv na trestní odpovědnost pachatele a na rozdíl od právní úpravy z roku 1950 (po novelizaci v roce 1956) nebyla zmenšená přičetnost považována za polehčující okolnost. Význam měla mít zmenšená přičetnost především u určování druhu a výše sankce, která je pachateli ukládána. Skutková podstata Opilství byla upravena v § 357 a je totožná se současnou právní úpravou.¹⁴⁴

Vláda předložila Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky dne 25. února 2008 návrh zákona (**sněmovní tisk PS PČR č. 410**), který byl i s pozměňovacími návrhy schválen Poslaneckou sněmovnou dne 11. listopadu téhož

---

142 ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo*. 2007, 12(7). ISSN 1211-2860. s. 44.

143 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 744/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2002–2006. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=744&CT1=0>.

144 Ibid.

roku a dne 8. ledna 2009 pak i Senátem, zákon byl dne 9. února 2009 vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 11 pod číslem 40/2009 Sb.¹⁴⁵, čímž byl prozatím uzavřen historický vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území.

---

145 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

4. Skutková podstata trestného činu Opilství

Trestní odpovědnost je podle současného právní úpravy postavena na spáchání trestného činu (případně u mladistvých na spáchání provinění dle ustanovení § 6 odst. 1 ZSVM, dle odst. 2 pak *nestanoví-li zákon o soudnictví ve věcech mládeže jinak, platí pro posouzení provinění mladistvým trestní zákoník*, v případě mladistvého pachatele však zůstává zachována stejná konstrukce provinění jako v případě trestného činu u dospělého pachatele, a jde tedy o odlišné pojmenování činu)¹⁴⁶.

Současná právní úprava se odchyľuje od předchozí úpravy tím, že materiálně-formální konstrukci trestného činu nahrazuje pojetím formálním. Dle Jelínka se jedná o formální pojetí trestného činu s materiálním korektivem.¹⁴⁷

Trestní zákoník č. 140/1961 Sb., vycházel z představy, že čin musí vykazovat znaky uvedené v trestním zákoně (formální znaky) a zároveň musí být naplněna i podmínka materiální – společenské nebezpečnosti činu dle ustanovení § 3. odst. 1 TZ 1961, která byla určována dle demonstrativního výčtu kritérií dle ustanovení odst. 4, a to *„zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou“*. Materiální i formální podmínku nebylo možné vzájemně nahrazovat.¹⁴⁸

Definici trestného činu lze nalézt v ustanovení § 13 odst. 1 TZ jako *„protiprávní čin, který trestní zákon¹⁴⁹ za trestný označuje a zároveň vykazuje znaky uvedené v něm uvedené“*. Formální pojetí je v současnosti postaveno na tom, že čin musí vykazovat jak znak protiprávnosti, který je v souladu s čl. 2 odst. 4 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy ČR, v němž je vyjádřena zásada legální licence. Znak protiprávnosti se posuzuje vzhledem k právnímu řádu jako celku.¹⁵⁰ Pojetí mělo dle důvodové zprávy vládního návrhu zákona k § 13 maximalizovat legalitu podmínek trestní odpovědnosti, zvýšit jednotnosti při vykladu a aplikaci zákona a k posílit rovnost všech před zákonem. Dále

---

146 Blíže VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2004, 3(7), 197-203. ISSN 1213-5313.

147 JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, 2009(10), s. 36-42. ISSN 1210-6348. s. 36.

148 JELÍNEK, Jiří. O novém českém trestním zákoníku. *Poc̣ta Petru Hlavsovi*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, 93-101. ISBN 978-80-903400-9-1. s. 98.

149 § 110 TZ – *Trestním zákonem se rozumí tento zákon a podle povahy věci i zákon o soudnictví ve věcech mládeže a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*.

150 JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. s. 36.

by měla tato koncepce vést k přesnějšimu vymezení jednotlivých skutkových podstat trestných činů. Toto pojetí by však i nadále mělo reflektovat společenskou škodlivost.

151

Nově je ryze formální definice trestného činu omezena v mezích hmotněprávního korektivu rozsahu trestního bezpráví v ustanovení § 12 odst. 2 TZ, a to v zásadě subsidiarity trestní represe. Dle tohoto principu lze trestní odpovědnost a s ní spojené trestněprávní důsledky uplatňovat pouze ve společensky škodlivých případech, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

Povaha a závažnost trestného činu pak podle ustanovení § 39 TZ slouží jako kritéria pro stanovení druhu trestu a jeho výměry. Princip subsidiarity trestní represe zmírňuje „tvrdost“ formálního pojetí trestného činu a je zároveň doplněn procesně právním korektivem v podobě zásady oportunity (účelnosti) jakožto výjimky ze zásady legality¹⁵². Tato zásada je upravena v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TŘ, kdy státní zástupce může zastavit trestní stíhání pro jeho neúčelnost vzhledem k okolnostem případu, eventuálně státní zástupce z téhož důvodu může ještě před zahájením trestního stíhání věc odložit dle ustanovení § 159a odst. 4 TŘ.

Skutkovou podstatu trestného činu (provinění) lze chápat jako jeden z formálních znaků trestného činu, protože vedle ní stojí ještě protiprávnost a obecné znaky trestného činu uvedené v zákoně – věk a přičetnost (u provinění pak ještě rozumová a mravní vyspělost).¹⁵³ Skutková podstata v zákoně explicitně definována není, pojem byl vytvořen až právní naukou. Je chápána jako právní forma, která vyjadřuje souhrn objektivních a subjektivních znaků, které určují a navzájem odlišují jednotlivé druhy trestných činů. Výběr typových znaků jednotlivých trestných činů provádí zákonodárce a určuje tím hranice kriminalizace jednání.

Znaky skutkové podstaty trestného činu jsou vyjádřeny v obecné i zvláštní části trestního zákona., přičemž lze rozlišit obligatorní i fakultativní znaky. Obligatorními znaky skutkové podstaty jsou **objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní**

151 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

152 Zásada legality je upravena v § 2 odst. 3 TŘ jako povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví.

153 Podrobněji ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu k § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TrZ). s. 295.

stránka, přičemž bez těchto znaků nelze o skutkové podstatě hovořit, a tudíž musí být součástí všech skutkových podstat. Fakultativní znaky pak nemusí být u všech skutkových podstat, ale aby byla naplněna daná skutková podstata, musí být tyto znaky také naplněny. Vzhledem ke specifickým skutkové podstaty Opilství se pak vedle obligatorních znaků skutkové podstaty práce bude zabývat i objektivní podmínkou trestnosti – **kvazideliktem**.

Současná právní úprava převzala z předcházejícího trestního zákoníku (původně § 201a TZ 1961) znění § 360 TZ Opilství v téměř nezměněné podobě:

§ 360 Opilství

(1) Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky (nebo jinak dle znění TZ 1961) přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného (původně je v TZ 1961 uvedeno, že má jinak znaky trestného činu¹⁵⁴), bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let (TZ 1961 - původně osm); dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.

(2) Ustanovení odstavce 1, jakož i § 26 (text TZ 1961 odkazuje na § 12, který stejně jako současný TZ upravuje nepřičetnost) se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

Ustanovení § 360 TZ v prvním odstavci vyjadřuje koncept tzv. Rauschdeliktu, o kterém pojednává tato kapitola. Druhý odstavec upravuje případy úmyslného i nedbalostního *actio libera in causa* a je výjimkou z užití privilegovaného odstavce prvního i ustanovení o nepřičetnosti upravené v § 26 TZ, čímž zakládá plnou trestní odpovědnost pachatele za toto jednání.¹⁵⁵ Blíže o těchto případech pojednává část pět.

Již samotný název skutkové podstaty trestného činu Opilství je problematický, zákonodárce jej převzal z minulých právních úprav. Pro chápání skutkové podstaty veřejností je také komplikací skutečnost, že původní název Opilství v § 201 TZ 1961

---

154 Důvodová zpráva uvádí, že jde jenom o terminologickou úpravu, tak aby znění ustanovení odpovídalo textu celého trestního zákoníku, např. v ustanoveních § 28 a 29. Blíže Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

155 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140-421*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 3045 a násl.

byl od 60. do 90. let používán pro odlišnou skutkovou podstatu, která je v současnosti označována jako Ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 TZ). Název Opilství také evokuje představu, že se pachatel do tohoto stavu může dostat pouze požitím alkoholu, přestože z textu ustanovení vyplývají i další varianty, jak se do stavu zaviněné přičetnosti pachatel může přivést – požitím či aplikací návykové látky (Návykové látky jsou blíže rozebrány v kapitole 1. 3).

O terminologické nepřesnosti názvu tohoto ustanovení se diskutovalo především před opětovným zavedením koncepce Rauschdeliktu zákonem č. 557/1991 Sb., který s účinností od 1. ledna 1992 vytvořil skutkovou podstatu § 201a TZ 1961.

Dle Císařové s Vanduchovou terminologicky lépe odpovídá název „*Porušení chráněného zájmu v nepřičetnosti pod vlivem návykové látky*“¹⁵⁶. Tento název ale více odpovídá současnému znění ustanovení § 360 odst. 1 TZ, protože oproti minulé úpravě se již nelze přivést do stavu nepřičetnosti „*nebo jinak*“. Langer ve své stati dále navrhuje název „*Porušení chráněného zájmu v zaviněné nepřičetnosti*“¹⁵⁷. Odlišné označení pro tento trestný čin formuloval také Říha v návaznosti na jím prosazovanou změnu názvu „*návykové látky*“ na „*opojné látky*“, a to na „*Opojení*“. Všechny tyto tři možné změny názvu ustanovení do určité míry vycházejí ze zahraničních právních úprav, především pak z úpravy německé, rakouské a švýcarské.

Trestní zákoník zároveň zavádí v ustanovení § 14 TZ rozdělení trestných činů (nikoliv však provinění) na přečiny a zločiny, ve kterých lze rozlišit také zvláštní podkategorii zvláště závažné zločiny¹⁵⁸, čímž je nahrazena monopartice trestného činu upravená v TZ 1961. Dle formy zavinění a horní hranice trestní sazby odnětí svobody uvedené v zákoně se určí, o jakou kategorii trestného činu se jedná.¹⁵⁹

Přestože skutková podstata odpovídá koncepci Rauschdeliktu, který „trestá“ zaviněnou nepřičetnost, nikoliv však čin jinak trestný v ní spáchaný, právní úprava výše trestní sazby odnětí svobody na tři až deset let s obligatorním zmírněním dle kvality

---

156 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel*. s. 40.

157 LANGER, Petr. Trestný čin opilství (dokončení). *Bulletin advokacie*. 2005, č. 3. ISSN 1210-6348., s. 30-31.

158 Přečiny jsou definovány pozitivně v § 14 odst. 2 TZ jako *všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let*. Zločiny jsou pak vymezeny dle odst. 3 negativně, jako *všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny*. V odst. 3 jsou taktéž vymezeny zvláště závažné zločiny jako *úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let*.

159 JELÍNEK, Jirí. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. s. 40.

kvazideliktu je zcela neodpovídající smyslu Rauschdeliktu a je ve světě zcela ojedinělá. Na základě ní může být Opilství kategorizováno jako přečin, zločin i zvlášť závažný zločin, což má vliv jak na z hlediska hmotněprávního, tak procesně právního (podrobněji v kapitole 6. 1 a v návaznosti pak v části nazvané Specifika trestního řízení).

Lze tedy oprávněně předpokládat, že sankce za spáchání trestného činu Opilství v českém právním řádu odpovídá spíše kvalitě činu jinak trestného, nikoliv samotnému zaviněnému přivedení se do stavu nepřičetnosti. Tvrdost sankce pak není v souladu s pojetím trestného činu Opilství jako abstraktně ohrožovacího deliktu, kterému by odpovídala nižší horní hranice trestní sazby odnětí svobody tak, jak je upravena v zahraničních úpravách (Německo, Rakousko, Švýcarsko).¹⁶⁰ Problematickou se jeví i samotná forma zavinění k uvedení se do stavu nepřičetnosti a na ní navázané forma „zavinění“ činu jinak trestného, která by byla v přímém rozporu se zásadou odpovědnosti za zavinění.

4. 1 Objekt

Objekt trestného činu je jedním z obligatorních znaků skutkové podstaty a zároveň určujícím znakem systematiky zvláštní části trestního zákona. Je právní naukou definován jako společenské vztahy, zájmy a hodnoty chráněné trestním zákonem.

Podle stupně obecnosti pak lze rozlišovat obecný (rodový), druhový (skupinový) a individuální objekt. Pod pojmem obecný objekt si lze představit souhrn veškerých zájmů chráněných trestním zákonem, druhový objekt je podle podobnosti jednotlivých individuálních objektů trestných činů obvykle seskupován do jedné hlavy nebo dílu zvláštní části a jeho význam spočívá především ve vytváření systematiky jednotlivých trestných činů s individuálními objekty.¹⁶¹

Oproti trestnímu zákoník z roku 1961, ve kterém bylo Opilství upraveno v hlavě V. „Trestné činy hrubě narušující občanské soužití“ zvláštní části trestního zákoníku, došlo ke změně systematicky zvláštní části a k „přesunu“ skutkové podstaty do hlavy X. „Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, která je rozdělena do osmi dílů

---

¹⁶⁰ ŘÍHA, Jiří. Ještě k trestnému činu opilství. s. 35.

¹⁶¹ JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 170-172.

v ustanoveních § 323 až 368 TZ. Skutková podstata Opilství je dále upravena v díle 6 „Jiná rušení veřejného pořádku“ zvláštní části trestního zákoníku.

Z důvodové zprávy k návrhu zákona je patrné, že druhovým objektem hlavy X. je široké spektrum společenských vztahů, zájmů a hodnot, které jsou nezbytné k tomu, aby stát budovaný na principech demokracie a zákonnosti mohl bezchybně vykonávat svoje funkce v zájmu veřejnosti¹⁶². Šestý díl této hlavy je pak sběrnou kategorií, která spojuje další specifické útoky proti obecnému zájmu společnosti na ochraně soužití lidí.

Individuálním objektem skutkové podstaty trestného činu Opilství je primárně veřejný pořádek a ochrana společnosti před nebezpečím plynoucím z opojení osob¹⁶³, především z konstrukce sankce, kterou za tento trestný čin lze uložit, pak lze dovodit i silný důraz na objekt sekundární, jímž je zájem, který byl porušen či ohrožen jednáním pachatele naplňující znaky činu jinak trestného.

4. 2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu je dalším z obligatorních znaků skutkové podstaty a vyjadřuje způsob spáchání trestného činu a jeho následky. Charakterizujícími znaky objektivní stránky trestného činu jsou jednání, následek a příčinný vztah mezi nimi (kauzální nexus), eventuálně u některých skutkových podstat trestných činů je třeba naplnit i tzv. fakultativní znaky jako jsou např. místo a čas jednání, účinek či hmotný předmět útoku.¹⁶⁴ Skutková podstata Opilství je v mezích objektivní stránky charakterizována pouze obligatorními znaky.¹⁶⁵

4. 2. 1 Jednání

Jednáním se rozumí projev vůle ve vnějším světě. Je kombinací vůle (vnitřní složky jednání) a jejího projevu (vnější složky jednání). Jednáním se chápe konání i opomenutí, na základě čehož lze rozlišit trestné činy na komisivní a omisivní, v ustanovení § 112 TZ pak upravuje situace, kdy je pachatel odpovědný za tzv. nepravý omisivní trestný čin spočívající v *opomenutí pachatele takového konání, ke kterému je povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy,*

---

162 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

163 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 874.

164 Ibid. s. 179.

165 Ibid.

v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat (tzv. garance) nebo vyplývala-li tato povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání (tzv. ingerence) nebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a osobních poměrů povinen.¹⁶⁶ Oproti minulé právní úpravě došlo ke specifikaci a zpřesnění definice zavedením zdroje povinnosti Opomenutí v ustanovení § 89 odst. 2 TZ 1961.¹⁶⁷

Opilství je charakterizováno dvěma fázemi jednání – přivedením se do stavu nepřičetnosti (*actio praecedens*) a následném spáchání tzv. kvazideliktu (*actio subsequens*)¹⁶⁸. Ke spáchání trestného činu Opilství však nestačí úmyslné či nedbalostní přivedení se do stavu nepřičetnosti, ale je třeba i objektivní podmínky trestnosti v podobě spáchání činu jinak trestného, který bude blíže rozebrán v kapitole 4.5. Pokud se pachatel uvedl do stavu zmenšené přičetnosti, není možné jej za trestný čin Opilství postihnout.¹⁶⁹ Kapitola 1. 4 podrobněji pojednává o tématu zmenšené přičetnosti a o jejích důsledcích.

Do stavu nepřičetnosti se lze přivést požitím nebo aplikací návykové látky. Problematika návykových látek je podrobněji analyzována v kapitole 1. 3, přičemž definice návykové látky dle ustanovení § 130 TZ je demonstrativní a v zásadě zahrnuje široké spektrum látek způsobilych nepříznivě ovlivnit psychiku člověka, jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Oproti předcházející právní úpravě byla vynechána sběrná kategorie „nebo jinak“, důvodem pro její vynechání mohla být podle některých názorů skutečnosti, že se s ní praxe téměř nesetkala, její znění bylo pravděpodobně slepě převzato z právní úpravy z roku 1950 (§ 186 zákona č. 86/1950 Sb.)¹⁷⁰ a jedná se tedy o legislativní omyl. Jiné teorie se přiklání k názoru, že tento způsob pokrývá i možnosti zaviněného přivedení se do stavu nepřičetnosti jinak než užitím návykových látek. Císařová

---

166 § 112 TZ „Jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.“

167 Důvodová zpráva k § 110 vládního návrhu trestního zákoníku. Viz důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CTI=0>.

168 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 875.

169 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 462/2010.

170 Tato teorie se zaměřila na skutečnost, že v případě ustanovení § 186 TZ 1950 se pachatel do stavu nepřičetnosti mohl přivést „požitím alkoholického nápoje nebo jinak“. Sběrná kategorie pod sebe subsumovala i jiné způsoby užití návykové látky.

s Vanduchovou uvádí příklad přivedení se do stavu nepřičetnosti střídáním světla a tmy vedoucím k záchvatu epilepsie¹⁷¹, Teryngel pak uvádí příklady orgasmu či cvičení jógy.¹⁷²

Dle Jelínka je tak možné postihovat jiné způsoby přivedení se do stavu nepřičetnosti pouze podle § 360 odst. 2 TZ a bude se jednat o případy *actio libera in causa* jak v úmyslné, tak nedbalostní formě zavinění¹⁷³. Naopak Šámal případ, kdy diabetik i přes pokyny lékaře nedodržel životosprávu, požíval alkohol a zakázané pokrmy tak, že si nepřičetnost zavinil a v ní následně spáchal čin jinak trestný, subsumuje pod § 360 odst. 1 TZ.¹⁷⁴ Proto by bylo vhodné se zamyslet nad tím, zda by nebylo třeba formulaci „*nebo jinak*“ do skutkové podstaty navrátit.

Požítím se rozumí především vpravení návykové látky ústy, tedy orálně (alkohol, extáze, LSD, listy koky). Aplikace je chápána jako všechny ostatní způsoby, kterými si pachatel může návykovou látku vpravit do organismu – análně (čípky, alkohol), injekčně (pervitin, heroin), vdechováním (marihuana, hašiš), čicháním (toluen), šňupáním (kokain), působením přes pokožku apod.¹⁷⁵ Pojmy (ne)přičetnosti a duševní poruchy jsou analyzovány v kapitolách 1. 1 a 1. 2.

4. 2. 2 Následek

Následek trestného činu je možné chápat jako porušení či ohrožení hodnot chráněných trestním zákonem (objekt). Následek je zároveň druhým obligatorním znakem objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Podle něj můžeme rozdělit trestné činy na ohrožovací a poruchové.¹⁷⁶

V případě Opilství je individuálním objektem primárně veřejný pořádek a ochrana společnosti před nebezpečím plynoucí z intoxikace návykovými látkami, sekundárně pak zájem, který byl porušen či ohrožen jednáním pachatele naplňující znaky činu jinak trestného.

---

171 CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepřičetný pachatel*. s. 42.

172 TERYNGEL, Jiří. Návrat k „Rauscheliktu“ (K novelizovanému § 201a trestního zákona). s. 27.

173 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 876.

174 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140-421*. s. 3045-3046.

175 TERYNGEL, Jiří. Návrat k „Rauscheliktu“ (K novelizovanému § 201a trestního zákona). s. 27.

176 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 188–189.

Opilství je právní naukou obvykle zařazován mezi trestné činy ohrožovací.¹⁷⁷ Většina autorů z většinového ho chápe jako abstraktně ohrožovací delikt. Hlavním argumentem ze strany autorů, kteří inklinují k pojetí Opilství jako konkrétně ohrožovacího deliktu, je skutečnost, že pachatelovo zavinění se vztahuje i na nebezpečí, které v konkrétním případě vznikne.¹⁷⁸ Kvazidelikt je podle konkrétně ohrožovacího pojetí v podstatě zaviněné jednání, které vychází z přesvědčení, že pachatel věděl či vědět měl a mohl o zvýšené nebezpečnosti stavu opojení, ale i Říha uvádí, že by se tím nebyly patrné hranice mezi Rauschdeliktem a jednáním *actio libera in causa*.¹⁷⁹

4. 2. 3 Kauzální nexus

Posledním obligatorním znakem objektivní stránky skutkové podstaty je příčinný vztah mezi jednáním a následkem trestného činu.¹⁸⁰

4. 3 Subjekt

Pachatelem trestného činu obecně může být trestně odpovědná fyzická či právnická osoba. Trestní odpovědnost právnických osob byla do právního řádu ČR zavedena od 1. 1. 2012 zákonem č. 418/2011 Sb., avšak vzhledem ke specifikům tématu Zaviněné nepřičetnosti se jí práce více zabývat nebude. Pachatel je definován v ustanovení § 22 TZ.¹⁸¹

Pachatelem – fyzickou osobou – je každý, kdo svým jednáním naplní všechny znaky trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Z hlediska obecných znaků trestného činu (provinění) pak musí osoba v době jeho spáchání dovršit 15 let, být přičetná, popřípadě u mladistvých být i rozumově a mravně vyspělá, eventuálně být charakterizována zvláštními znaky.¹⁸² Podle zvláštních znaků subjektu pak je možné

¹⁷⁷ DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 37.

¹⁷⁸ ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ, 48 s.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ Blíže např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 7 Tdo 72/2015.

¹⁸¹ § 22 TZ Pachatel

„(1) Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

(2) Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.“

¹⁸² JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 202.

kategorizovat trestné činy na obecné, zvláštní a vlastnoruční, přičemž zvláštní trestné činy vyžadují tzv. konkrétní či speciální subjekt).¹⁸³

Trestný čin Opilství je z hlediska subjektu právní naukou i právní praxí¹⁸⁴ tradičně zařazován mezi tzv. vlastnoruční trestné činy, u kterých pachatel musí naplnit celou objektivní stránku skutkové podstaty sám.¹⁸⁵ V zásadě je v případě trestného činu Opilství vyloučeno nepřímé pachatelství (§ 22 odst. 1 TZ), spolupachatelství (§ 23 TZ) či účastenství (§ 24 TZ) s výjimkou pomoci (§ 24 odst. 1 písm. c) TZ.¹⁸⁶ Souběžné pachatelství, tedy situace, kdy každý z pachatelů sám naplní všechny znaky skutkové podstaty bez společného úmyslu, však možné v případě trestného činu Opilství je.¹⁸⁷ Podrobněji se práce účastenství bude věnovat v kapitole 6.3.

Nepřímého pachatelství se však může dopustit osoba, která využije jiné, byť zaviněné nepřičetné, osoby ke spáchání jiného trestného činu jako tzv. živého nástroje. V tomto případě nebude zaviněně nepřičetná osoba odpovědná za Rauschdelikt.¹⁸⁸ Pomáhání nepřičetné osobě, kterou pokládá za přičetnou, je pak možné posuzovat jako přípravu na trestném činu (§ 20 TZ).

4. 4. Subjektivní stránka

Subjektivní stránka charakterizuje skutkovou podstatu vnitřním psychickým stavem pachatele a jejím jediným obligatorním znakem je zavinění, fakultativními znaky (např. pohnutka, cíl) se pak mohou objevit jen u některých skutkových podstat. Subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu Opilství je charakterizována pouze zaviněním, které je analyzováno výše (kapitola 1. 5). Tato část práce se tedy bude zabývat pouze specifiky Opilství.

Opilství je dle objektivní stránky charakterizováno jednáním ve dvou fázích – přivedení se do stavu nepřičetnosti a následné spáchání činu jinak trestného. Zavinění se v případě Opilství vztahuje pouze na zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti. Na případy, kdy se zavinění vztahuje i na čin spáchaný v nepřičetnosti, se aplikuje jedna

183 Ibid. s. 151. Tématem vlastnoručních deliktů se podrobněji zabývá DOLENSKÝ, Adolf. Vlastnoruční delikty. *Všehrd.* 1993, č. 2.

184 Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006 (R 17/2008).

185 DOLENSKÝ, Adolf. Vlastnoruční delikty. s. 16–19.

186 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. s. 294.

187 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné.* s. 311.

188 Například autoři LANGER, Petr. Trestný čin opilství (dokončení). s. 59., DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 40.

z forem *actio libera in causa* dle ustanovení § 360 odst. 2 TZ a pachatel bude odpovědný za čin v nepřičetnosti spáchaný.¹⁸⁹

Přivedení se do stavu nepřičetnosti může být úmyslné (§ 15 TZ) nebo nedbalostní (§ 16 TZ), je možná pouze jedna forma zavinění. Úmysl pachatele se musí vztahovat na přivedení se do stavu nepřičetnosti, nikoliv na běžné opití se. V daném případě by ho pak bylo možné postihnout maximálně za nedbalost.¹⁹⁰ Nepředvídatelná nedbalost je nezaviněná a osoba není trestně odpovědná dle ustanovení o nepřičetnosti (§ 26 TZ).

4. 5 Kvazidelikt – objektivní podmínka trestnosti

V rámci objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu Opilství nestačí naplnění první části jednání – zaviněného se přivedení do stavu nepřičetnosti, ale musí nastat i fáze druhá – spáchání činu jinak trestného (tzv. kvazideliktu). Oproti předcházející právní úpravě došlo v současném trestním zákoníku ke sjednocení terminologie v celém zákoníku a pojem „čin jinak trestný“ nahradil výraz „jednání, které má jinak znaky trestného činu“ užívaný v TZ 1961.¹⁹¹

Již název „čin jinak trestný“, eventuálně „kvazidelikt“ napoví, že tento čin nemá všechny znaky trestného činu. Čin jinak trestný může spáchat osoba, která nedovršila patnáctý rok svého věku, eventuálně v případech mladistvých osoba, která nebyla dostatečně rozumově i mravně vyspělá¹⁹², či nejednala protiprávně, například v situacích krajní nouze (§ 28 TZ) či nutné obrany (§ 29 TZ) nebo v době spáchání činu nebyla přičetná.

Tato kapitola se bude věnovat především kvazideliktu ve vztahu k trestnému činu Opilství. Přestože u tohoto kvazideliktu absentuje kromě přičetnosti osoby také zavinění (lze hovořit spíše o kvazizavinění, které se posuzuje z průběhu kvazideliktu),

---

189 ŠUBRT, Milan. Zaviněná nepřičetnost. *Trestní právo*. 2011, 15(9). ISSN 1211-2860. s. 25.

190 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné...s.* 877.

191 Srov. Důvodová zpráva k § 357 vládního návrhu trestního zákoníku. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

192 Blíže VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. s. 200-201.

ostatní znaky skutkové podstaty trestného činu naplněny být musí.¹⁹³ Německá nauka ho považuje za tzv. přirozený úmysl, který o kterém se text výše podrobněji zmiňuje.

Objektem kvazideliktu je konkrétní zájem chráněný trestním zákonem. V objektivní stránce musí být naplněn znak jednání¹⁹⁴, přestože o vůli jako takovou pro nepřičetnost v případě kvazideliktu u trestného činu Opilství nepůjde, dále musí být naplněn následek v podobě porušení či ohrožení konkrétního zájmu a musí mezi nimi existovat příčinná souvislost.

Jak již bylo zmíněno, judikatura dovozuje subjektivní stránku činu jinak trestného z objektivních znaků. Jsou-li však tyto znaky shodné u více skutkových podstat, v rámci zachování zásady *in dubio pro reo*, uzná soud obviněného vinným z trestného činu Opilství s nejmínějším činem jinak trestným.¹⁹⁵

U pachatele bude chybět jeden z obecných znaků trestného činu – jeho přičetnost. Subjektivní stránka kvazideliktu je nejproblémovější – protože lze přičetnost chápat jako předpoklad k zavinění¹⁹⁶. Na kvazidelikt lze nahlížet jako na objektivní podmínku trestnosti, na kterou se zavinění nevztahuje a jejíž naplnění pak dotváří objektivní stránku skutkové podstaty tak, aby byla zachována zásada *ekonomie trestní represe*. Trestné činy s pohnutkou jako fakultativním znakem skutkové podstaty jsou podle autorů (Solnař, Dolenský, Langer) shodně jako kvazidelikt vyloučeny.¹⁹⁷

Je však otázkou, zda činem jinak trestným může být skutková podstata, jejíž úmysl překračuje objektivní stránku. Autoři v tomto rozcházejí, podle Solnaře nemohou být tyto činy kvazideliktem, Dolenský je však dle objektivního průběhu možné tento kvaziúmysl identifikovat, a tedy pachatele postihnout. Říha pak dovozuje „...že bychom pachatele činu, jehož znakem je pohnutka, příliš privilegovali oproti pachateli činu, jehož znakem je úmysl překračující objektivní stránku, kdybychom prohlásili, že takový trestný čin kvazideliktem být nemůže. Nemůžeme tedy mezi těmito dvěma vnitřními psychickými stavy činit rozdíl a musíme buď uznat, že je možné ve stavu nepřičetnosti dosáhnout obou, nebo že jsou oba vyloučeny. Přikláním se k variantě první.“¹⁹⁸

193 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ.

194 V případech, kdy se bude jednat o případy *vis absoluta*, osoba nejedná.

195 Blíže Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 7 Tz 28/68 (R 62/68).

196 Srov. SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. s. 190.

197 Srov. ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 39-40. SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. s. 190., LANGER, Petr. Trestný čin opilství (dokončení). s. 58.

198 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ.

Aplikační praxe (viz rozhodnutí soudů v kapitole 9. 4) se přiklání k tomu, že činem jinak trestným mohou být skutkové podstaty u nichž úmysl překračuje subjektivní stránku jako např. Násilí proti úřední osobě, eventuálně i Loupež.

U některých skutkových podstat je v subjektivní stránce skutkové podstaty vyjádřen úmysl přesahující objektivní stránku trestného činu (např. § 173 odst. 1 TZ Loupež, § 341 odst. 1 TZ Napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky, § 324 odst. 1 písm. a) TZ Vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci nebo fakultativní znak pohnutky (např. § 324 odst. 1 písm. b) TZ Vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci).¹⁹⁹ Trestný čin Vraždy dle ustanovení § 140 odst. 1 nebo 2, odst. 3 písm. j) TZ („v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky“) dle mého mínění v první části naplňuje znaky úmyslu přesahujícího objektivní stránku, v druhé pak pohnutku.

Činem jinak trestným může být v zásadě každý trestný čin, všechna jeho vývojová stadia – příprava (§ 20 TZ) nebo pokus (§ 21 TZ) i účastenství. U některých trestných činů to vylučuje samotná povaha skutkové podstaty nebo se její naplnění jeví jako velice nepravděpodobné. Je vyloučeno, aby kvazideliktem byly činy, ve kterých je zneužití návykové látky znakem skutkové podstaty, např. § 384 a 385 TZ Vyhýbání se výkonu služby (z nedbalosti) a § 388 TZ Vyhýbání se výkonu strážní, dozorcí nebo jiné služby.²⁰⁰

U trestného činu Ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 TZ) se názory rozcházejí. Dolenský ho zařazuje mezi trestné činy, u nichž je znakem skutkové podstaty právě stav vylučující způsobilost k určité činnosti, který si pachatel způsobil vlivem návykové látky, a to bez ohledu na to, zda byl pachatel v době činu nepřičetný. Podle Dolenského se u tohoto trestného činu úmysl²⁰¹ vztahuje i na činnost vykonávanou v tomto stavu, a proto se bude vždy jednat o případ *actio libera in causa*

---

199 § 324 TZ Vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci

(1) Kdo jinému vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením značné škody

a) v úmyslu působit na výkon pravomoci orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci (úmysl překračující objektivní stránku trestného činu), nebo

b) pro výkon pravomoci takového orgánu (pohnutka),

bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

200 Zneužití návykové látky je v případě těchto trestných činů jen jednou z možností jednání, v případě jiných variant jednání je možné kvazidelikt spáchat.

201 Skutková podstata Ohrožení pod vlivem návykové látky dle ustanovení § 201 TZ 1961 však umožňovala zavinění jak úmyslné, tak nedbalostní.

dle ustanovení § 360 odst. 2 TZ. Dolenský ovšem uznává, že za určitých okolností je možné tento čin za kvazidelikt považovat.²⁰²

Protože i u tohoto činu je dle mého nutné naplnit obecné znaky trestného činu, kterým je právě přičetnosti pachatele, a jedná se tedy o naprosto zásadní skutečnost ovlivňující hmotněprávní posouzení případu. Pokud si pachatel zaviněně způsobil vlivem návykové látky stav nepřičetnosti a následně ve stavu vylučujícím způsobilost (způsobeného právě vlivem návykové látky) vykonával činnost nebo zaměstnání, postihnout ho bude možné za Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ nebo v rámci úmyslného *actio libera in causa*.

Zda je možné, aby určitý čin bylo možné spáchat jako kvazidelikt, se určuje až z konkrétních okolností případu. Lze však předpokládat, že kvazideliktem nebudou ty činy, u kterých je třeba „*zvláštní soustředěná pozornost a komplikovanější jednání*“²⁰³. Činem jinak trestným u trestného činu Opilství mohou být například tyto činy – vražda, (těžké) ublížení na zdraví, usmrcení z nedbalosti, loupež, vydírání, obecné ohrožení, výtržnictví, poškozování cizí věci, porušování domovní svobody.

O čin jinak trestný se nejedná v případech, kdy jsou naplněny znaky jiného protiprávního činu, např. přestupku. Podle obecných zásad se budou posuzovat naplnění okolností vylučující protiprávnost nebo důvody zániku trestní odpovědnosti. Zaviněně nepřičetný pachatel, který dle skutkových okolností jedná např. v krajní nouzi či nutné obraně, i nadále spáchá kvazidelikt (činu jinak trestnému bude navíc chybět i znak protiprávnosti), ale nebude trestně odpovědný za trestný čin Opilství.

Stejně tak zaviněně nepřičetný pachatel může upustit od dokonání přípravy a splnil podmínky dle ustanovení § 20 odst. 3 TZ nebo pokusu dle ustanovení § 21 odst. 3 TZ, obdobně v případě dokonání kvazideliktu je možné i v době po vystřízvení uplatnit podmínky účinné lítosti v ustanovení § 33 TZ. Stejně tak může dojít k promlčení, po této době již není možné pachatele postihnout ani dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ.²⁰⁴

---

202 DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. 42–43. Viz „případ jeřábek“.

203 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 877.

204 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 39-41.

5. § 360 odst. 2 TZ – *Actio libera in causa*

Konstrukce *actio libera in causa* je v českém právním řádu explicitně vyjádřena v ustanovení § 360 odst. 2 TZ jako výjimka z užití odstavce prvního, tak z užití ustanovení o nepřičetnosti (§ 26 TZ), nejedná se tedy o samostatnou skutkovou podstatu, ačkoliv je ustanovení „vloženo“ do zvláštní části trestního zákoníku.

Trestný čin Opilství je tedy ve vztahu ke konstrukci *actio libera in causa* subsidiární, použije se pouze v těch případech, kdy nelze užít *actio libera in causa*. Jak již bylo nastíněno v kapitole 2. 5, konstrukce za určitých podmínek umožňuje pachatele postihnout za jednání spáchané v zaviněné nepřičetnosti.

Zákonem č. 557/1991 Sb. s účinností od 1. ledna 1992 byla koncepce *actio libera in causa* do právního řádu opět navrácena v ustanovení § 201a odst. 2 TZ 1961, avšak pouze v úmyslné formě. Nedbalostní forma institutu byla do zákona připojena novelou č. 290/1993 Sb., s účinností od 1. ledna 1994. Umístění této konstrukce do zvláštní části je odbornou veřejností kritizováno vzhledem k jeho obecnosti, protože ho lze aplikovat na téměř všechny trestné činy ve zvláštní části.

Teorie výjimky (kapitola 2. 5. 2) je v českém právním prostředí neuchopitelnější a umožňuje „obejít“ právní zásadu *nullum crimen sine culpa*²⁰⁵ tím, že vina pachatele existuje k jinému časovému okamžiku (v době přivedení se do stavu zaviněné nepřičetnosti) než k okamžiku samotného spáchání trestného činu. Vina existuje z důvodu zachování spravedlnosti a možnosti potrestání zaviněně nepřičetných pachatelů, kdy je zachována plná trestní odpovědnost i přes jeho nepřičetnost v době spáchání činu.

Hlavním rozdílem mezi skutkovou podstatou trestného činu Opilství a institutem *actio libera in causa* je skutečnost, že v případě *actio libera in causa* pachatel má psychický vztah k možnosti spáchat trestný čin již v době svého přivádění se do stavu nepřičetnosti, na rozdíl od Opilství, kdy tento vztah předpokládán není. V případě trestného činu Opilství je zároveň definován způsob, kterým je možné se přivést do stavu zaviněné nepřičetnosti, a proto toto ustanovení (dle mého nesprávně) dopadá pouze na případy požití nebo aplikace návykové látky. Na jiné způsoby přivedení se do stavu zaviněné nepřičetnosti dopadá odstavec druhý (v předchozí kapitole jsme

---

²⁰⁵ Zásada *nullum crimen sine lege scripta* je však s ohledem na zákonné vyjádření konstrukce v § 360 odst.2 TZ zachována.

jako „jiného způsobu“ zaviněného přivedení se do stavu nepřičetnosti uvedli odmítání užívat medikaci či epileptický záchvat).

Podobně jako u trestného činu Opilství zůstává zachována dvoufázovost jednání, přičemž první fází je přivádění se ještě přičetného pachatele do stavu nepřičetnosti, a to buď již *s úmyslem spáchat trestný čin* (dolózní forma *actio libera in causa*) nebo *spáchat trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti* (kulpózní forma *actio libera in causa*) a následného jednání naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu. Na základě formy zavinění k oběma fázím jednání se určuje pachatelova trestní odpovědnost.

5.1 Actio libera in causa dolosa

Konstrukce *actio libera in causa dolosa* upravuje případy, kdy se pachatel úmyslně přivede do stavu nepřičetnosti, aby v něm spáchal trestný čin, jedná se o příklad „pití na kuráž“.

Není rozhodná forma úmyslu, stačí, aby se jednalo o *dolus eventualis* (§ 15 odst. 1 písm. b) TZ, ale právní nauka²⁰⁶ se většinou shoduje v názoru, že musí být naplněn tzv. dvojitý úmysl – k přivedení se do stavu nepřičetnosti i ke spáchání trestného činu v ní (v případě trestného činu však lze hovořit spíše o kvaziúmyslu, protože pachatel je v době páchaní nepřičetný, a tedy nemůže jednat zaviněně). Tato představa vychází z obecných pravidel o zavinění, kdy se zavinění musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty, eventuálně přímo z litery zákona, ve kterém v ustanovení § 360 odst. 2 TZ absentuje „byť i z nedbalosti“.

Další nezbytnou podmínkou je úmysl pachatele ještě jako přičetného spáchat konkrétní čin, respektive čin konkrétního druhu, a jednání v nepřičetnosti se musí s představou krýt alespoň v podstatných rysech (rozdíl může nastat ve způsobu usmrcení, místě spáchání). Pokud si je pachatel pouze vědom své náchylnosti k „výtržnostem“, odpovědný bude dle Říhy za trestný čin Opilství²⁰⁷, případně *actio libera in causa culposa*.

Obě fáze jednání mohou být spáchány formou čistě činností, tak formou opomenutí. Přivedení se do stavu nepřičetnosti může nastat aplikací návykové látky

---

206 ŘÍHA, Jiří. Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). *Trestněprávní revue*. 2006, 5(3). ISSN 1213-5313.s.

207 Ibid. s. 70.

nebo naopak vynecháním medikace. Trestný čin spáchaný v nepříčetnosti bude častěji spáchán opomenutím²⁰⁸, protože vzhledem k nepříčetnosti nelze předpokládat, že pachatel bude jednat přesně podle plánu (např. znásilnění).²⁰⁹

5. 2 *Actio libera in causa culposa*

Nedbalostní forma *actio libera in causa* dle ustanovení § 360 odst. 2 TZ spočívá v tom, že pachatel se přivedl do stavu nepříčetnosti a v něm spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá právě v přivedení se do stavu nepříčetnosti. I v této formě se jedná o dvoufázové jednání, přičemž do stavu nepříčetnosti se pachatel může přivést jak úmyslně, tak nedbalostí. *Actio libera in causa culposa* spočívá ve spáchání trestného činu jednáním, kterým se do stavu nepříčetnosti přivedl, právě ve formě nedbalostní. Pachatel v době přivádění se do stavu nepříčetnosti tedy neměl v úmyslu spáchat trestný čin, ale přivedl se do něj, i když nevěděl, že v tomto stavu může spáchat trestný čin, ač o tom vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl (postačí tedy nevědomá nedbalost).

Dle Říhy však důvodem trestněprávního postihu v případě nedbalostní formy *actio libera in causa* není samotné přivedení se do stavu nepříčetnosti, ale naplnění znaků skutkové podstaty u nedbalostních trestných činů, protože pokud by důvodem k postihu bylo samotné přivedení se do stavu nepříčetnosti, tento institut by byl zbytečným²¹⁰.

Obě fáze jednání v případech *actio libera in causa culposa* lze spáchat konáním i opomenutím, přičemž u nedbalostních trestných činů je na rozdíl od dolozní formy častěji spácháno ve formě činnosti (např. u řidi

e motorového vozidla, který se opije během přípravy na cestu a ve stavu nepříčetnosti poté srazí chodce).²¹¹ Teoreticky lze na konstrukci *actio libera in causa culposa* nahlížet jako na spojení přivedení se do stavu nepříčetnosti a spáchání trestného činu z nedbalosti v jeden celek.

---

208 Říha ve svém textu uvádí příklad železničáře, který nepřehodí výhybku. ŘÍHA, Jiří. *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). 2006, 5(3). s. 73.

209 Ibid. s. 70.

210 Ibid. s. 70.

211 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 212.

Na rozdíl od trestného činu opilství však v tomto případě lze nalézt příčinný vztah mezi přivedením se do stavu nepřičetnosti a spácháním nedbalostního trestného činu tím, že pachatel mohl tušit, že se může přivést do stavu nepřičetnosti, ale spoléhal na to, že k tomu nedojde. Stejně tak existuje psychický vztah pachatele ke spáchání pozdějšího protiprávního jednání.

6. K některým hmotněprávním institutům

Tato část práce se bude podrobněji zabývat některými instituty trestního práva hmotného souvisejícími s trestným činem Opilstvím dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ i s případy *actio libera in causa* dle ustanovení § 360 odst. 2 TZ. Tématem kapitoly bude analýza vývojových stádií, účastenství a možných souběhů, stejně tak se tato část bude zabývat problematikou určování typu trestného činu v případě trestného činu Opilství dle § 360 odst. 1 TZ.

6. 1 Přechin, zločin či zvlášť závažný zločin

Bipartice trestných činů (se zvláštní podkategorií) byla znovu (v letech 1970–1990 existovala po nabytí účinnosti zákona č. č. 150/1969 Sb., o přečinech) zavedena trestním zákoníkem z roku 2009. Mezi léty 1950–1970 a 1990–2009 se na našem území uplatňovala tzv. monopartice, která trestné činy dále nerozlišovala.

Původní znění § 14 podle důvodové zprávy k § 14 vládního návrhu zákona definovalo zvlášť závažné zločiny odlišným způsobem než ve znění, které bylo nakonec zákonodárcem přijato. Zvlášť závažný zločin byl v původním znění návrhu zákona definován kombinací taxativního výčtu skutkových podstat uvedených v § 86 odst. 2 [3]²¹² a pozitivním vyjádřením „*a všechny úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody nejméně osm let*“. Dle důvodové zprávy „*bipartice bude vycházet z odstupňované typové závažnosti soudně trestných jednání (trestných činů) vyjádřené trestní sazbou.*“²¹³

Dle Jelínka bude pro určení, zda se jedná o přečin, zločin či zvlášť závažný zločin, rozhodující formální hledisko, tedy podle kombinace formy zavinění s délkou trestu odnětí svobody, který trestní zákon stanoví za trestný čin.²¹⁴

V přecházející části práce bylo naznačeno, že podle současné právní úpravy trestného činu Opilství dle § 360 odst. 1 TZ může tato jedna skutková podstata být přečinem, zločinem i zvlášť závažným zločinem. Právní nauka²¹⁵ spojuje kategorizaci

212 Pravděpodobně tiskařská chyba v důvodové zprávě k návrhu trestního zákoníku, taxativní výčet je v odstavci 3, nikoliv v odstavci 2.

213 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.

214 JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. s. 35-37.

215 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 874., JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu

s „činem jinak trestným“, domnívám se však, že na tuto problematiku lze nahlížet více způsoby.

Podle Šámala je slovní spojení „*byť i z nedbalosti*“²¹⁶ alternativní formou zavinění, která případně u skutkové podstaty vytváří dvě varianty – nedbalostní, která tedy dle § 14 odst. 2 TZ bude vždy přečinem, nebo úmyslnou, která čin kategorizuje dle horní hranice trestní sazby. Na základě výše uvedeného tedy můžeme v případě trestného činu Opilství odvodit celkem dvě možné varianty nahlížení na trestný čin Opilství v rámci kombinace s trestní sazbou odnětí svobody, jejíž obligatorní snižování v rámci skutkové podstaty je z hlediska trestního zákoníku jedinečné.

Forma zavinění i trestní sazba odnětí svobody se v obou případech odvíjí od „činu jinak trestného“, který je určujícím faktorem při kategorizaci. Forma zavinění při první fázi jednání – přivádění se do stavu nepřičetnosti – není právně relevantní. Přestože v praxi je tato varianta pravděpodobně nejvíce užívaná, dle mého mínění je v rozporu se zásadou odpovědnosti za zavinění, protože naprosto nereflektuje formu zavinění první fáze jednání.

Domnívám se, že pro posouzení, o jaký typ trestného činu se v případě Opilství jedná, by bylo vhodnější užití kombinace formy zavinění přivádění se do stavu nepřičetnosti a horní hranice klouzavé trestní sazby odnětí svobody „*činu jinak trestného*“. Tedy o přečin by se jednalo vždy, když by došlo k nedbalostnímu přivedení se do stavu nepřičetnosti bez ohledu na spáchaný kvazidelikt.

6. 2 Vývojová stádia

Právní teorie chápe vývojová stádia jako určité fáze, které jsou typické pro uskutečňování úmyslu pachatele a která lze nalézt pouze u úmyslných trestných činů, nikoliv u nedbalostních. Právně relevantními stádii jsou dokonáný trestný čin, pokus a příprava²¹⁷. K dokonání trestného činu dochází při naplnění všech zákonných znaků trestného činu. Pokus je v zákoně definován v § 21 TZ a rozumí se jím „*jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin dokonat, ke kterému však nedošlo*.“²¹⁸

---

a kategorizace trestných činů. s. 41.

216 ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. s. 149.

217 Dle ustanovení § 111 TZ.

218 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 283 a násl.

Zákonná definice přípravy je upravena v § 20 TZ jako jednání záležející v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu dle ustanovení § 14 odst. 3 TZ, jestliže je to u příslušného trestného činu trestním zákonem předpokládáno. V ustanovení jsou také demonstrativně vymezeny typické způsoby přípravy, a to *příprava jeho organizováním, opatřováním nebo přizpůsobováním prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu.*

Vzhledem ke skutečnosti, že vývojová stádia jsou navázána na úmyslnou formu zavinění, lze je teoreticky nalézt pouze u úmyslné varianty trestného činu Opilství (tedy úmyslného přivedení se do stavu nepřičetnosti) nebo v případech *actio libera in causa dolosa.*

V případě trestného činu Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ může (ale také dle kvality kvazideliktu nemusí) být u přípravy naplněna formální podmínka zvlášť závažného zločinu, ale její trestnost není zákonodárcem předpokládána, tedy nebude trestněprávně relevantní. Avšak pokus trestného činu Opilství zákonodárce explicitně nevyklučuje, tudíž se na něj budou vztahovat obecná ustanovení o pokusu. Jak již bylo zmíněno, kvazideliktem mohou být všechna trestněprávně relevantní vývojová stádia v rámci konkrétního činu.

U konstrukce *actio in libera in causa dolosa* lze dojít v otázce vývojových stádií k různým závěrům na základě odlišného pojetí v rámci jednotlivých teoretických koncepcí (více v kapitole 2. 5), přičemž každá z teorií vychází z jiné doby počátku jednání, a to zahájením první fáze jednání (pro zjednodušení – počátek pití), posledním jednáním pachatele v přičetném stavu, zahájením jednání fáze druhé (pro zjednodušení – počátek škrcení).

Druhou variantu zastávají především příznivci teorií skutkové podstaty (hlavně pak zastánci teorie předsunutí), třetí alternativa je schůdná pro zastánce teorie výjimky. Česká teorie vychází z přesvědčení, že *„přivedení se do stavu nepřičetnosti je odstraňováním překážek v posledním stádiu trestné činnosti s blízkou časovou návazností zamýšleného dokonání činu.“*²¹⁹

---

219 ŘÍHA, Jiří. Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). s. 75-76.

V případech jednání v rámci druhé fáze *actio libera in causa* „[p]achatel si již zbavením způsobilosti podniknout přikázané konání odnímá možnost odvrátit trestněprávní následek, ztrácí tedy vládu nad dalším průběhem dění.“²²⁰

Jestliže se však pachatel ještě ve stavu přičetnosti připravuje ke spáchání trestného činu, u kterého je příprava trestná, ale spáchá ho v době, kdy je zaviněně nepřičetný, situace se bude posuzovat podle jeho původního záměru, tedy zda ho chtěl původně spáchat jako přičetný či jako nepřičetný. Za předpokladu, že ho původně chtěl spáchat jako přičetný, by se mohl posuzovat jako vícečinný souběh trestného činu ve formě přípravy dle § 20 odst. 1 TZ a trestného činu Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ. Situace, kdy se do stavu nepřičetnosti přivedl již s původním záměrem v něm spáchat trestný čin, budou posuzovány jako *actio in causa dolosa*, a bude tedy plně odpovědný za přípravu k trestnému činu.

6. 3 Účastenství

Je chápáno jako jedna z forem trestné součinnosti²²¹, přičemž účastenství je definováno jako úmyslná forma účasti na trestném činu, z čehož vyplývá, že se formy účastenství vztahují pouze na úmyslné trestné činy a z povahy věci je tedy lze nalézt pouze u úmyslné varianty trestného činu Opilství, eventuálně v případech *actio in causa dolosa*. O účastenství v jeho užším smyslu se jedná v případech organizátorství, návodu a pomoci dle § 24 TZ, v širším smyslu pak navíc ve spolupachatelství dle § 23 TZ.

Opilství je tradičně řazeno mezi tzv. vlastnoruční trestné činy, u kterých by mělo být vyloučeno jejich spáchání ve spolupachatelství.²²² Je tomu tak především z důvodu, že v případech spolupachatelství musí dvě a více osob úmyslně společně naplnit znaky skutkové podstaty, což je obecně možné ve třech variantách:

1. Každý ze spolupachatelů svým jednáním naplnil všechny znaky skutkové podstaty trestného činu.
2. Každý ze spolupachatelů naplní jen část jednání, které teprve jako celek naplňují skutkovou podstatu.

---

220 Ibid. s. 76.

221 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 303 a násl.

222 DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 40.

3. V případech skutkových podstat, u kterých se vyžadují dvě jednání, každý ze spolupachatelů naplní jen jedno z nich, a teprve jako celek naplňují skutkovou podstatu.

Varianta 1. je v případě Opilství z povahy věci vyloučena, avšak v úvahu přichází tzv. souběžné pachatelství, u kterého chybí společný záměr každého z nich svým jednáním naplnit všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Variantu č. 2 nelze aplikovat, protože je z povahy věci vyloučena. To platí i pro třetí variantu, protože se nejedná o trestný čin, u kterého se vyžadují dvě jednání.

Účastenství v užším smyslu v případě trestného činu Opilství explicitně v zákoně vyloučeno není, ale vzhledem ke specifikům jeho skutkové podstaty si jeho jednotlivé formy podrobněji analyzujeme. Organizátorství dle § 24 odst. 1 písm. a) TZ je v zákoně definováno jako zosnování nebo řízení spáchání trestného činu, je v zásadě u Opilství nemožné. Nelze zosnovat nebo řídit přivedení se do stavu nepřičetnosti a následné spáchání činu jinak trestného. Vzbudit v jiném rozhodnutí se úmyslně přivést do stavu nepřičetnosti a následně spáchat čin jinak trestný dle § 24 odst. 1. písm. b) TZ taktéž nelze. Bude se jednat buď o nepřímého pachatele dle § 22 odst. 2 TZ nebo návodce k trestnému činu dle ustanovení § 360 odst. 2 TZ. O návodce se také nebude jednat za předpokladu, že se nepředpokládalo spáchání činu jinak trestného.

Jedinou formou účastenství, které přichází v případě Opilství v úvahu, je pomoc dle § 24 odst. 1 písm. c) TZ, která může mít formu pomoci psychické (např. povzbuzování k napití), i pomoci fyzické (např. přinášení dalších skleniček s alkoholickým nápojem). Říha uvádí pro představu příklad, ve kterém „osoba A ví o násilnické povaze osoby B, ví, že se v nepřičetnosti dopustí výtržnosti, že bude ničit zařízení restaurace, že napadne obsluhu, kterou nemá v lásce atd., jako se to stalo už v několika předchozích případech. Povzbuzuje ho k pití a objednává mu je na vlastní účet. Osoba B pak v nepřičetnosti spáchá kvazidelikt, odpovídat bude za trestný čin opilství § 201a odst. 1 TZ [1961] a osoba A podle mého názoru za pomoc k tomuto činu - § 10 odst. 1 písm. c), § 201a odst. 1 TZ [1961].“²²³

Spolupachatelství na činu jinak trestném u trestného činu Opilství dle mého není možné. Činu, kterého se pachatel Opilství dopustí, chybí obecný znak – přičetnost pachatele a zavinění. Vzhledem k legální definici spolupachatelství, kdy je třeba

---

223 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ.

společného úmyslu ke spáchání trestného činu, absentuje jak znak společného úmyslu (nepříčetný nejedná zaviněně), tak spáchání trestného činu (jedná se o čin jinak trestný). Příčetná osoba, která naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu společným jednáním se zaviněně nepříčetnou osobou (a výjimkou *actio libera in causa dolosa*), bude odpovědná jako jediný pachatel bez ohledu na to, zda o nepříčetnosti druhé osoby věděla. Nepříčetná osoba bude odpovědná za trestný čin Opilství. V případech *actio in libera in causa dolosa* však spolupachatelství vyloučeno není.

O účastenství na kvazideliktu v užším smyslu lze teoreticky uvažovat pouze za předpokladu, že příčetný pachatel nevěděl, že se účastní činu páchaného nepříčetnou osobou, a jednal tak ve skutkovém omylu. Tato osoba pak může být trestně odpovědná pouze za přípravu k zvlášť závažnému zločinu dle ustanovení § 20 odst. 1 TZ. Pokud o ní nepříčetnost osoba věděla, půjde o nepřímého pachatele dle ustanovení § 22 odst. 2 TZ, nikoliv účastníka.

V případech zaviněné nepříčetnosti judikatura dovozuje²²⁴, že trestným činem, kterého se pachatel dopustil ve stavu nepříčetnosti, do kterého se přivedl požitím alkoholického nápoje nebo jiným způsobem (formulováno podle tehdejší právní úpravy), může být i pomoc, návod a pokus.²²⁵

V případech dolózní formy *actio libera in causa* musí další osoby mít úmysl se trestného činu účastnit, přičemž závěry opět odpovídají výběru teoretické koncepce. Někteří zastánci teorie předsunutí dochází k závěru, že osoba přivádějící pachatele do stavu nepříčetnosti byla spolupachatelem, protože její jednání (např. podávání alkoholických nápojů) směřuje k uvedení se do stavu nepříčetnosti. Někteří však považují toto jednání za pomoc, nikoliv za spolupachatelství. Stoupenci teorie výjimky argumentují dobou, kdy se stane jednání trestněprávně relevantní, což se stane až spácháním samotného trestného činu, a osobu považují za pomocníka.²²⁶

6. 4 Případy mnohosti trestných činů

Právní nauka v teorii rozpoznává celkem dva typy tzv. mnohosti trestných činů, chápaných jako případy, kdy pachatel spáchá jedním či více skutky²²⁷ dva nebo více

224 Rozhodnutí Krajského soudu Karlovy Vary ze dne 6. 2. 1957, sp. zn. 3 To 53/57 (Rt 57/57).

225 Ibid.

226 ŘÍHA, Jiří. *Actio libera in causa* (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). s. 78.

227 Skutek – Za jeden skutek lze považovat projevy vůle pachatele navenek, které jsou pro následek kauzální, pokud jsou zahrnuty jeho zaviněním. Více Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 5. 1984, sp. zn. 3 Tz 6/84 (R 8/85) nebo ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GRIVNA, Tomáš, 81

trestných činů, kterými je souběh (konkurence) nebo recidiva (zpětnost). **Souběhem** jsou případy, kdy pachatel spáchal dva a více trestných činů jedním či více skutky ještě před tím, než byl za některý z nich vyhlášen odsuzující rozsudek soudem prvního stupně nebo doručen trestní příkaz. Lze rozeznávat případy, kdy více trestných činů bylo spácháno jedním skutkem (souběh jednočinný) nebo více skutky (souběh vícečinný). **Recidivou** jsou pak případy, kdy pachatel po právní moci odsuzujícího rozsudku prvního stupně nebo trestního příkazu spáchá další trestný čin nebo činy.²²⁸

Trestný čin Opilství není možné spáchat v **jednočinném souběhu** s jakýmkoliv trestným činem, protože ho vylučuje již samotná existence objektivní podmínky – činu jinak trestného, který je posuzován jako jedno souvislé jednání, i kdyby naplňoval znaky více skutkových podstat²²⁹. Zároveň trestný čin Opilství jako jediný (s výjimkou případů *actio libera in causa*) postihuje, byť zaviněně, nepřičetného pachatele, všechny ostatní trestné činy musí naplnit obecný znak trestného činu – přičetného pachatele²³⁰. Předpoklad, že v případech jednoho zaviněného přivedení se do stavu nepřičetnosti a následného spáchání více kvazideliktů (resp. naplnění více skutkových podstat), by bylo jednání posuzováno jako vícečinný souběh trestného činu Opilství, je v rozporu se zásadou *ne bis in idem*.²³¹

V případech *actio libera in causa* pak je možné naplnit skutkovou podstatu více trestných činů jedním skutkem, za které bude pachatel plně trestně odpovědný bez ohledu na jeho nepřičetnost. Jednání, za které bude pachatel trestně odpovědný, se posuzují podle toho, co pachatel zamýšlel ještě v době své přičetnosti.

Vícečinný souběh je možné dále v praxi rozdělovat podle toho, zda byla více skutky naplněna jedna (stejnorodý) či více (nestejnorodý) skutkových podstat trestných činů.²³² Trestný čin Opilství je možné spáchat v obou variantách. Pokud pachatel naplní skutkovou podstatu Opilství např. každý týden o víkendu, bude se jednat právě o vícečinný souběh stejnorodý, nikoliv o pokračování v trestném činu dle ustanovení

HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. s. 278.

228 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*.s. 341–342.

229 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1955, sp. zn. 1 Tz 225/1955 (R 5/1956) nebo Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 12. 1959, sp. zn. 1 Tz 45/1959 (R 16/1960).

230 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006 (R17/2008).

231 Rozhodnutí Okresního soudu Praha – západ ze dne 13. 5. 1993, sp. zn. 1 T 62/1993.

232 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 342.

§ 116 TZ, protože u nepřičetného pachatele nelze dovodit spojení dílčích útoků jednotným záměrem²³³.

Jednání v zaviněné nepřičetnosti (nikoliv však *případy actio libera in causa*) vykazující znaky činu trvajícího (např. § 170 TZ Zbavení osobní svobody, § 171 TZ Omezování osobní svobody) pak bude v případě, že je tento stav pachatelem udržován i v době po znovunabytí jeho přičetnosti, považováno za dva skutky. Pachatele by tedy mělo být možné postihnout za vícečinný souběh trestného činu Opilství a trvajícího trestného činu.

Odlišné bude posouzení činů jinak trestných, jimiž je způsoben výsledek, který přetrvává i po skončení stavu nepřičetnosti. Příklad pachatele kvazideliktu krádeže, který si po vystřízlivění věc ponechá, by dle autorů měl být posouzen jako trestný čin Opilství, nikoliv jako vícečinný souběh trestného činu Opilství a trestného činu Zatajení věci (dle § 219 TZ). Říha argumentuje tím, že „[p]achatel je již dostatečně potrestán za trestný čin [O]pilství...“²³⁴. Dolenský dává za pravdu německému Schönke/Schröder Kommentar, podle kterého je to „*spolupotrestaný následný čin, který je dostatečně postižen odsouzením za [O]pilství...*“²³⁵. Podle Solnaře záleží na tom, zda „...využití a upotřebení výtěžků plynoucích z trestného činu...podstatně nezesiluje již způsobené poškození nebo ohrožení téhož společenského zájmu...“²³⁶

V případech *actio libera in causa* se zavinění pachatele posuzuje nejen ve vztahu k uvedení se do stavu nepřičetnosti, ale i ve vztahu k následnému spáchání trestného činu. Zavinění se posuzuje v době, kdy byl pachatel ještě přičetným, čímž je zároveň odůvodněna plná odpovědnost dle obecných zásad za čin, který jako nepřičetný spáchá.

Recidiva u trestného činu Opilství i u obou forem *actio libera in causa* vyloučena není. Lze se však důvodně domnívat, že při dalším přivádění se do stavu nepřičetnosti je pachatel s možností spáchat čin jinak trestný minimálně srozuměn, a proto by se dané jednání mohlo posuzovat nejen v rámci dalšího trestného činu Opilství, ale i v případech nedbalostních kvazideliktů v rámci ustanovení § 360 odst. 2

---

233 K této problematice blíže Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 11 Tdo 281/2009.

234 ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ.

235 DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 44.

236 SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. s. 332.

TZ jako *actio libera in causa culposa*. Tzv. speciální recidivu zákon u trestného činu
Opilství neupravuje.

7. Sankcionování zaviněné nepřičetnosti

V předcházejících kapitolách byly v rámci tématu problematiky zaviněné nepřičetnosti nastíněny podmínky odpovědnosti za činy v ní spáchané. Tato kapitola si klade za cíl seznámit čtenáře s trestněprávními následky za spáchání trestného činu Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ i za trestné činy spáchané dle konstrukce *actio libera in causa* dle odstavce druhého.

Z teoretického hlediska existuje několik koncepcí, které svým pojetím určují tzv. sankční politiku a snaží se tedy odpovědět na to, co je vlastně účelem a cílem trestání a jak tohoto cíle dosáhnout. V textu budou základní koncepty trestání pouze zjednodušeně představeny.²³⁷ Historicky lze vymezit dva krajní přístupy k trestání, a to na teorie absolutní (retributivní, odplatná) a relativní (např. teorie prevence), v současnosti se uplatňují teorie smíšené (slučovací).

V polovině 18. století obrátila klasická škola trestního práva (zastávající jednu z teorií odplaty), ovlivněná myšlenkami osvícenství, pozornost trestněprávní nauky na problematiku kriminality i z hlediska jejího trestání. Její myšlenky vycházejí především z představy, že pachatel se svobodně rozhodl trestný čin spáchat a na základě toho by následná sankce měla odpovídat závažnosti spáchaného činu. Dle této teorie je „zločin a trest“ nerozlučně spojen, protože potrestáním pachatele je vyrovnáno bezpráví a obnovena spravedlnost.

Teorie relativní se naproti tomu zabývá především pachatelem samotným a sankci spojuje s ochranou společnosti a jedince v této společnosti, přičemž dle těchto teorií má být výsledkem trestání především resocializaci pachatele. Ve smíšených teoriích dochází k propojení výše popsaných krajních přístupů, je akcentováno jednak pojetí trestu jako odplaty společnosti za spáchaný čin, jednak nutnost nápravy pachatele, která by měla sloužit i k ochraně společnosti. Obdobně prosazují smíšené teorie i princip individuální a generální prevence.

---

²³⁷ K problematice trestání více ADLER, Freda, MUELLER, Gerhard O. W. a LAUFER, William S. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, 1991. ISBN 0-07-000411-0. s. 460 a násl., INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. s. 465 a násl., KARABEC, Zdeněk.: Účel trestání. *Kriminalistika*. 2000 č. 2. SOLNAŘ, Vladimír. Tresty a ochranná opatření. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva. s. 16 a násl. VICHEREK, Roman. Účel trestu. Epravo.cz [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>, KARABEC, Zdeněk. Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie. ISBN 978-80-7338-071-7. MUSIL, Jan. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. *Trestní právo*. 1998, roč 3, č. 1. ISSN 1211-2860.

Trest (trestní sankce) je právní naukou definován *jako zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání, přičemž jeho účel spočívá v právní újmě, která je pachatelem pocíťována jako zlo*. Jedná se o prostředek státního donucení užívaný k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a pachateli trestných činů, tedy k tomu, aby byly zachovány hlavní funkce trestního práva²³⁸. Trestní sankce může být uložena výhradně soudy dle čl. 90 Ústavy a čl. 40 odst. 1 LZPS.

Předchozí trestní zákoník v ustanovení § 23 TZ 1961 vyjadřoval, že účelem trestu *„je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“*

V současném trestním zákoníku bylo toto ustanovení nahrazeno úpravou obecných zásad trestání, které v sobě promítají i základní zásady ukládání trestních sankcí, jako jsou zásada zákonnosti (zásada *nulla poena sine lege* zakotvená v čl. 39 LZPS se odráží v ustanovení § 37 odst. 1 TZ, § 97 odst. 1 TZ), zásada přiměřenosti (§ 38 odst. 1 TZ, případně § 96 odst. 1 TZ), zásada individualizace použitých sankcí (§ 38 odst. 1 TZ, § 39 TZ s přihlédnutím k demonstrativnímu výčtu polehčujících a přitěžujících okolností upravených v § 41 a 42 TZ, a také v § 96 odst. 1 TZ), zásada personality sankce, zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele (vyjádřeno v ustanovení § 53 odst. 1 TZ, eventuálně v § 98 odst. 3 TZ), zásada humanity sankcí (zakotvená v čl. 7 odst. 2 LZPS, která se projevuje v § 37 odst. 2 TZ).

Ustanovení § 36 TZ rozděluje trestní sankce na tresty a ochranná opatření, přičemž rozdíly mezi nimi spočívají především v jejich účelu, lze tedy hovořit o dualismu trestních sankcí. Mladistvému pachateli však dle ustanovení § 10 ZSVM lze uložit pouze opatření, dítěti mladšímu patnácti let pak může soud pro mládež uložit (§ 2 odst. 2 písm. d) TZ) opatření taxativně vymezená v ustanovení § 93 ZSVM.²³⁹ Specifika sankcionování osob, které nepřekročily osmnáctý rok svého věku, však není

---

238 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 387–389.

239 ŠÁMAL, Pavel, KŮRKOVÁ, Věra, ŠÁMALOVÁ, Milada a BLÁHA, Jan. K možnosti ukládat ochranná opatření nepříčetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2007, 6(6). ISSN 1213-5313. s. 164 a násl.

tématem této práce, a proto se mu bude text věnovat okrajově, tématu sankcionování osob právnických se práce zcela vyhne.

Tresty i ochranná opatření shodně zajišťují ochranu společnosti, avšak odlišným způsobem. Uložený trest by měl pachateli trestného činu způsobit újmu na jeho právech. Ochranné opatření neobsahuje oproti trestu prvek morálního odsouzení a lze je uložit také pachateli činu jinak trestného, případně i jiné osobě. Účelem ochranných opatření je především odstranění či snížení nebezpečí, případně izolace a léčba osob s ohledem na hledisko individuální prevence.

Oproti trestu není u ochranných opatření v takové míře zohledňována závažnost činu, avšak ani u nich nesmí újma jimi způsobená přesáhnout větší míru, než je míra nezbytně nutná k dosažení účelu.²⁴⁰ Výkon ochranného opatření se nepromlčuje a vzhledem k tomu, že uložení ochranného opatření nemá povahu odsouzení, ho není možné ani zahladit nebo prominout rozhodnutím prezidenta, ochranná opatření trvají, dokud to vyžaduje jejich účel.²⁴¹

Dospělému pachateli je možné v současné době uložit tresty, jejichž taxativní výčet je upraven v § 52 TZ²⁴², a ochranná opatření, kterými jsou dle ustanovení § 98 odst. 1 TZ ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova. Při splnění zákonných podmínek zákon soudu umožňuje uložit tresty i ochranná opatření samostatně i vedle sebe.

Mladistvému lze uložit trestní, výchovná a ochranná opatření, přičemž § 24 odst. 1 ZSVM taxativně definuje opatření trestní²⁴³, která na rozdíl od ochranných a výchovných opatření v sobě nesou (obdobně jako trest u dospělého pachatele) prvek morálního odsouzení. Pro ukládání trestních opatření odnětí svobody u mladistvých platí, že se trestní sazby stanovené trestním zákoníkem snižují na polovinu, horní hranice však nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok, ve výjimečných

---

240 JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1. s. 156–157.

241 JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*. s. 464–467.

242 Taxativní výčet trestů: Odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžité trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, vyhoštění (§ 52 TZ)

243 Obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněné (§ 24 ZSVM).

případech lze ovšem mladistvému uložit trest odnětí svobody na pět až deset let dle ustanovení § 31 ZSVM.

Výchovná opatření sloužící k usměrnění způsobu života, podpoření a zajištění výchovy mladistvého jsou v ustanovení § 15 odst. 2 ZSVM vymezena jako dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou.

Mladistvému lze uložit všechny typy ochranných opatření jako dospělé osobě (nemusí se vždy jednat o pachatele trestného činu/provinění) na základě ustanovení § 21 odst. 1 TZ a navíc je možné mu uložit také ochrannou výchovu upravenou v ustanovení § 22 ZSVM. Účel ochranných opatření uložených mladistvému je pak v zákoně explicitně v § 21 odst. 1 ZSVM vyjádřen jako „*kladné ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před páchaním provinění mladistvým.*“

7. 1 Ukládání trestů

Mezi léty 1961–1991 se na našem území uplatňoval koncept plné odpovědnosti pachatele za činy spáchané v nepřítomnosti zaviněné požitím alkoholického nápoje nebo omamného prostředku (příp. od roku 1990 vlivem návykové látky), pachatel byl trestán dle obecných zásad za trestný čin, který v ní spáchal. Od roku 1992 byla zákonodárcem opět zavedena koncepce tzv. Rauschdeliktu, přičemž pachatel tohoto trestného činu „... *bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let; dopustí-li se však jednání, které má jinak znaky trestného činu, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.*“ (§ 201a TZ 1961).

Výše horní hranice trestní sazby odnětí svobody ve spojení s obligatorním snížením dle sazby za jednání, které má jinak znaky trestného činu, byla nejproblematictější prvkem znovuzavádění konceptu, která byla právě vzhledem k většinovému pojetí odbornou veřejností kritizována.²⁴⁴ Zákonodárce předpokládal zohledňování spáchaného kvazideliktu při ukládání trestu, což pojetí abstraktně ohrožovacího pojetí Rauschdeliktu odporuje, navíc je tento předpoklad v rozporu se zásadou odpovědnosti za zavinění.

---

244 Např. ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - §201a TZ. s. 277. DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. s. 46.; LANGER, Petr. Trestný čin opilství: dokončení. s. 33.; JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné*.s. 803.

Z historického hlediska však trestní sazba do té doby vždy (s výjimkou 60. – 80. let 20. století) tomuto pojetí Rauschdeliktu odpovídala. Trestní zákon z roku 1950 pak stanovil, že v případech trestného činu Opilství měl být pachatel „...*potrestán odnětím svobody až na pět let; jestliže však spáchá trestný čin, na který zákon stavoví mírnější trest, bude potrestán tímto trestem mírnějším.*“ (§ 186 TZ 1950). Trestní sazbu s horní hranici odnětí svobody pěti let však při zahraničním srovnání můžeme zařadit k těm vyšším.

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích (TZ 1852) posuzoval Opilství jako přestupek (nejednalo se tedy o trestný čin), a to pouze za předpokladu, že objektivní podmínkou byl čin, který by byl jinak zločinem, s trestní sazbou vězení od jednoho do tří měsíců, popřípadě až šesti měsíců tuhého vězení u „těžkých zlých skutků“, u kterých se posuzovala také škodlivost spáchaného skutku. O historii zaviněné nepřičetnosti podrobněji v části třetí.

V abstraktně ohrožovacím pojetí Rauschdeliktu by totiž povaha a závažnosti činu jinak trestného neměla mít trestněprávně relevantní význam. Protože se zavinění v případě trestného činu Opilství vztahuje pouze na přivedení se do stavu nepřičetnosti, mělo by být soudem při ukládání druhu trestu a jeho výměry přihlíženo pouze k povaze a závažnosti přivedení se do stavu zaviněné nepřičetnosti (samozřejmě ve spojení s dalšími obecnými zásadami, které jsou zákonem stanoveny pro ukládání trestů).

Otázka posuzování, zda je trestný čin Opilství v konkrétním případě přečinem, zločinem nebo zvláště závažným zločinem, má z hlediska hmotného práva dopad právě v oblasti sankcionování. Od 1. října 2017 (účinnost novely č. 58/2017 Sb.) výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody za trestný čin Opilství soud zpravidla uloží ve věznicí s ostrahou (§ 56 odst. 2 písm. a) TZ, pokud nebudou naplněny podmínky z odst. 2 písm. b) TZ. U trestného činu Opilství přichází v úvahu možnost uložení výměry nejméně osmi let trestu odnětí svobody za zvláště závažný zločin nebo za úmyslný trestný čin, pokud v posledních pěti letech pachatel uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.

Dle Teryngela by „*teoreticky měl přicházet v úvahu přísnější trest pro pachatele, který např. jako narkoman ví, že aplikací „své dávky“ se dostane do stavu nepřičetnosti, dokonce právě proto drogu aplikuje, a pak řídí motorové vozidlo, než u pachatele, který drogu aplikuje poprvé, neví, že se může do stavu nepřičetnosti*

uvést (ač by to vědět měl a mohl), (...) a v tomto stavu se dopustí činu, který by jinak byl posouzen jako vražda.“²⁴⁵ Zároveň je třeba si však uvědomit, že Teryngel vycházel z právní úpravy v roce 1992, ve které ještě nebyla upravena nedbalostní *varianta actio libera in causa*.

K tomuto tvrzení však mám jednu připomínku, která odpovídá současné právní úpravě, a to, že by se v případě narkomana, který si drogu aplikuje, aby se do stavu nepřičetnost dostal a aby pak řídil motorové vozidlo, měla uplatnila koncepce *actio libera in causa*, naopak u osoby, která si aplikuje návykovou látku poprvé, snad ani nelze předpokládat, že by mohla tušit, jaký vliv by mohla její aplikace mít vliv na její organismus, a neměla by být tedy vůbec trestně odpovědná dle obecného ustanovení o nepřičetnosti bez užití § 360 TZ v jakémkoliv jeho odstavci.

Přestože předchozí právní úprava byla v případě trestní sazby problematická, v současnosti lze postihnout pachatele trestného činu Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ ještě přísněji. Pachatele trestného činu Opilství lze „...*potrestat odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším*. Paradoxem konstrukce je skutečnost, že horní hranici deseti let nebude možné vzhledem k obligatornímu snížení použít, převážná část případů bude odpovídat trestní sazbě trestného činu, který by povahou odpovídal spáchanému kvazideliktu.

Rozpor s abstraktně ohrožovacím pojetím Rauschdeliktu pak např. Dolenský nebo Říha spatřují v trestní sazbě odnětí svobody, a to vzhledem k zásadě odpovědnosti za zavinění, protože dle rozsahu trestní sazby můžeme usuzovat, že kvalita kvazideliktu a jeho následek bude zásadním faktorem určování druhu a výměry trestu, případně ochranného opatření.

Z neobvykle vysoké horní hranice trestní sazby mohu usuzovat, že se v praxi uplatní téměř vždy mírnější sazba s ohledem na kvalitu kvazideliktu, což povede k obdobným výsledkům „jako by“ se uplatnila koncepce plné trestní odpovědnost. Na základě tohoto přesvědčení se pak lze domnívat, že obhajoba nebude mít zájem o změnu právní kvalifikace, když bude pachatel potrestán za trestný čin, což dle mého vysvětluje marginální rozdíl v počtu odsouzených osob za Rauschdelikt v Německu a v České republice, na který upozorňuje Říha.²⁴⁶

245 TERYNGEL, Jiří. Návrat k „Rauschdeliktu“ (K novelizovanému § 201a trestního zákona). s. 29.

246 ŘÍHA, Jiří. Ještě k trestnému činu opilství. s. 32.

Problematikou porovnávání trestních sazeb trestného činu Opilství a trestní sazby odpovídajícího (trestného) činu se zabývá judikatura. Z judikatury lze dovodit, že nelze dolní a horní hranici trestu odnětí svobody trestného činu Opilství a kvazideliktu kombinovat.²⁴⁷ Použití mírnější trestní sazby se posuzuje na základě rozpětí trestu odnětí svobody, v případě že je možné uložit některý z alternativních trestů jako trest samostatný.²⁴⁸ Jak již bylo zmíněno v kapitole o kvazideliktu (4. 5), zhodnocení „kvazizavinění“, případně dalších fakultativních znaků subjektivní stránky trestného činu, u činu jinak trestného se zkoumá na základě vnějších projevů²⁴⁹, podle kterých pak lze určit, jaká skutková podstata odpovídá kvazideliktu (např. zda se bude jednat o § 140 TZ Vraždu nebo § 143 TZ Usmrcení z nedbalosti, případně § 141 TZ Zabití). Ukládání mírnějšího trestu dle sazby činu jinak trestného musí být přímo vyjádřeno ve výroku o trestu.²⁵⁰

Pachatele trestného činu Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ lze potrestat trestem odnětí svobody, eventuálně lze dle ustanovení § 53 odst. 2 TZ uložit trest domácího vězení, obecně prospěšných prací, peněžitý trest, zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, vyhoštění a zákazu pobytu. Skutková podstata Opilství vytváří tzv. klouzavou trestní sazbu, kdy v případě, že za čin jinak trestný se ukládá trest mírnější, užije se obligatorně této trestní sazby. Pokud za čin jinak trestný lze uložit i jiné tresty než odnětí svobody, soud může uložit i je.

V případě splnění zákonných podmínek tedy není vyloučen ani trest zákazu činnosti, propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty.

Ukládání alternativních trestů je však vzhledem k vysoké trestní sazbě za trestný čin Opilství problematické. **Trest domácího vězení** lze uložit za předpokladu, že trestný čin Opilství bude přečinem, tzn., že jednání, kterým se pachatel uvede do stavu zaviněné nepřičetnosti, bude nedbalostní, případně úmyslné a zároveň bude naplněna podmínka, že kvazidelikt bude „zmírňovat“ trestní sazbu na horní hranici do pěti let. Stejně tak musí být splněny i další zákonné podmínky pro uložení tohoto trestu dle ustanovení § 60 TZ²⁵¹.

247 Srov. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 22. 1. 1997, sp. zn. 8 To 680/96 (Rt 11/98).

248 Dle Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 11. 7. 1991, sp. zn. 2 Ntdf 4/91 (R 2/92).

249 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 7 Tz 28/68 (R 62/68).

250 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006 (R 17/2008).

251 Kumulativně musí být naplněny podmínky, že uložení trestu domácího vězení postačí vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a že pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost (§ 60
91

Trest obecně prospěšných prací může soud uložit stejně jako u domácího vězení pouze za přečin a pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele jiného trestu není třeba. **Peněžitý trest** dle ustanovení § 67 TZ může soud uložit buď v případě, kdy pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch²⁵², v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje (což by v případě trestného činu Opilství mohlo být pouze v případě, že peněžitý trest může být uložen za skutkovou podstatu trestného činu, který odpovídá spáchanému kvazideliktu), nebo pokud trestá pachatele přečinu, přičemž opět musí být naplněny obdobné podmínky jako při ukládání trestu obecně prospěšných prací.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce dle ustanovení § 76 TZ může soud uložit za předpokladu, že se pachatel dopustil úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce, lze ho tedy uložit za předpokladu, že se pachatel uvede do stavu zaviněné nepřičetnosti úmyslně. Dle odst. 2 může být tento trest uložen také samostatně pachateli přečinu, jestliže není jiného trestu třeba vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a osobě a poměrům pachatele.

Trest vyhoštění (§ 80 TZ) může soud uložit v případě, že pachatel není občanem České republiky a pokud to vyžaduje bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Dle ustanovení § 75 TZ lze **zákaz pobytu** uložit za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku a zároveň musí být naplněna podmínka, že se trest zákazu pobytu nesmí vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt., Trest zákazu pobytu lze rovněž uložit samostatně za trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Zákaz činnosti může soud uložit za předpokladu, že trestný čin Opilství byl spáchán v souvislosti s touto činností, případně pokud to zákon dovoluje, a jestliže

---

odst. 1 písm a) a b) TZ).

²⁵² Právní nauka nemá shodný názor, zda čin jinak trestný u trestného činu Opilství může či nemůže vykazovat fakultativní znaky subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Viz kapitola nazvaná Kvazidelikt – objektivní podmínka trestnosti.

jiného trestu není vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a osobě a poměrům pachatele není třeba. Dle mého lze vztáhnout souvislost s činností i na čin jinak trestný, nikoliv pouze na přivedení se do stavu nepřičetnosti.

Trest propadnutí věci soud uloží za předpokladu, že pachatel získal věc trestným činem nebo jako odměnu za něj, případně pokud se jedná o věc, která byla užita ke spáchání trestného činu nebo která byla k spáchání trestného činu určena, a tato věc pachateli náleží. Obdobně pak **trest propadnutí náhradní hodnoty** dle § 71 TZ.

Trest propadnutí majetku dle ustanovení § 66 TZ lze uložit za předpokladu, že odsuzuje pachatele k výjimečnému trestu (§ 54 TZ) nebo za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3 TZ), jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. **Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání** (§ 78 TZ) i **trest vojenské hodnosti** (§ 79 TZ) lze uložit za předpokladu úmyslného trestného činu spáchaného ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.

Naplnění podmínek pro uložení těchto trestů je v případě trestného činu Opilství velice nepravděpodobné především z důvodu existence fakultativního znaku skutkové podstaty – úmyslu překračujícího objektivní stránku, pohnutky – a problematiky jejího dokazování. Právní teoretici nemají v otázce fakultativních znaků skutkové podstaty kvazideliktu trestného činu Opilství shodný názor.

7. 2 Ukládání ochranných opatření

V případech nepřičetnosti zaviněné užitím návykových látek, trestného činu Opilství a konstrukce *actio libera in causa* přichází v úvahu právě ukládání ochranných opatření, a to jak samostatně, tak vedle trestu. Pro ukládání ochranných opatření je zásadní míra proporcionality mezi uloženým opatřením a újmou jím způsobenou, přičemž soud musí zohlednit tyto faktory: povahu a závažnost spáchaného činu, nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, osobu a poměry pachatele.²⁵³ Tyto podmínky soud musí při ukládání ochranného opatření dokazovat²⁵⁴, přičemž nepostačuje pouhé doporučení znalce či lékaře²⁵⁵.

---

253 Blíže MATIAŠKO, Maroš. Ochranné léčení v novém trestním zákoníku: ke třem vybraným otázkám. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10.

254 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 19. 4. 1991, sp. zn. 11 To 73/1992 (R 22/93).

255 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 28. 5. 1968, sp. zn. 4 Tz 28/68 (Rt 58/68).

Obligatořně uloží soud **ochranné léčení** dle § 99 odst. 1 TZ v případech nezaviněné zmenšené přičetnosti pachatele, pokud uložením lze dosáhnout nápravy pachatele i ve spojení s trestem pod dolní hranicí trestní sazby nebo v případě upuštění od potrestání podle § 47 odst. 1 TZ. Fakultativně lze ochranné léčení uložit v případech, že pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný nebo pokud pachatel zneužívající návykovou látku spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s ní, přičemž ochranné léčení soud může uložit samostatně, vedle trestu, nebo v případě upuštění od potrestání.

V případě trestného činu Opilství má tedy soud pouze možnost ochranné léčení uložit, nikoliv povinnost, přičemž i v případě fakultativního uložení ochranného léčení musí být u pachatele splněna podmínka, že návykovou látku musí užívat pravidelně.²⁵⁶ Ochranné léčení lze dle zákona uložit ve formě ústavní i ambulantní, v praxi pak soud ve výroku rozhodnutí kromě jeho formy uvádí, jaký ukládá typ ochranného léčení – psychiatrické, sexuologické, protialkoholní a proti toxikomanické, eventuálně jejich kombinaci a pořadí.

V případě trestného činu Opilství bude soud ukládat zejména ochranné léčení protialkoholní, proti toxikomanické a psychiatrické. Ochranné léčení dle § 99 odst. 6 TZ trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však dvě léta. Pokud v této době nebude léčba ukončena, rozhodne soud o jejím prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další dvě léta.

Zabezpečovací detenci dle ustanovení § 100 odst. 1 TZ soud obligatořně uloží v případě upuštění od potrestání, jestliže pachatel spáchal zločin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou a nelze přitom očekávat, že by postačilo uložení ochranného léčení, nebo v případě, že pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zločinu, není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by ochranné léčení postačovalo.

Fakultativně pak soud může zabezpečovací detenci dle ustanovení § 100 odst. 2 TZ uložit za předpokladu, že pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem

---

²⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 28. 9. 1972, sp. zn. 1 Tz 52/72 (Rt 15/73), ale i Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 9. 1982, sp. zn. 11 Tz 20/82 (Rt 50/83).

působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, nebo v případě, že pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, znovu spáchal zločin, ač již byl pro zločin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení.

Zabezpečovací detenci lze také uložit samostatně i vedle trestu, přičemž zabezpečovací detence trvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti, soud nejméně jednou za dvanáct měsíců u dospělých, u mladistvých nejméně jednou za šest měsíců, přezkoumá, zda přerývají důvody pro její uložení. V praxi se s ukládáním zabezpečovací detence u trestného činu Opilství téměř nesetkáváme. Výkon ochranného léčení a zabezpečovací detence je upraven v § 351 a násl. TŘ. Výkon zabezpečovací detence je ještě upraven ve zvláštním zákoně č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Soud může také uložit i ochranné opatření **zabrání věci**, případně zabrání **náhradní hodnoty** dle podmínek v ustanovení § 101 a 102 TZ. Uložení ochranného opatření **zabrání části majetku** dle § 102a TZ nebo **zabrání spisu a zařízení** dle § 103 TZ se jeví jako nepravděpodobné. Uložení **ochranné výchovy** mladistvému je upraveno v § 22 ZSVM.

8. Specifika trestního řízení

Předcházející kapitoly byly z hlediska tématu vztaženy především k podmínkám trestní odpovědnosti, některým hmotněprávním institutům (vývojová stádia, účastenství, mnohost trestných činů) a trestání ve vztahu k zaviněné nepřičetnosti, v našem právním řádu upravené v konstrukcích trestného činu Opilství a *actio libera in causa* v obou formách. Tato část práce se zaviněné nepřičetnosti bude věnovat zejména z pohledu procesně právního, jelikož trestní právo hmotné je s trestním právem procesním spjato, protože ho lze realizovat pouze ve formě trestního řízení, tedy zákonem²⁵⁷ upraveným postupem poznávání, zjišťování a hodnocení skutečností.²⁵⁸

Kapitola bude analyzovat především zvláštnosti trestního řízení u trestného činu Opilství, především pak příslušnost orgánů činných v trestním řízení, nutnou obhajobu, formu přípravného řízení a zvláštní způsoby řízení. Dokazování se zaměřením na znalecké posuzování, případně i další otázky trestního řízení ve vztahu k zaviněné nepřičetnosti, se bude vztahovat nejen na Opilství, ale i na institut *actio libera in causa*.

U trestného činu Opilství je jak skutečnost, že v našem právním řádu může být z hlediska hmotného práva přečinem, zločinem i zvláště závažným zločinem (podrobněji kapitola 6. 1), tak kvalita činu jinak trestného, pro možnosti trestního řízení zásadní.

8. 1 Příslušnost orgánů činných v trestním řízení

Orgánem činným v trestním řízení (OČVTŘ) je dle ustanovení § 12 odst. 1 TŘ soud, státní zástupce a policejní orgán, přičemž zákon stanoví příslušnost soudu i soudce dle čl. 38 odst. 1 LZPS v § 13–26 TŘ. Lze rozlišit příslušnost věcnou, která určuje druh a stupeň soudu, místní, která určuje, který konkrétní věcně příslušný soud v příslušném stupni bude rozhodovat. Funkční příslušnost určuje stupeň soudu dle procesního stádia řízení.²⁵⁹

Příslušnost státního zastupitelství je upravena v § 7 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, a je obdobně jako příslušnost soudu.

---

257 Trestní řízení je komplexně upraveno v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestním řádu), zvláštnosti trestního řízení u osob mladších 18 let a u řízení proti právníkům osobám se užije ZSVM i zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právníků osob a řízení proti nim.

258 JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1. s. 18.

259 JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. s. 192.

V případě trestného činu Opilství bude v řízení v prvním stupni věcně příslušný okresní, popř. obvodní soud (dle § 12 odst. 4 TŘ), za předpokladu, že čin jinak trestný naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, u kterého by byl věcně příslušným okresní soud. Ustanovení § 16 TŘ stanoví, že řízení v prvním stupni koná okresní soud, pokud zákon nestanoví jinak.

Krajský soud bude věcně příslušný za předpokladu, že čin jinak trestný naplňuje znaky některého z trestných činů, u nichž je stanovena věcná příslušnost krajského soudu dle ustanovení § 17 odst. 2 TŘ. Trestné činy, u kterých koná řízení krajský soud v prvním stupni, jsou dle ustanovení § 17 odst. 1 TŘ všechny trestné činy s dolní hranicí trestní sazby odnětí svobody nejméně pěti let, nebo pokud za ně lze uložit výjimečný trest dle ustanovení § 54 TZ, a u taxativně vyjmenovaných trestných činů.²⁶⁰ Vzhledem ke skutečnosti, že u trestného činu Opilství absentuje společný záměr, a lze tedy vyloučit jeho spáchání pokračováním dle § 116 TZ, ustanovení odst. 3 TŘ se nepoužije.

Zákon č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, s účinností od 1. 1. 2012 vložil do ustanovení o věcné příslušnosti jednak příslušnost krajského soudu k trestným činům Zabití (§ 141 TZ) a Vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 142 TZ), jednak odstavec 2, určující věcnou příslušnost v případě trestného činu Opilství. Do této doby byl věcně příslušným soudem vždy soud okresní, protože dolní hranice trestní sazby odnětí svobody činí tři roky. Lze usuzovat, že tato změna trestního řádu měla za cíl především sjednotit věcnou příslušnost v případě, kdy by se až během řízení před soudem trestní věc překvalifikovala na trestný čin Opilství, čímž by mohlo dojít ke změně věcné příslušnosti.²⁶¹

---

²⁶⁰ Činem jinak trestným, který by odpovídal skutkové podstatě trestného činu s dolní hranicí trestní sazby odnětí svobody, by mohl být např. § 140 odst. 1 nebo 2 Vraždy, § 145 odst. 1, 2 (3) TZ Těžké ublížení na zdraví, § 272 odst. 1, 2 (3) TZ Obecné ohrožení. Z taxativně vyjmenovaných trestných činů by bylo pravděpodobně spáchání např. § 141 TZ Zabití, ostatní trestné činy uvedené v § 17 odst. 1 písm. a) – d) TŘ jsou dle mého mínění nepravděpodobné.

²⁶¹ Např. V případě, že byla podána obžaloba pro trestný čin Vraždy dle § 140 TZ a při dokazování během hlavního líčení by se zjistilo, že obviněný (§ 12 odst. 7 TŘ) čin spáchal v nepřičetnosti poté, co užil návykovou látku, a jedná se tedy o trestný čin Opilství dle ustanovení § 360 odst. 1 TZ, věcná příslušnost by se změnila z krajského na okresní soud. Srov. VICHEREK, Roman: Co je nového v trestním řádu od 1. 1. 2012- I. část. Epravo.cz [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-1-1-2012-i-cast-80023.html>.

Trestní řízení u osob, které nepřekročily osmnáctý rok věku, dle ustanovení § 4 ZSVM vykonávají soudy pro mládež²⁶², přičemž věcná příslušnost soudu se posuzuje na základě „nesnížené“ trestní sazby dle trestního zákoníku.

Věcná příslušnost soudu se u konstrukce *actio libera in causa* bude posuzovat na základě spáchaného trestného činu.

Z hlediska místní příslušnosti řízení dle § 18 odst. 1 TZ koná soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Vzhledem ke skutečnosti, že trestný čin Opilství lze spáchat zaviněným uvedením se do stavu nepřičetnosti a následného dopuštění se činu jinak trestného, místně příslušným může být soud, v jehož obvodu došlo k naplnění znaků skutkové podstaty. Z judikatury lze dovodit, že místně příslušné jsou jak soudy, v jejichž obvodu pachatel přivedl do stavu zaviněné nepřičetnosti, tak soudy, v jejichž obvodu spáchal jednání, které má znaky kvazideliktu, popřípadě kvazideliktů (eventuálně se místní příslušnost bude odvíjet od místa, kde mělo dojít k jeho/jejich následkům)²⁶³.

Ustanovení § 18 odst. 2 TŘ se užije v případě, že nelze místo činu zjistit, nebo pokud byl čin spáchán v cizině. Místně příslušným soudem podle tohoto ustanovení bude soud, v jehož obvodě obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje, případně soud, v jehož obvodě vyšel čin najevo.

Místní příslušnost soudu pro mládež se od obecné úpravy v § 37 ZSVM odchyluje. Řízení koná v první řadě soud, v jehož obvodu mladistvý bydlí, případně soud v obvodu, kde se mladistvý zdržuje nebo pracuje, nelze-li toto místo zjistit, bude místně příslušným soud, v jehož obvodu byl čin spáchán, případně soud, v jehož obvodě vyšel čin najevo.

K provádění úkonů v přípravném řízení bude příslušný dle § 26 TŘ vždy okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh. Konkrétní příslušnost soudu pro celé přípravné řízení je založena prvním návrhem na provedení úkonu, přičemž Ústavní soud specifikoval, že i na tyto návrhy musí být aplikována obecná kritéria místní příslušnosti.²⁶⁴

---

262 V praxi se jedná o specializované senáty či samosoudce u obecných soudů.

263 Rozhodnutí Okresního soudu Praha – západ ze dne 13. 5. 1993, sp. zn. 1 T 62/1993 nebo Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 3. 1994, sp. zn. Ntd 52/94 (Rt 53/94 tr.).

264 Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 4/14.

8. 2 Nutná obhajoba

Trestní sazba odnětí svobody u trestného činu Opilství má dopad i na procesní institut nutné obhajoby upravený v ustanoveních § 36, 36a a 36b TŘ, mladiství mají speciální úpravu v § 42 ZSVM.

Domnívám se, že nutná obhajoba dle § 36 odst. 3 TŘ se užije v případech, kdy se u Opilství užije standardní trestní sazby, eventuálně i v případech jejího zmírnění nad horní hranici pěti let, nikoliv v případech zmírnění horní hranice trestní sazby odnětí svobody pod pět let. Obviněný se však v souladu s § 36b TŘ práva na nutnou obhajobu může vzdát.

V případech obligatorního užití snížené horní hranice trestní sazby pak dle mého mínění nutné obhajoby není třeba, přičemž tuto skutečnost dovozují analogicky. Úvahy *de lege ferenda* pak směřují k explicitnímu vyjádření specifické konstrukce trestní sazby u trestného činu Opilství.

Zároveň však vzhledem ke zvláštnostem trestného činu Opilství lze předpokládat, že právo na nutnou obhajobu vznikne i z jiných důvodů než pouze z důvodu výše horní hranice trestní sazby odnětí svobody. Lze si představit, že obviněný bude dle § 36 odst. 1 písm. a) TŘ např. ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu dle § 116 odst. 2 TŘ. Obviněný dále musí mít obhájce také tehdy, považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit dle ustanovení § 36 odst. 2 TŘ. Obviněný rovněž musí mít obhájce v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení protialkoholního dle § 36 odst. 4 písm. b) TŘ. V těchto případech se obviněný vzdát práva na nutnou obhajobu nemůže.

8. 3 Vazba

Skutečnost, že trestný čin Opilství může být přečinem, zločinem nebo zvlášť závažným zločinem s kombinací klouzavé trestní sazby je problematická i v případech vazby. V ustanovení § 68 odst. 2 TŘ jsou vymezeny podmínky, za jaký trestný čin lze vzít obviněného do vazby. Nelze vzít do vazby obviněného stíhaného pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje

dvě léta, nebo pro nedbalostní trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři léta.

Obdobný problém vzniká i s nejvyšší přípustnou dobou trvání vazby.²⁶⁵ Podle ustanovení § 72a TŘ se maximální doba trvání vazby odvíjí od skutečnosti, zda je vedeno trestní stíhání pro přečin (1 rok), zločin (2 roky) či zvláště závažný zločin (3 roky), eventuálně podle toho, zda je za zvláště závažný zločin možné uložit výjimečný trest (4 roky). Ovšem vzhledem k tomu, že výjimečný trest není u trestného činu Opilství možné uložit, bude nejvyšší přípustná doba trvání vazby 3 roky.

Domnívám se, že se i v tomto případě v praxi uplatňuje analogie, kdy se pouze dle povahy kvazideliktu určí, o jaký typ trestného činu se jedná. Explicitní vyjádření specifik trestného činu Opilství v rámci tohoto institutu by bylo vhodné (podrobněji v části jedenácté nazvané Úvahy *de lege ferenda*).

8. 4 Dokazování

Velice podstatnou část trestního řízení tvoří dokazování, které právní nauka definuje jako zvláštní, zákonem upravený postup rekonstrukce skutku, pro který se trestní řízení vede.²⁶⁶ Cílem dokazování by dle ustanovení § 89 TŘ mělo být zjištění, zda se skutek stal, zda ho spáchal obviněný a případně z jakých pohnutek, dále zjištění podstatných okolností majících vliv na posouzení povahy a závažnosti činu, poměrů pachatele, okolností umožňujících stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení a okolností, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.²⁶⁷

Jak u Opilství, tak u *actio libera in causa* v obou formách je v řízení třeba dokázat, že osoba, proti níž se řízení vede, byla v době jednání v případě činu jinak trestného, eventuálně trestného činu, nepřičetná, do tohoto stavu se zaviněně přivedla (u Opilství jedním z možných variant jednání – požitím nebo aplikací návykové látky), a okolnosti týkající se spáchání činu v nepřičetnosti dle konkrétní skutkové podstaty.

---

265 Dle ustanovení § 72a odst. 3 TŘ v případě tzv. koluzní vazby (§ 67 písm. b) TŘ) je doba trvání vazby maximálně tři měsíce, eventuálně dle zákonných podmínek.

266 JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. s. 358.

267 Blíže např. MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*. 2010, [online]. č. 3, [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckekeho-posudku.aspx>.

V kapitole 1. 1 bylo naznačeno, že nepřičetnost je pojmem právním, o kterém rozhoduje soud, k tomuto rozhodnutí je však třeba podkladů od znalce, který má odborné znalosti k posouzení duševního stavu osoby, proti níž se řízení vede.

Znalec stejně tak v těchto případech posuzuje, zda se u obviněného jedná či nejedná o stav tzv. patologické opilosti²⁶⁸, u které judikatura dovozuje, že tato opilost nevylučuje trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestný čin za předpokladu, že pachatel o tom, že požití alkoholu u něj vyvolává patologickou opilost, věděl a bez přiměřených důvodů spoléhal, že k tomu nedojde, nebo o tom nevěděl, přestože o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl (a jednal tedy nedbale).²⁶⁹

Dle § 105 odst. 1 TŘ přibere OČVTŘ opatřením znalce, je-li třeba v trestním řízení odborných znalostí a nepostačuje-li odborného vyjádření vzhledem ke složitosti otázky. Z ustanovení § 116 odst. 1 TŘ je pak patrné, že k vyšetření duševního stavu je třeba vždy obligatorního přibrání znalce²⁷⁰. V případě dospělého obviněného musí být přibrán jeden znalec z oboru psychiatrie²⁷¹, což bylo specifikováno také v judikatuře Nejvyššího soudu²⁷², v případě mladistvého obviněného dle § 58 odst. 1 ZSVM pak musí být přibráni znalci dva, a to z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii, a z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychiatrie, se specializací na dětskou psychologii.²⁷³

---

268 „Opilost patologická je nejintenzivnějším stavem, provázeným halucinacemi a paranoidní interpretací. Současně je to jediná alkoholová psychóza, která nemusí nutně souviset s množstvím požitého alkoholu, neboť k ní může dojít i při malé dávce, jde o abnormní reakci na požitý alkohol. Chování člověka v patické opilosti nevyplývá z reálné situace, ale z chorobně změněné psychiky a může při ní dojít ke krajně nebezpečným činům. Trvá několik minut, ale i hodin a většinou končí spánkem, po němž přichází úplná nebo ostrůvkovitá amnézie.“ VÁVRA, Libor. Cesta od opilosti k opilství a zpět. *Právní prostor*. [online] Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/cesta-od-opilosti-k-opilstvi-a-zpet>. Podle NEZKUSIL, Jiří a Ferdinand KNOBLOCH. Akutní otrava alkoholová a její soudné psychiatrické posuzování. s. 49., jde o krátkodobou psychózu, mráкотný stav, u kterého jsou však pohyby zachovány, ale jedinec má zkreslenou představu o situaci (halucinace, bludy) a na venek dotyčný nemusí působit chorobně.

269 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 3. 1970, sp. zn. 10 Tz 6/70 (Rt 32/70).

270 Do novely č. 265/2001 Sb. bylo třeba obligatorního přibrání dvou znalců.

271 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 6. 1981, sp. zn. Tsf 3/81 (R 2/82).

272 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2000, sp. zn. 9 Tz 219/2000 (Rt 29/01).

273 JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. s. 438-439. Srov. ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení. *Čes a slov Psychiatrie*. [online] 2011; 107(4): 220–226. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2011_4_220_226.pdf. ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení a poskytování psychiatrické péče. *Psychiatr. prax.* [online] 2014; 15(1) s. 41–45. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2014/01/11.pdf>.

V trestním řízení pak není právně relevantní, zda se jedná o osobu, které byla omezena svéprávností²⁷⁴ dle občanskoprávních předpisů. Z judikatury lze dovodit, že k posouzení nepřičetnosti je třeba přihlížet především k závěrům znalce příbraného v daném trestním řízení, nikoliv závěrům posudku pořízeného v jiném trestním řízení, natož pak závěrům posudků občanskoprávního řízení.²⁷⁵ Naopak znalecký posudek z trestního řízení, které bylo následně zastaveno pro nepřičetnost pachatele, je možné použít i v případném řízení o uložení ochranného léčení²⁷⁶ či zabezpečovací detence.²⁷⁷

Za čin jinak trestný se obligatorně z důvodu ochrany společnosti ukládá rozhodnutím soudu ochranné léčení dle ustanovení § 99 odst. 1 TZ, za předpokladu, že pobyt na svobodě pachatele činu jinak trestného je nebezpečný. Zabezpečovací detenci dle ustanovení § 100 odst. 1 TZ ukládá soud v případě, že byl spáchán čin jinak trestný, který by naplňoval znaky zločinu,²⁷⁸ a zároveň nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Judikatura definuje nebezpečnost pobytu na svobodě jako „*pravděpodobnost opakování protiprávního jednání v důsledku zjištěné duševní poruchy*“.²⁷⁹

Toto soud zjišťuje ze závěrů získaných ze znaleckého posudku, znalec má dle ustanovení § 116 odst. 3 TŘ povinnost vyslovit v případě shledání příznaků nasvědčující u obviněného nepřičetnost nebo zmenšenou přičetnost také závěr o tom, zda je jeho pobyt na svobodě nebezpečný. Tato formulace se mi zdá ne příliš vhodná, protože tu existuje konstantní názor, že nepřičetnost či zmenšená přičetnost je závěr právní, nikoliv skutkový, a znalec by vůbec neměl shledat „*příznaky nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti*“.

8. 5 Formy přípravného řízení

Skutečnost, že trestný čin Opilství může být kvalifikován jako přečin, zločin i zvláště závažný zločin, má vliv i na možné formy přípravného řízení, které

---

274 § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. „*Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).*“

275 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2002, sp. zn. 6 Tz 315/2001.

276 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 19. 4. 1991, sp. zn. 11 Tz 22/91 (Rt 24/92).

277 ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení a poskytování psychiatrické péče. s. 41.

278 Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny, tj. všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let – dle ustanovení § 15 TZ

279 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 8. 1973, sp. zn. 6 To 22/73 (R 11/1974).

je v § 12 odst. 10 TŘ definováno jako „úsek trestního řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonu trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, nebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, anebo do jiného rozhodnutí ukončujícího přípravné řízení, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.“ V zákoně jsou rozlišeny tři formy přípravného řízení. Od standartní formy přípravného řízení odlišujeme tzv. rozšířené přípravné řízení upravené v § 168 odst. 1 TŘ a tzv. zkrácené přípravné řízení dle § 179a TŘ.

Tzv. rozšířené přípravné řízení se užíje při vyšetřování trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud (blíže kapitola o příslušnosti orgánů činných v trestním řízení). Tato forma přípravného řízení bude užitá s ohledem na spáchaný čin jinak trestný, a její užití tedy není vyloučeno.

Zkrácené přípravné řízení se koná o těch trestných činech, u nichž je v prvním stupni dána věcná příslušnost okresního soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, pokud byl podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně poté nebo v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 TŘ²⁸⁰ postavit před soud. Pokud tedy dle kvality kvazideliktu dojde k obligatornímu snížení trestní sazby odnětí svobody u trestného činu Opilství, je možné o něm zkrácené řízení konat. Avšak v praxi vzhledem k nutnosti znaleckého posuzování duševního stavu osoby, proti níž se trestní řízení vede, lze usuzovat, že bude využíváno pouze výjimečně.

8. 6 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Trestní řád v ustanovení § 163 odst. 1 TŘ taxativně vymezuje nutnost souhlasu poškozeného s trestním stíháním, přičemž i v této oblasti řízení bude zásadním faktorem pro určení, zda je souhlasu potřeba či nikoliv, povaha činu jinak trestného. Trestní

---

²⁸⁰ Zkrácené přípravné řízení musí být skončeno nejpozději do dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán sdělil podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován. (§ 179b odst. 4 TŘ).

stíhání lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeném u trestného činu Opilství za předpokladu, že čin jinak trestný vykazuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů ve výčtu, kterým by u trestného činu Opilství mohlo být např. Ublížení na zdraví § 146 TZ nebo Krádež dle § 205 TZ. Souhlasu u vyjmenovaných trestných činů však není třeba, pokud jsou naplněny podmínky v § 163a TŘ.

8. 7 Zvláštní způsoby řízení

Zvláštní způsoby řízení jsou upraveny v § 290 – 314s TŘ, přičemž tyto typy řízení se svou formou odlišují od standardního řízení. Na užití některých z nich v případě trestného činu Opilství i v těchto případech bude mít vliv povaha kvazideliktu.

Podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307–308 TŘ lze v případě Opilství užit za předpokladu, že se bude jednat o přečin a budou naplněny další zákonné podmínky. Obdobně pak trestný čin Opilství musí být kvalifikován jako přečin i v případě **narovnání** upraveného v § 309–314 TŘ. Dle ustanovení § 69 ZSVM lze těchto dvou „odklonů“ užit i v případě mladistvého. Ve zkráceném přípravném řízení pak analogicky dle § 179c odst. 2 písm. h) TŘ věc podmíněně odloží nebo dle § 179c odst. 2 písm. g) TŘ věc odloží, rozhodl-li o schválení narovnání.

Dohoda o vině a trestu dle ustanovení § 175a odst. 8 TŘ nemůže být sjednána v případě zvláště závažného zločinu, tedy opět u Opilství bude záležet na jeho kvalifikaci. Stejně tak nemůže být sjednána v případě řízení proti uprchlému nebo proti mladistvému před jeho dovršením osmnácti let.

V případě, že dojde ke snížení horní hranice trestní sazby v případě Opilství a ta poté nepřevyšuje pět let, a v případě, že jsou splněny další zákonem stanovené podmínky, koná se trestní řízení **před samosoudcem** dle § 314a – 314d TŘ. Tato skutečnosti pak bude mít vliv na podobu rozhodnutí, protože pouze samosoudce je oprávněn vydat **trestní příkaz** dle § 314e – 314g.

Ustanovení § 70 ZSVM upravuje zvláštní odklon v řízení u mladistvých, a to **odstoupení od trestního stíhání**. U provinění Opilství v případě obligatorního snížení trestní sazby dle trestního zákoníku na základě činu jinak trestného lze tohoto zvláštního řízení užit při splnění zákonných podmínek, pokud horní hranice nepřevyšuje tři léta.

9. Kriminologické aspekty

Nejen teoretické konstrukce jsou důležité k případnému hodnocení fungování právní úpravy *de lege lata*. Pro komplexní posouzení problematiky zaviněné nepřičetnosti na našem území je třeba zhodnotit praktické dopady koncepce Rauschdeliktu i *actio libera in causa* v obou jeho formách. Tématem této části práce bude analýza kriminologických aspektů trestání zaviněné nepřičetnosti.

Práce využívá dat získaných ze statistiky Ministerstva spravedlnosti mezi léty 1995–2016²⁸¹, poskytnuté na základě žádosti o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Komplexní údaje získané touto formou jsou vloženy v přílohách č. 1 a 2. Dále jsou v textu využívána data získaná z rozhodnutí pražských obvodních soudů a Městského soudu v Praze, tato rozhodnutí jsou taktéž k dispozici v příloze č. 3.

9. 1 Četnost trestného činu Opilství a *actio libera in causa*

Trestný čin Opilství po jeho zavedení v roce 1992 patřil a stále patří k trestným činům nejméně frekventovaným. Poměr osob za něj odsouzených se vzhledem k celkovému počtu odsouzených osob tradičně pohybuje do cca 0,15 %. Z přiloženého grafu (č. 1) je však možné vyzorovat snižující se tendenci, nejvíce osob (122) bylo odsouzeno v roce 1997, nejméně (44) pak v roce 2010. Údaje užití v této statistice jsou zjednodušená – v letech 2010–2012 byly stíhány, obžalovány i odsouzeny osoby na základě TZ i TZ 1961, přičemž práce tyto údaje reflektuje v rámci jednoho roku, nikoliv dle úpravy.

Počet stíhaných osob se pohyboval mezi 171 osobami v roce 1997 a 44 osobami v roce 2014, z grafu č. X lze vyzorovat spíše klesající tendenci, do roku 2001 se počet stíhaných osob pohyboval nad hranicí 130, po roce 2001 je sto osob za rok spíše výjimečné. V letech 1995–2016 bylo stíháno v průměru 103 osob ročně. Obžalováno je v průměru 93 % stíhaných osob ročně. V letech 2003, 2011, 2014 a 2015 bylo odsouzeno za trestný čin Opilství více osob, než kolik jich bylo tímto trestným činem obžalováno, tuto nesrovnalost si vysvětlují tím, že v některé z fází po podání obžaloby došlo ke změně právní kvalifikace nebo se jednalo o neskončená řízení z přecházejících let. Odsouzeno je v průměru 82 osob ročně, nejvíce osob bylo odsouzeno v letech 1997

---

²⁸¹ Data z let 1992–1994 Ministerstvo spravedlnosti ČR k dispozici nemá.

a 2001 – shodně 122 osob, nejméně pak v roce 2010 – 44 osob. Absolutní počty osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených trestným činem Opilství jsou znázorněny v grafu č. 1.

Graf 1: Absolutní počty osob stíhaných, obžalovaných a pravomocně odsouzených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a odst. 1 TZ 1961 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

Z dat Ministerstva spravedlnost ČR bohužel nelze vyčíst, v jakém podílu případů byla nepřičetnost způsobená alkoholem nebo jinými návykovými látkami.

9. 2 „Pachatel“ trestného činu Opilství

Z hlediska pohlaví pravomocně odsouzených osob se jedná převážně o muže, kteří jsou odsouzeni v průměru v 93 % případů, ženy jsou zastoupeny ze 7 %. V roce 2014 byl procentuální podíl žen největší – 19 %, v letech 1995 a 1997 byly ženy zastoupeny pouze ve 3 % případů. Nejvíce žen (15) bylo pravomocně odsouzeno v roce 2002, nejméně (2) pak v roce 2002.

Graf 2: Procentuální podíl mužů a žen pravomocně odsouzených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

Informace o rozložení věku pravomocně odsouzených osob za trestný čin Opilství jsou získány z dat získaných v letech 2008–2016. Z absolutního počtu 541 odsouzených mezi léty 2008–2016 (data z předchozích let nejsou k dispozici) bylo celkem 15 mladistvých ve věku 15–17 let a dalších 35 pachatelů ve věku 18–19 let. Celkem 108 odsouzených bylo ve věku 20–24 let a 96 pak ve věku 25–29 let. Nejvíce osob odsouzených za trestný čin Opilství bylo ve věkové kategorii 30–39 let, v této skupině bylo odsouzeno celkem 144 osob. Osob ve věku 40–49 let bylo odsouzeno 80 a osob starších 50 let bylo odsouzeno 63. Procentuální podíl věkových skupin je znázorněn v grafu č. 3.

Graf 3: Procentuální rozložení věku osob odsouzených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 2008 – 2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

9.3 Sankcionování v praxi

V rámci koncepce *actio libera in causa* bylo v roce 1998 uložen jeden trest odnětí svobody v rozmezí jednoho až pěti let, v roce 2006 byl uložen jeden podmíněný trest odnětí svobody. Vzhledem k malému počtu mladistvých odsouzených není v praxi rozlišeno ukládání trestů a trestních opatření.

U trestného činu Opilství soudy v letech 1995-2016 upustily (Upuštěno) od potrestání v celkem 59 případech, což jsou v průměru 3 % odsouzených za rok. Nepodmíněné tresty odnětí svobody (NEPO) ukládaly soudy v cca 19 % (348) případů, nejvíce bylo uloženo podmíněných trestů odnětí svobody (PO), a to v 1088 případech, což je 62 % případů. Jediný alternativní trest, o kterém existují statistické údaje za celé sledované období, je trest peněžitý, který soudy ukládaly v průměru v 5 % případů. Graf č. 4 znázorňuje absolutní počty uložených trestů.

Graf 4: Absolutní počty upuštění od potrestání a vybraných trestů za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

Trest odnětí svobody soudy v letech 1995–2016 nejčastěji uložily v délce trvání do jednoho roku, a to celkem 196 odsouzeným, trest odnětí svobody v rozmezí od jednoho roku do pěti let byl uložen ve 133 případech. Statistika Ministerstva spravedlnosti ČR vytváří kategorii pět až patnáct let odnětí svobody, avšak vzhledem k horní hranici trestní sazby – deset let v současné právní úpravě, osm let v TZ 1961, lze usuzovat, že tato hranice je i horní hranicí ukládaných trestů. Trestů odnětí svobody uložených mezi pěti a deseti, popř. osmi léty, bylo uloženo celkem 17. Graf č. 5 znázorňují podíl uložených trestů dle jednotlivých let.

Graf 5: Podíl uložených trestů odnětí svobody dle délky trvání za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

V letech 2008–2016 jsou k dispozici také údaje o zařazení odsouzených do typu věznice (s dohledem, s dozorem, s ostrahou nebo se zvýšenou ostrahou).²⁸² Nejvíce odsouzených bylo zařazeno do věznic s dozorem (37) a ostrahou (46), a to v 95 % případů. Výjimečně jsou odsouzení zařazeni do věznic s dohledem (2) a se zvýšenou ostrahou (2).

Graf 6: Podíl zařazení do věznic dle jejich typu v letech 2008–2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

Ze srovnání uložených alternativních trestů v letech 2008 až 2016 je patrné, že soudy nejčastěji ukládají za trestný čin Opilství trest obecně prospěšných prací, případně peněžité tresty. Trest zákazu činnosti je soudy ukládán na zákaz řízení motorových vozidel, a to ve všech případech ve sledovaném období (3). Relativně často je ukládán trest vyhoštění (7). Naopak velice zřídka soudy uložily trest domácího vězení (1) a zákaz pobytu (1). Tresty propadnutí věci, propadnutí majetku, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání a ztráta vojenské hodnosti nebyly v letech 2008 až 2016 uloženy žádné.

ROK	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Domácí vězení	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Obecně prospěšné práce	11	6	5	5	5	6	3	6	6
Peněžitý trest	2	1	0	0	0	13	0	0	1
Zákaz činnosti	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Zákaz pobytu	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Vyhoštění	2	1	0	1	0	0	1	2	0

Tabulka 2: Počty alternativních trestů uložených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 2008 – 2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

²⁸² Toto rozdělení bylo upraveno do 30. září 2017 v § 56 TZ, přičemž od 1. října 2017 vstoupila v účinnost novela č. 58/2017 Sb., kterou se upravil výkon trestu odnětí svobody – na věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

Soudy uložily v letech 2008–2016 celkem 223 ochranných opatření, přičemž z 98 % se jednalo o ochranné léčení a zabezpečovací detenci. Ochranné opatření zabrání věci nebo zabrání náhradní hodnoty bylo uloženo ve třech případech (jednou v roce 2009, 2012 a 2013). Ochranné léčení soudy ukládaly převážně ve formě ambulantní – v 61 % případů, ústavní formu soudy uložily v 39 %. Zabezpečovací detence byla uložena ve sledovaném období celkem dvakrát – v roce 2012 a 2013²⁸³. Graf č. 7 znázorňuje podíl jednotlivých typů ochranného léčení.

Graf 7: Podíl uložených ochranných léčení dle typu a formy za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 2008 – 2016 (Zdroj: Vlastní výpočty ze statistických dat Ministerstva spravedlnosti ČR)

9. 4 Rozhodovací praxe

V období od 1. ledna do 1. listopadu 2017 (resp. do 3. listopadu²⁸⁴) bylo uznáno vinnými dle ustanovení § 360 odst. 1 a § 360 odst. 2 trestního zákoníku pražskými obvodními soudy a Městským soudem v Praze deset osob. Anonymizované verze těchto rozhodnutí jsou vloženy v příloze č. 3.

---

283 V roce 2013 byla uložena zabezpečovací detence, přičemž bylo podáno dovolání. Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2013, sp. zn. 5 Tdo 818/2013.

284 Obvodní soud pro Prahu 2 zaslal trestní příkaz ze dne 3. listopadu 2017.

Název soudu	§ 360 odst. 2	§ 360 odst. 1	Sp. zn.
Městský soud v Praze	nedohledáno	nedohledáno	
Obvodní soud pro Prahu 1	0	0	
Obvodní soud pro Prahu 2	0	2	6 T 143/2017 6 T 233/2017
Obvodní soud pro Prahu 3	0	0	
Obvodní soud pro Prahu 4	0	0	
Obvodní soud pro Prahu 5	0	1	29 T 4/2017
Obvodní soud pro Prahu 6	0	0	
Obvodní soud pro Prahu 7	0	1	24 T/2017
Obvodní soud pro Prahu 8	0	2	32 T 1/2017 4 T 18/2017
Obvodní soud pro Prahu 9	0	0	
Obvodní soud pro Prahu 10 ²⁸⁵	0	4	2 T 180/2016 4 T 143/2016 4 T 27/2017 4 T 39/2017

Tabulka 4: Počty odsuzujících rozsudků/trestních příkazů u jednotlivých obvodních pražských soudů a u Městského soudu v Praze dne ustanovení § 360 odst. 1 a odst. 2 TZ od 1. ledna do 1. listopadu 2017 (Zdroj: Příloha č. 3)

Problematickým prvkem v soudních rozhodnutích spatřuji v absenci zavinění ke vztahu k přivádění se do stavu nepřičetnosti, zda se jedná o úmysl či nedbalost bylo reflektováno ve výroku pouze u čtyř rozhodnutí. Obdobný problém spatřuji i v absenci právní kvalifikace ve výroku u těch kvazideliktů, které trestní sazbu snižují. Kvazidelikty byly v těchto případech výtržnictví dle § 358 TZ, poškození cizí věci dle § 228 TZ, krádež dle § 205 odst. 2, pravděpodobně porušování domovní svobody dle ustanovení § 178 TZ.

Osoba byla uznána vinnou za trestný čin Opilství, když spáchala pokus činu jinak trestného těžkého ublížení na zdraví dle § 145 TZ ve spolupachatelství, přičemž právní nauka dovozuje, že čin jinak trestný nelze ve spolupachatelství spáchat z důvodu absence společného úmyslu.

²⁸⁵ Vzhledem k velice specifickému anonymizování rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 10 u nich budu spíše dovozovat, proto je třeba závěry vytvořené na základě těchto rozhodnutí považovat za hypotetické.

Soudy také rozhodly, že se o trestný čin Opilství jednalo i v případech, kdy se zaviněně nepříčetná osoba po požití alkoholických nápojů (v krvi nejméně 3,34 g/kg) dopustila činu, kdy vykonávala ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodila vlivem návykové látky zaměstnání nebo jinou činností, při kterých by mohla ohrozit život nebo zdraví lidí nebo způsobit značnou škodu na majetku a způsobila takovým činem dopravní nehodu (dovozují, že se jedná o Ohrožení pod vlivem návykové látky dle ustanovení § 274 odst. 1, odst. 2 písm. a) TZ).

Obdobně i Obvodní soud pro Prahu 10 pravděpodobně uznal osobu vinnou zločinem Opilství za to, že požitím návykové látky se úmyslně přivedl do stavu nepříčetnosti, v němž se dopustil činu jinak trestného jednak v tom, že neoprávněně vnikl do obydlí jiného (dle ustanovení § 178 TZ), a jednak v tom, že užití násilí v úmyslu působil na výkon pravomoci úřední osoby (dle ustanovení § 325 odst. 1, odst. 2 písm. a) TZ). Aplikační praxe pak jednoznačně kladně odpovídá na otázku, zda kvazideliktem mohou být skutkové podstaty s úmyslem přesahujícím objektivní stránku.

Soudy ukládaly především tresty odnětí svobody s podmíněným odkladem, také byl uložen trest propadnutí věci i zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel, v případě cizince byl uložen i trest vyhoštění. Také byly uloženy dle § 82 odst. 2 TZ přiměřené povinnosti – zdržet se požívání alkoholických nápojů či uhradit škodu. Z ochranných opatření byla uložena ambulantní forma protialkoholního ochranného léčení.

10. Vybrané zahraniční právní úpravy

Situace, kdy se osoba přivede zaviněně do stavu nepříčetnosti, jsou z hlediska různých právních řádů upraveny různým způsobem, přičemž stručné nastínění zahraničních právních úprav v této kapitole, je nezbytné pro hledání možnosti změn v naší současné právní úpravě. Text bude analyzovat právní úpravu zaviněné nepříčetnosti na Slovensku, v Německu, v Rakousku, v Rusku a ve Španělsku.

Důvody pro výběr jednotlivých států jsou rozličné, přičemž Slovensko bylo vybráno, protože po rozdělení Československa recipovalo úpravu, která platila i na našem území a dle mého názoru je velice zajímavé, jakým způsobem se s ní vypořádalo a jaké jsou mezi Českou republikou a Slovenskou republikou v této úpravě rozdíly. V Německu a Rakousku se uplatňuje taktéž přístup tzv. Rauschdeliktu, přičemž obě úpravy by mohly být inspiračním zdrojem pro případné změny současné právní úpravy v našem právním řádu. Rusko je příkladem přístupu plné trestní odpovědnosti a ve Španělsku se naopak prosadil přístup beztrestnosti zaviněné nepříčetnosti.

10. 1 Slovensko

V současnosti je zaviněná nepříčetnost upravena v ustanovení § 363 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon (dále jen „Sl. TZ“), účinného od 1. 1. 2006²⁸⁶, v tomto znění:

§ 363 Opilstvo

(1) Kto sa požitím alebo aplikáciou návykovej látky, hoci aj z nedbanlivosti, privedie do stavu nepříčetnosti, v ktorom sa dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov; ak sa však dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, na ktorý zákon ustanovuje miernejší trest, potrestá sa týmto miernejším trestom.

(2) Ustanovenie odseku 1, ako ani § 23[Nepříčetnosť]²⁸⁷ sa nepoužije, ak sa páchatel priviedol do stavu nepříčetnosti v úmysle spáchať trestný čin.

²⁸⁶HACEK, Vladimír. Trestný čín „opilstvo“ z pohľadu psychiatra. *Psychiatr. prax.* [online] 2011; 12(1) s. 36–38. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.solen.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=4899

²⁸⁷ § 23 Sl. TZ „Kto pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný, ak tento zákon neustanovuje inak.“

Po rozpadu Československa byla na Slovensku koncepce tzv. Rauschdeliktu, stejně jako úmyslná forma *actio libera in causa*, recipována úprava trestního zákoníku z roku 1961 po novelizaci č. 557/1991 Zb., kterou byla zrušena plná trestní odpovědnost pachatele za činy spáchané v zaviněné nepřičetnosti. Opilstvo je systematicky řazeno do hlavy IX. zvláštní části Sl. TZ s názvem „Trestné činy proti iným právam a slobodám“.

Nový kodex, obdobně jako v ČR, upravil způsob přivedení se do stavu nepřičetnosti vyloučením slovního spojení „*alebo inak privedie*“, trestní sazba odnětí svobody na tři až osm let s obligatorním snížením dle povahy činu jinak trestného zůstala zachována, přičemž se lze domnívat, že ani v tomto případě není kvůli výšce trestní sazby plně naplněn koncept abstraktně ohrožovacího Rauschdeliktu. Slovenská právní úprava taktéž rozděluje trestné činy na přečiny (slov. přečiny) a zločiny (§ 10 a § 11 Sl. TZ), přičemž pro kvalifikaci u Opilstva je dle mého mínění zásadní povaha zavinění – v případě nedbalostního přivedení se do stavu nepřičetnosti se vždy bude jednat o přečin, v případě úmyslu se pak vždy bude jednat o zločin.

Slovenská právní úprava se v zásadě potýká s obdobnými problémy jako úprava česká, avšak na rozdíl od české explicitně neupravuje kulpózní formu *actio libera in causa*, což je i z hlediska tamní právní nauky hodnoceno jako negativum. Případy „*actio libera in causa culposa*“ by byly subsumovány pod trestný čin Opilstva dle § 363 Sl. TZ).²⁸⁸

10. 2 Německo

Německý trestní zákoník Strafgesetzbuch (dStGB) z roku 1871 upravuje od roku 1933 koncepci Rauschdeliktu zařazeného systematicky mezi Trestné činy obecně nebezpečné (Gemeingefährliche Straftaten) v ustanovení § 323a dStGB v originálním znění, jehož podoba byla převzata z rakouského trestního zákoníku (na území ČR TZ 1852):

---

288 HAMRANOVÁ, Denisa. K problematice *actio libera in causa* v súvislosti s trestným činom opilstva. *Comenius*. [online]2017. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/trestne-pravo/14-k-problematike-actio-libera-in-causa-v-suvislosti-s-trestnym-cinom-opilstva>.

§ 323a Vollrausch

(1) Wer sich vorsätzlich oder fahrlässig durch alkoholische Getränke oder andere berauschende Mittel in einen Rausch versetzt, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft, wenn er in diesem Zustand eine rechtswidrige Tat begeht und ihretwegen nicht bestraft werden kann, weil er infolge des Rausches schuldunfähig war oder weil dies nicht auszuschließen ist.

(2) Die Strafe darf nicht schwerer sein als die Strafe, die für die im Rausch begangene Tat angedroht ist.

(3) Die Tat wird nur auf Antrag, mit Ermächtigung oder auf Strafverlangen verfolgt, wenn die Rauschtat nur auf Antrag, mit Ermächtigung oder auf Strafverlangen verfolgt werden könnte.²⁸⁹

V českém překladu²⁹⁰:

§ 323a Opojení

(1) Kdo se úmyslně nebo z nedbalosti uvede vlivem alkoholických nápojů nebo jiných omamných látek do stavu opojení, bude potrestán trestem odnětí svobody až na pět let nebo peněžitým trestem, pokud v tomto stavu spáchá protiprávní čin [kvazidelikt], za který nebude moci být potrestán, protože byl v důsledku opojení nepřičetný nebo protože se toto nedá vyloučit.

(2) Trest nesmí být přísnější než trest, který by bylo možné uložit za protiprávní čin[kvazidelikt], který byl v opojení spáchán

(3) Čin se stihá jen na návrh, se zmocněním nebo na žádost o potrestání [jen se souhlasem], jestliže je čin spáchaný v opojení stíhatelný jen na návrh, se zmocněním nebo na žádost o potrestání.

Trestný čin Opojení dle § 323a dStGB je vždy přečinem, za který lze pachatele potrestat odnětím svobody až na dobu pěti let nebo peněžitým trestem s obligatorním zmírněním dle povahy kvazideliktu. Absence dolní hranice trestní sazby odnětí svobody s horní hranicí pěti let v kombinaci s možností uložení peněžitého trestu lépe reflektuje abstraktně ohrožovací pojetí Rauschdeliktu než naše právní úprava. Spáchání

---

289 Strafgesetzbuch ve znění BGBl. I 1998 S. 3322. [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://dejure.org/gesetze/StGB/323a.html>.

290 Text všech zahraničních právních úprav přeložila autorka práce.

kvazideliktu je upraveno jako podmínka spáchání trestného činu a na rozdíl od naší koncepce se nepožadují jednání dvě – uvedení se do stavu nepřičetnosti a spáchání kvazideliktu. Ustanovení odst. 3 pak upravuje možnost stíhání trestných činů, u nichž je nutné získat souhlas poškozeného, u nás je tato problematika upravena v procesní normě (§ 163a TŘ). Německá právní nauka trestný čin Opilství zařazuje taktéž mezi vlastnoruční delikty.

Na rozdíl od naší právní úpravy jsou explicitně vyjádřeny formy zavinění. Zákonná úprava se taktéž odlišuje ve formulaci nepřičetnosti v § 20 dStGB, která explicitně vyjadřuje zásadu *in dubio pro reo* slovním spojením „*nebo protože se toto nedá vyloučit.*“ Dalším rozdílem naší úpravě je absence zákonného ustanovení vytvářející konstrukci *actio libera in causa*, institut je konstruován v právní nauce a běžně užíván v právní praxi.

10. 3. Rakousko

Rakouský trestní zákoník Strafgesetzbuch (BGBl. Nr. 60/1974 - öStGB) z roku 1974 taktéž užívá koncepcí Rauschdeliktu, který je upraven v § 287 v tomto znění:

§ 287

StGB Begehung einer mit Strafe bedrohten Handlung im Zustand voller Berauschung

(1) Wer sich, wenn auch nur fahrlässig, durch den Genuß von Alkohol oder den Gebrauch eines anderen berauschenden Mittels in einen die Zurechnungsfähigkeit ausschließenden Rausch versetzt, ist, wenn er im Rausch eine Handlung begeht, die ihm außer diesem Zustand als Verbrechen oder Vergehen zugerechnet würde, mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren zu bestrafen. Die Strafe darf jedoch nach Art und Maß nicht strenger sein, als sie das Gesetz für die im Rausch begangene Tat androht.

(2) Der Täter ist nur auf Verlangen oder mit Ermächtigung zu verfolgen, wenn die im Rausch begangene mit Strafe bedrohte Handlung nur auf Verlangen, auf Antrag oder mit Ermächtigung zu verfolgen ist.²⁹¹

Český překlad:

---

²⁹¹ Strafgesetzbuch BGBl. Nr. 60/1974. [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>. 115

§ 287

Spáchání trestného činu ve stavu intoxikace

(1) Kdo se, byť i z nedbalosti, požitím alkoholu nebo aplikací jiných omamných látek přivede do stavu vylučujícího přičetnost a v něm se dopustí jednání, které by mu, nebýt tohoto stavu, bylo přičítáno za zločin nebo přečin, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem až do výše 360denních sazeb. Trest však nesmí být druhem a výměrou přísnější než ten, který zákon ukládá za čin spáchaný ve stavu opojení[kvazidelikt].

(2) Pachatele je možné stíhat pouze na návrh nebo se zmocněním, pokud i trestné jednání, jehož se v nepřičetnosti dopustil, je možné stíhat pouze na návrh nebo se zmocněním.

Název skutkové podstaty je velice výstižný. Z hlediska koncepce abstraktně ohrožovacího Rauschdeliktu je uvedení pouze horní hranice trestní sazby odnětí svobody s možností uložení alternativního peněžitého trestu s obligatorním zmírněním trestní sazby dle sazby kvazideliktu naprosto odpovídající. Rakouská právní úprava se přiklání ke dvěma fázím jednání – přivedení se do stavu nepřičetnosti uvedeným způsobem a jednání, které by u přičetného pachatele odpovídalo trestného činu. Obdobně jako v německé právní úpravě musí být i u trestného činu dle § 287 öStGB naplněna podmínka stíhání pouze na návrh nebo se zmocněním, pokud toto vyžaduje příslušný kvazidelikt.

Systematicky byla skutková podstata Rauschdeliktu zařazena do XX. hlavy (oddílu) mezi Trestné činy proti veřejnému pořádku (Strafbare Handlungen gegen den öffentlichen Frieden).

10. 4 Rusko

Ruský trestní zákoník (Ugolovnyj kodeks) z roku 1996 upravuje zaviněnou nepřičetnost v koncepci plné trestní odpovědnosti, tak jak je uvedeno v čl. 23:

Статья 23.

Уголовная ответственность лиц, совершивших преступление в состоянии опьянения

*Лицо, совершившее преступление в состоянии опьянения, вызванном употреблением алкоголя, наркотических средств, психотропных веществ или их аналогов, новых потенциально опасных психоактивных веществ либо других одурманивающих веществ, подлежит уголовной ответственности.*²⁹²

Český překlad:

Článek 23.

Trestní odpovědnost osob, jež spáchaly trestný čin ve stavu opilosti

Osoba, která spáchala trestný čin ve stavu opilosti způsobené požitím alkoholu, narkotik a jiných návykových látek, je trestně odpovědná.²⁹³

10. 5 Španělsko

Španělská právní úprava se naopak přiklonila ke konceptu beztrestnosti zaviněné nepřičetnosti. Čl. 20 odst. 2 španělského trestního zákoníku (Código penal, Ley Orgánica 10/1995) koncepci upravuje takto:

Artículo 20.

Están exentos de responsabilidad criminal:

*(2) El que al tiempo de cometer la infracción penal se halle en estado de intoxicación plena por el consumo de bebidas alcohólicas, drogas tóxicas, estupefacientes, sustancias psicotrópicas u otras que produzcan efectos análogos, siempre que no haya sido buscado con el propósito de cometerla o no se hubiese previsto o debido prever su comisión, o se halle bajo la influencia de un síndrome de abstinencia, a causa de su dependencia de tales sustancias, que le impida comprender la ilicitud del hecho o actuar conforme a esa comprensión.*²⁹⁴

---

292 Уголовный кодекс Российской Федерации N 63-ФЗ от 13.06. 1996. [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.uk-rf.com/glava24.html>

293 ŽIŽKA, Jan. Trestní zákoník Ruské federace. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Prameny. [online] ISBN 80-7338-019-6. [cit. 2017-12-01]. s. 18. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>

294 Código penal, Ley Orgánica 10/1995. [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

Český překlad:

Článek 20

Osoby, které nejsou trestně odpovědné

(2) Kdo je v době spáchání trestného činu ve stavu naprosté intoxikace v důsledku konzumace alkoholu, drog, omamných, psychotropních nebo jiných látek, vyvolávacích podobné účinky, nebo je pod vlivem abstinčního syndromu z důvodu závislosti na těchto látkách, pokud jim jejich stav brání pochopit protiprávnost a následky takového jednání.

11. Úvahy *de lege ferenda*

Přestože byly dílčí problémy právní úpravy zaviněné nepřičetnosti diskutovány v jednotlivých kapitolách, v této části práce bychom je měli shrnout a nastínit možná legislativní řešení. Současná právní úprava doznala oproti trestnímu zákoníku z roku 1961 po opětovném zavedení konceptu Rauschdeliktu v roce 1992, eventuálně zavedení kulpózní formy *actio libera in causa* v roce 1994, značných změn – především v oblasti systematické a terminologické, ale i sankční.

Tyto změny však nebyly vždy ku prospěchu, protože některé dílčí změny měly dle právní nauky i negativní dopad. Je však třeba podotknout, že soudní praxí jsou tyto negativní dopady eliminovány ukládáním převážně podmíněných trestů odnětí svobody, eventuálně trestu peněžitého nebo obecně prospěšných prací.

Právní úprava v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. přesunula trestný čin Opilství do hlavy X. zvláštní části, nazvané Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, avšak ustanovení § 360 TZ bylo převzato v téměř totožném znění z právní úpravy trestního zákoníku 140/1961 Sb., kde byl trestný čin Opilství upraven v § 201a TZ 1961 v hlavě V. zvláštní části s názvem Trestné činy hrubě narušující občanské soužití.

Z hlediska legislativních úprav zaviněné nepřičetnosti by bylo třeba uvažovat o přesunutí minimálně koncepce *actio libera in causa* v obou jejích formách (tedy § 360 odst. 2 TZ) do obecné části, protože se v zásadě jedná o výjimku z obecného pravidla o nepřičetnosti. Někteří autoři uvažují o přesunu celého konceptu zaviněné nepřičetnosti – celého § 360 TZ do obecné části.

V daném případě by bylo vhodné užít i např. obligatorní snížení trestní sazby trestného činu v případech koncepce Rauschdeliktu, u institutů *actio libera in causa* by byla trestní sazba zachována. Do trestního zákoníku by bylo možné vložit k ustanovení o nepřičetnosti § 26a, eventuálně upravit znění v dalších ustanoveních v obecné části trestního zákoníku – např. obligatorní snížení trestní sazby, tak, aby byl reflektována skutečnost, že pachatel k jednání spáchanému v nepřičetnosti, byť zaviněné, neměl psychický stav.

Znění případných úprav obecné části trestního zákoníku.

§ 26a

Zaviněná nepřičetnost

(1) Ustanovení § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel, byť i z nedbalosti, požitím nebo aplikací návykové látky do stavu nepřičetnosti a v něm spáchal trestný čin.

(2) Ustanovení odst. 1, jakož i § 26 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepřičetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepřičetnosti.

§ 40a

Ukládání trestu pachateli se zaviněnou nepřičetností

(1) Jestliže pachatel spáchal trestný čin ve stavu zaviněné nepřičetnosti dle § 26a odst. 1 přihlédne soud k této okolnosti při stanovení druhu trestu a jeho výměry.

§ 55

Odnětí svobody

(4) Trestní sazba odnětí svobody stanovené ve zvláštní části trestního zákoníku se u zaviněně nepřičetných pachatelů dle § 26a odst. 1 snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let.

Tyto úpravy v obecné části trestního zákoníku by taktéž reflektovaly trestní sazbu, která je v současnosti jedním z nejproblematičtějších prvků právní úpravy trestného činu Opilství dle § 360 odst. 1 TZ.

Soud musí dle § 55 odst. 4 snížit trestní sazbu na polovinu, přičemž lze uložit trest odnětí svobody v délce trvání maximálně pěti let, tak, aby bylo reflektováno abstraktně ohrožovací pojetí Rauschdeliktu. Eventuálně by stálo za úvahu, kdyby zákonodárce přesunul institut *actio libera in causa* do obecné části v případě zachování současné podoby zvláštní skutkové podstaty Rauschdeliktu například takto:

§ 26

Nepříčetnost

(1) *Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*

(2) *Ustanovení odst. 1 se neužije, přivedl-li se pachatel do stavu nepříčetnosti v úmyslu spáchat trestný čin, nebo spáchal trestný čin z nedbalosti, která spočívá v tom, že se přivedl do stavu nepříčetnosti.*

§ 360 Opilství

Kdo se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepříčetnosti, v němž se dopustí činu jinak trestného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let; dopustí-li se však činu jinak trestného, na který zákon stanoví trest mírnější, bude potrestán tímto trestem mírnějším.

Zároveň je třeba jako pozitivum naší právní úpravy vyzdvihnout explicitní vyjádření institutu *actio libera in causa* v naší právní úpravě, s jeho užitím se pak nepojí problémy zásadnějšího rázu (např. nelze argumentovat užitím analogie v neprospěch pachatele). Vzhledem k absenci vyjádření nedbalostní formy *actio libera in causa* na Slovensku, existují úvahy o jeho zavedení dle našeho vzoru²⁹⁵.

Zároveň však trestní zákoník nereflektuje zvláštnost trestného činu Opilství v podobě objektivní podmínky trestnosti např. v § 88 odst. 4 TZ. Stejně tak jako není taxativně vyjádřen ve skutkových podstatách v § 367 TZ Nepřekážení trestného činu nebo v § 368 TZ Neoznámení trestného činu. Návrh úpravy současného znění by mohl znít takto:

---

²⁹⁵ HAMRANOVÁ, Denisa. K problematice *actio libera in causa* v súvislosti s trestným činom opilstva. 121

§ 88

Podmíněné propuštění

(4) Osoba odsouzená za trestný čin....a za trestný čin *Opilství* (§ 360 odst. 1) v případě, že spáchaný čin jinak trestný odpovídá skutkové podstatě uvedené v tomto odstavci, jakož i osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody nad dvacet až třicet let (§ 54 odst. 2), mohou být podmíněně propuštěny až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvlášť závažného zločinu.

Další problematické prvky současné právní úpravy zaviněné nepřičetnosti jsou terminologické. Již název *Opilství* v laickovi vytváří představu, že je trestné pouhé opití nebo opíjení se, eventuálně z názvu skutkové podstaty může nabýt dojmu, že se jinak, než požitím alkoholického nápoje do stavu nepřičetnosti přivést nemůže. Přestože mnozí autoři spatřují v nepřesnosti názvu trestného činu negativum, dle mého mínění však od jeho znovu zavedení v roce 1992 došlo k ustálení jeho významu. Případné argumenty odborníků, že původní název skutkové podstaty ještě před novelou č. 175/1990 Sb., v ustanovení § 201 TZ 1961 *Opilství*, které však odpovídalo současnému pojetí *Ohrožení pod vlivem návykové látky* dle § 274 TZ, rok od roku slábnou.

Navrhované změny názvu jsou dle Řihy podle německého vzoru *Opojení*, případně dle Císařové a Vanduchové *Porušení chráněného zájmu v nepřičetnosti pod vlivem návykové látky*, dle Langerera *Porušení chráněného zájmu v zaviněné nepřičetnosti*. Pokud bychom se chtěli dále inspirovat v zahraničí, překlad rakouské právní úpravy je *Spáchání trestného činu ve stavu úplného opojení*, případně ve Švýcarsku je název *Rauschdeliktu Spáchání trestného činu ve stavu zaviněné nepřičetnosti*.

Dalším terminologickou nepřesností lze spatřovat pojmu *Návyková látka*, upraveném v ustanovení § 130 TZ, protože pod sebe v rámci demonstrativního výčtu látek subsumuje také látky, které u osob nevytváří návyk. Pro posouzení, zda je jedná o návykovou látku, je zásadní, zda je daná látka způsobila ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Znění tohoto ustanovení bylo převzato z trestního zákoníku z roku 1961, přičemž výkladové ustanovení po jeho zavedení novelizací č. 175/1990 Sb. mělo totožný název. Říha navrhuje změnu názvu na Opojně látky, dle mého by se jevil vhodným i název Drogy, přičemž WTO ji již v roce 1969 definovala jako *látku, která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí*.

Domnívám se však, že problematičtější se jeví skutečnost, že v našem právním řádu existuje více definic pojmu Návyková látka.²⁹⁶ Tato skutečnost se může jevit jako matoucí, přestože z hlediska trestního práva se užije definice z ustanovení § 130 TZ. Pozitivum však spatřuji v obecnosti definice, protože je schopna okamžitě reagovat na nové látky.

Přestože zákonodárce převzal text skutkové podstaty trestného činu Opilství v téměř totožném znění, pravděpodobně i na základě slovenské zkušenosti, trestný čin již nemůže být spáchán (resp. pachatel se nemůže do stavu nepřičetnosti uvést) „jiným způsobem“, což však nepovažuji za pozitivní přínos. Znění předcházející úpravy umožňovalo pachatele postihnout dle § 360 odst. 1 TZ i další formy přivádění se do stavu nepřičetnosti, byť se jevily jako velice nepravděpodobné. V současnosti se tyto případy dají subsumovat pouze pod formy *actio libera in causa* nebo pod obecné ustanovení o nepřičetnosti, nikoliv pod Rauschdelikt.

Odborníci největší problém současné právní úpravy spatřují v sankcích, které absolutně neodpovídají konceptu abstraktně ohrožovacího deliktu, tzv. klouzavá trestní sazba pak ve většině případů generuje výsledky, „jako by“ se jednalo o plnou trestní odpovědnost. I na základě této skutečnosti se lze domnívat, že osoby, proti nimž se vede trestní řízení, případně jejich obhájci, nebudou mít většího zájmu o změnu právní kvalifikace s ohledem na nepřičetnost způsobenou požitím či aplikací návykové látky, což pak snižuje četnost trestného činu Opilství dle § 360 odst. 1 TZ v poměru k ostatním trestným činům.

Po roce 1992 byla trestní sazba za trestný čin Opilství zákonodárcem nastavena na tři až osm let, nový kodex v roce 2009 horní hranici zpřísnil na deset let. V obou právních úpravách je obligatorní snížení trestní sazby dle kvazideliktu. Dle mého názoru tak zákonodárce učinil především kvůli předcházející třicetileté tradici plné

---

²⁹⁶ Kromě definice v TZ, jsou legální definice Návykové látky upraveny také v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, nebo v zákoně č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Blíže kapitola 1.3.

trestní odpovědnosti a aby se vyhnul možným negativním reakcím ze strany společnosti.

Zrušení dolní hranice trestní sazby odnětí svobody za současného snížení její horní hranice by i při zachování obligatorní klouzavosti lépe reflektovalo skutečnost, že pachatel je trestán nikoliv za kvazidelikt, ale za skutečnost, že se sám zaviněně přivedl do stavu nepřičetnosti. Usuzuji, že by se tím zároveň rozšířil prostor pro možnou argumentaci ze strany obhájců, kteří by měli zvýšený zájem na tom, aby skutek případně naplňoval znaky skutkové podstaty trestného činu Opilství, což by mohlo mít za následek zvýšení procentuální podílu trestného činu Opilství v rámci všech spáchaných trestných činů.

Snížením trestní sazby odnětí svobody, popřípadě odstraněním její dolní hranice či eventuálně zrušením tzv. klouzavé trestní sazby by zmizely dohady o tom, zda se vzhledem k povaze kvazideliktu jedná o přečin, zločin či zvlášť závažný zločin - např. horní hranice trestní sazby v rozmezí šesti až devíti let by neumožňovala právní kvalifikaci Opilství jako zvlášť závažného zločinu. Snížením hranice na pět a méně let by Rauschdelikt mohl být pouze přečinem bez ohledu na formu zavinění při přivádění se do stavu nepřičetnosti. Zrušení klouzavé trestní sazby by rovněž vedlo k eliminaci interpretačních komplikací v oblasti procesního práva.

Právě skutečnost, že trestný čin Opilství může být v současné právní úpravě dle spáchaného kvazideliktu přečinem, zločinem i zvlášť závažným zločinem, generuje problémy v oblasti procesního práva. Věcně příslušné mohou být v prvním stupni jak soudy okresní, tak soudy krajské, přípravné řízení je dle formy kvazideliktu možné konat ve všech třech formách. Zvláštní způsoby řízení lze užít pouze v některých případech.

Nejproblematictější prvek v rámci trestního řízení spatřuji v institutu nutné obhajoby dle ustanovení § 36 odst. 3, protože z něj není patrné, zda se užije standardní horní hranice trestní sazby, tj. zda v případě Opilství musí mít obviněný obhájce vždy, nebo se užije horní hranice spáchaného kvazideliktu. V současnosti je dle mého mínění používána horní hranice kvazideliktu užitá analogicky např. pro účely odklonů. V této souvislosti bych tedy doporučila zákonodárci explicitně vyjádřit, že se v případech nutné obhajoby užije této hranice. Byla by tedy možná novelizace například v tomto znění:

§ 36

Nutná obhajoba

(5) Koná-li se řízení o trestném činu Opilství v případě, že čin jinak trestný, jehož se dopustil pachatel ve stavu nepřičetnosti, naplňuje znaky některého z trestných činů, u nichž zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, ustanovení odst. 3 se neužije.

Stejně tak se domnívám, že by problematika klouzavé trestní sazby měla být zohledněna jak v úpravě důvodů vazby vyjádřených v § 68 odst. 2 TR, tak ve stanovení nejvyšší přípustné doby trvání vazby v § 72a TR, a to například tímto způsobem:

§ 68

(2) Vztít do vazby nelze obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, jakož i pro trestný čin Opilství v případě, že čin jinak trestný, jehož se dopustil pachatel ve stavu nepřičetnosti, naplňuje znaky trestných činů výše uvedených.

§ 72a

(6) Doba trvání vazby se v případě trestného činu Opilství dle odst. 1 určí podle skutkové podstaty činu jinak trestného, jehož se dopustil pachatel ve stavu nepřičetnosti.

Závěrem

Téma zaviněné nepřičetnosti je velice specifické, a to především v tom směru, že se v něm střetává jedna ze základních zásad trestního práva s jeho účelem a funkcí, a to zásada odpovědnosti za zavinění především s ochranou funkcí trestního práva, která spočívá v ochranně společnosti a společenských vztahů před nejnebezpečnějším jednáním stanoveným zákonem.

Důležitým bodem práce je vyřešení střetu zaviněné nepřičetnosti s její obecnou úpravou, která je jedním z obecných znaků trestného činu a v zásadě trestní odpovědnost nepřičetných osob vylučuje. V první části práce jsou analyzovány především obecné problémy – nepřičetnost obecně i problematika zmenšené přičetnosti, téma duševní poruchy jako jedné z příčin nepřičetnosti, uchopení pojmu návyková látka a otázku zavinění.

V případech zaviněné nepřičetných osob existuje několik variant řešení, přičemž všechna mají svá pozitiva i negativa. Fyzické osoby, které se do stavu nepřičetnosti přivedou, ať úmyslně nebo z nedbalosti, za čin v něm spáchaný (v situacích absence psychického vztahu k tomuto činu) mohou být beztrestné, plně odpovědné nebo mohou být odpovědné podle speciální skutkové podstaty.

V práci byly představeny klady a zápory těchto variant se zaměřením na tzv. Rauschdelikt, jehož koncepce je uplatňována, jak v současnosti, tak má i historickou tradici. Beztrestnost zaviněné nepřičetného pachatele, přestože je z hlediska zásady odpovědnosti za zavinění technicky „nejčistší“ a vychází z předpokladu, že není možné najít mezi přiváděním se do stavu nepřičetnosti a činu v ní spáchaném příčinný následek, problematickou je však její politická neúnosnost vzhledem k existenci tendencí postihnout především následek jednání. Plná trestní odpovědnost naopak odpovídá základnímu účelu trestního práva a jeho ochranné funkci, avšak nerespektuje zásadu odpovědnosti za zavinění. Kompromisní řešení spočívající ve vytvoření specifické skutkové podstaty, která v případech zaviněného přivedení se do stavu nepřičetnosti a následného spáchání činu, který by u přičetného pachatele bylo možné označit jako trestný čin, přičemž existuje několik teoretických uchopení této skutkové podstaty, které jsou v textu taktéž analyzovány.

Speciální konstrukce *actio libera in causa* pak postihuje případy osob, u nichž k činu spáchaném v zaviněné nepříčetnosti existoval psychický vztah ještě před tím, než se stala nepříčetnou. Tato konstrukce může existovat v úmyslné i nedbalostní formě, eventuálně v některých právních řádech (např. Německu) není ani výslovně vyjádřena. V současném českém právním řádu jsou v zákoně výslovně vyjádřeny obě její formy, je však kritizováno její umístění ve zvláštní části trestního zákoníku, přestože se v zásadě jedná o výjimku z ustanovení o nepříčetnosti, kterou lze vztáhnout na všechny trestné činy (a to i na zákonnou úpravu Rauschdeliktu v ustanovení § 360 odst. 1 trestního zákoníku pod názvem „Opilství“).

Historicky vycházela úprava zaviněné nepříčetnosti především z německy hovořících oblastí, a to z právní úpravy Svaté říše římské národa německého, rakouského císařství a Rakouska – Uherska. Po vzniku Československé republiky byl recepční normou recipován nejen právní řád tzv. Předlitavska, ale na území Slovenska a Podkarpatské Rusi i právní řád uherský. Ke sjednocení právní úpravy trestního práva na území Československa dochází až v roce 1950 zákonem č. 86 během období právníkové dvouletky, přičemž i tato právní úprava vychází z koncepce skutkové podstaty *sui generis*.

V letech 1961–1991 se naopak právní řád vlivem sovětské právní úpravy od tohoto tradičního konceptu odklonil a zavedl plnou trestní odpovědnost zavedením výjimky z ustanovení o nepříčetnosti, pokud byla zaviněná alkoholickým nápojem nebo omamným prostředkem, zároveň však zachoval název skutkové podstaty „Opilství“, která však odpovídala současnému pojetí Ohrožení pod vlivem návykové látky dle ustanovení § 274 trestního zákoníku. K návratu ke koncepci speciální skutkové podstaty došlo novelou č. 557/1991 Sb., která ho zavedla s účinností od 1. ledna 1992 v ustanovení § 201a zákona č. 140/1961 Sb.

Trestný čin Opilství je velice specifická skutková podstata, která si zcela jistě zaslouží podrobnější analýzu nejen z hlediska obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu, i ve vztahu k některým hmotněprávním institutům i vzhledem ke zvláštnostem trestního řízení. Opilství je upraveno v hlavě XX. mezi trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných, z čehož lze dovodit, že jeho druhovým objektem bude veřejný pořádek, individuálním zájmem chráněným tímto ustanovením pak ochrana společnosti před nebezpečím plynoucím z „opojení osob“, sekundárně jsou pak chráněny zájmy porušené tzv. činem jinak trestným.

Objektivní stránka je charakterizována pouze obligatorními znaky, přičemž jednání se skládá ze dvou fází – přivedení se do stavu nepřičetnosti požitím nebo aplikací návykové látky a spáchání činu jinak trestného, přičemž ten lze považovat jako objektivní podmínku trestnosti. Opilství je právní naukou zařazování mezi ohrožovací trestné činy – sporné je jeho zařazení mezi abstraktně ohrožovací trestné činy, a to především ve vztahu ke kvazideliktu a trestní sazbě.

Pachatelem trestného činu Opilství může být pouze fyzická osoba, přičemž z hlediska subjektivní stránky se jedná o alternativně úmyslný a nedbalostní trestný čin. Kvazideliktem může v zásadě naplňovat znaky všech trestných činů s výjimkou § 384, 385 a 388 trestního zákoníku (Vyhýbání se výkonu služby a Vyhýbání se výkonu strážní, dozorcí nebo jiné služby) u nichž je zneužití návykové látky znakem skutkové podstaty.

U trestného činu Ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 trestního zákoníku se názory právních teoretiků rozcházejí, avšak soudy rozhodují tak, že činem jinak trestným být může (Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 3. 11. 2017, sp. zn. 6 T 233/2017). Skutkové podstaty, které jsou charakterizovány úmyslem překračujícím objektivní stránku trestného činu nebo pohnutkou, by teoreticky neměly být z důvodu absence zavinění činem jinak trestným, ale soudy běžně činem jinak trestným rozumí např. Loupež dle § 173 trestního zákoníku nebo Násilí proti úřední osobě dle § 325, přestože z rozhodování soudů lze dovodit opak (Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. 4 T 39/2017).

Opilství může být v současné právní úpravě klasifikováno jako přečin, zločin či zvlášť závažný zločin v rámci jedné skutkové podstaty, a to kombinací formy zavinění s délkou horní hranice trestní sazby. Opilství je však jedinečné v tom, že trestní sazba ve většině případů odpovídá trestní sazbě za spáchaný kvazidelikt, protože zákonodárce vytvořil tzv. klouzavou trestní sazbu.

Na základě této skutečnosti ve spojení s alternativní formou zavinění vytváří dva různé náhledy na určení, o jaký typ trestného činu se v konkrétním případě bude jednat, přičemž v souladu se zásadou odpovědnosti za zavinění by se mělo vycházet pouze ze zavinění ve vztahu k přivádění se do stavu nepřičetnosti, bez ohledu na „kvazizavinění“ u činu jinak trestného. Vývojová stádia i účastenství lze v zásadě vyvodit pouze u úmyslného se přivádění do stavu nepřičetnosti. V případech mnohosti

trestných činů není možné spáchat Opilství v jednočinném souběhu s jakýmkoliv trestným činem.

Sankcionování Opilství je velice problematickým prvkem úpravy, rozmezí trestní sazby tři až deset let s obligatorním snížením dle činu jinak trestného neodpovídá koncepci abstraktně ohrožovacího Rauschdeliktu, ve většině případu odpovídá sankce spíše koncepci plné trestní odpovědnosti za čin spáchaný v nepřítomnosti než za samotné přivedení se do tohoto stavu. Zároveň se však vzhledem k nepřítomnosti otevírá se soudu možnost ukládání tzv. ochranných opatření, především pak ochranného léčení.

Oblast trestního řízení pro trestný čin Opilství velice zajímavá, věcně příslušným soudem může být v prvním stupni Krajský i Okresní soud dle činu jinak trestného, problematika dokazování se zaměřením na znalecké posuzování duševního stavu je upravena především v judikatuře soudů, přípravné řízení či zvláštní způsoby řízení vycházejí především z právní kvalifikace trestného činu. Problém právní úpravy trestního řízení spatřuji především v nutné obhajobě, u které není specifikován způsob posuzování horní hranice trestní sazby odnětí svobody, či vazby.

Ze statistických dat z let 1995–2016 poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti ČR lze dovodit, že trestný čin Opilství patří mezi nejméně četné trestné činy, respektive dle této skutkové podstaty je odsouzeno cca 82 osob ročně. Z těchto osob je v průměru cca 93 % mužů, v cca ¼ případů byl pachatel ve věku 30-39 let. Soudy ukládaly převážně podmíněné tresty odnětí svobody, pokud však ukládaly nepodmíněné tresty, 95 % odsouzených bylo zařazeno do věznic s ostrahou nebo s dozorem. Z alternativních trestů byly nejvíce ukládány peněžité tresty a trest obecně prospěšných prací. Z ochranných opatření soudy ukládaly nejvíce ochranná léčení v ambulantní formě, zabezpečovací detence byla uložena ve dvou případech – v letech 2012 a 2013.

Slovenská zahraniční právní úprava byla vybrána vzhledem k recepci právní úpravy platné na našem území a způsobu, jakým se s ní v rámci rekodifikace vypořádali. Na rozdíl od naší úpravy nemají výslovně vyjádřenou nedbalostní formu *actio libera in causa*, stejně jako u nás došlo ke změně formulace skutkové podstaty vymazáním slovního spojení „nebo jinak“. Obdobně problematickou je i horní hranice trestní sazby odnětí svobody, byť na Slovensku zákonodárce na rozdíl od ČR zachoval trestní sazbu z roku 1991. V Německu není výslovně upraven koncept *actio libera in causa*, přestože ho právní nauka i praxe běžně užívá, trestní sazba v Německu pak

více odpovídá abstraktně ohrožovacímu deliktu. Obdobně tak Rakousko. Ruská právní úprava pak využívá konceptu plné trestní odpovědnosti v rámci obecné části. Naopak ve Španělsku je zaviněně nepřičetný pachatel beztrestný.

Do budoucna by možná bylo vhodné upravit pojem „návyková látka“ a sjednotit všechny její legální definice, koncept *actio libera in causa* přesunout do obecné části trestního zákoníku. Nejproblematictějším prvkem Opilství je pak trestní sazba odnětí svobody, kterou by měl dle mého mínění zákonodárce snížit. Zároveň by měla být jedinečnost trestného činu Opilství více reflektována i v trestním řádu.

Seznam zkratek

TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
MKN-10	Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů
TZ 1961	Zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon
LZPS	Usnesení předsednictva České Národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
TZ 1950	Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
Koldínův zákoník	Práva městská království českého
OZZ	Obnovené zřízení zemské
Hrdelní řád Josefa I.	<i>Constitutio criminalis Josephina</i>
Theresiana	<i>Constitutio Criminalis Theresiana</i>
Všeobecný zákoník	Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně Josefa II.
TZ 1852	Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
Sl. TZ	Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon
OČTVŘ	Orgány činné v trestním řízení
MSČR	Ministerstvo spravedlnosti České republiky
dStGB	Strafgesetzbuch ve znění BGBl. I 1998 S. 3322.

öStGB

Strafgesetzbuch BGBl. Nr. 60/1974

SchwStGB

Schweizerisches Strafgesetzbuch vom
21. Dezember 1937

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

- ADLER, Freda, MUELLER, Gerhard O. W. a LAUFER, William S. *Criminology*. New York: McGraw-Hill, 1991. ISBN 0-07-000411-0.
- BECCARIA, Cesare a HOLLÄNDER, Pavel. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava: Kalligram, 2009. Exempla iuris. ISBN 978-80-8101-252-5.
- BLÁHOVÁ, Ivana. *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948-1950* [online]. 2016 [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/130172> . Vedoucí práce Jan Kuklík.
- BLÁHOVÁ, Ivana, BLAŽEK, Lukáš, KUKLÍK Jan a ŠOUŠA Jiří. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 9788087284520.
- BOLONESKÝ. Ke skutkové podstatě přestupku opilství podle § 523 tr. zák. stačí, vykazuje-li čin spáchaný v nahodilém opilství na venek veškeré znaky určitého zločinu. *Právník*. roč. 67, s. 411-421, 1928.
- BOROŠ, Milan. Cesta trestného činu Opilstva do znenia v trestnom zákone č. 300/2005 Z. Z. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. 2017. [online]. roč. 5, č. 2. ISSN 1339-3995. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://sic.pravo.upjs.sk/files/10_boros_-_cesta_trestneho_cinu.pdf.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar a VANDUCHOVÁ, Marie. *Nepříčetný pachatel: (Aktuální praktické i teoretické problémy trestního práva a trestního řízení v ČR v souvislosti s posuzováním nepříčetnosti – srovnávací studie)*. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky. Svazek 55. Praha: SEVT, a.s., 1995.
- CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Několik úvah nad § 201a trestního zákona. *Bulletin advokacie*. 1992, č.5, s. 17-20. ISSN 1210-6348.
- DOLENSKÝ, Adolf. Vlastnoruční delikty. *Všehrd*. 1993, č. 2.
- DOLENSKÝ, Adolf. Opilství. *Bulletin advokacie*, 1992, č. 6.
- FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu*. Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě. s.821-842. ISBN 978-80-246-1718-3.

- HACEK, Vladimír. Trestný čin „opilstvo“ z pohledu psychiatra. *Psychiatr. prax.* [online] 2011; 12(1) s. 36–38. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.solen.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=4899
- HAMRANOVÁ, Denisa. K problematice actio libera in causa v souvislosti s trestným činem opilstva. *ComenIUS.* [online]. 2017. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://comenius.flaw.uniba.sk/index.php/kategorie/trestne-pravo/14-k-problematike-actio-libera-in-cause-v-suvislosti-s-trestnym-cinom-opilstva>.
- HORÁK, Ondřej. *Trestní právo meziválečného Československa. Vybrané otázky.* In Československé trestní právo v proměnách Věků (Sborník příspěvků). Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 165-173, 9 s. ISBN 978-80-210-5086-0.
- INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy.* Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-30-9.
- JABLONICKÝ, Tomáš. Pokus o reformu československého trestního práva: osnova trestního zákona z let 1921-1926. *Právněhistorické studie.* Praha: Karolinum, [online]. 2013 [cit. 2017-12-01] Sv. 43, s. 84- 96. Dostupné z: http://karolinum.cz/ink2_stat/dload.jsp?prezMat=86271.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif.* 7. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017. Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní.* 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016. Student. ISBN 978-80-7502-160-1.
- JELÍNEK, Jiří, DANKOVÁ, Katarína, NAVRÁTILOVÁ, Jana, PELC, Vladimír, ŘÍHA, Jiří a STEJSKAL, Vojtěch. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část.* 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student. ISBN 978-80-7502-044-4.
- JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie.* 2009, 2009(10), s. 36-42. ISSN 1210-6348.
- JELÍNEK, Jiří. O novém českém trestním zákoníku. *Pocta Petru Hlavsovi.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, s. 93-101. ISBN 978-80-903400-9-1.
- KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie. ISBN 978-80-7338-071-7.

- KARABEC, Zdeněk.: Účel trestání. *Kriminalistika*. 2000 č. 2.
- KINDL, Vladimír. Kdy byl vytištěn český překlad trestního zákoníku Marie Terezie? *Právněhistorické studie*. Sv.39, s.355-358. ISBN 978-80-246-1366-6.
- KOUPIL, Ondřej, KOUPILOVÁ, Marcela, MALÝ, Karel, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., WOITSCHOVÁ, Klára: *Prameny k dějinám trestního práva v českých zemích v období absolutismu. Díl. I. Druhá polovina 17. a počátek 18. století*. Praha: Karolinum, 2017. (v tisku)
- KUČHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.
- KUKLÍK, Jan. *Osud Koldínových práv městských Království českého od přijetí Obnoveného zřízení zemského do vydání všeobecného občanského zákoníku rakouského*. Městské právo ve střední Evropě: sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference "Práva městská Království českého" z 19.-21. září 2011, Praha. Praha: Karolinum, s.95-124. ISBN 978-80-246-2113-5.
- KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.
- LANGER, Petr. Trestný čin opilství (1. část). *Bulletin advokacie*. 2005, č. 2, s. 55-59. ISSN 1210-6348.
- LANGER, Petr. Trestný čin opilství (dokončení). *Bulletin advokacie*. 2005, č. 3, s. 28-33. ISSN 1210-6348.
- MALÝ, Karel. Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Consitutio Criminalis Theresiana. *Právněhistorické studie*. sv. 47/1. Praha: Karolinum, 2017. s. 44-45.
- MALÝ, Karel. *Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 2016. IBSN 978-80-246-3269-8.
- MALÝ, Karel, SLAVÍČKOVÁ, Pavla, SOUKUP, Ladislav, SKŘEJPKOVÁ, Petra, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., VOJTÍŠKOVÁ, Jana, WOITSCHOVÁ, Klára. *Práva městská Království českého. Edice s komentářem*. Praha: Karolinum, 2013, ISBN 978-80-246-2117-3.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Vydání čtvrté, (v nakladatelství Leges vydání první). Praha: Leges, 2010. Student. ISBN 978-80-87212-39-4.

- MALÝ, Karel, ŠOUŠA, Jiří, KUČEROVÁ, Klára. *Deklaratoria a Novely Obnoveného zřízení zemského*. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav. *Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918*. Praha: Karolinum, 2006. IBSN 80-246-1209-7.
- MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách a 15.-16. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989.
- MATIAŠKO, Maroš. Ochranné léčení v novém trestním zákoníku: ke třem vybraným otázkám. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 90-94. ISSN 1210-6348.
- MIŘIČKA, August. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. Publikace Všehrdu.
- MIŘIČKA, August. Osnova československého zákona trestního. *Právník*. 1923, roč. 62.
- MUSIL, Jan. Hodnocení znaleckého posudku. *Kriminalistika*. 2010, [online]. č. 3, [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>.
- MUSIL, Jan. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. *Trestní právo*. 1998, roč. 3, č. 1. ISSN 1211-2860.
- NEZKUSIL, Jiří. K odpovědnosti za trestné činy spáchané v alkoholovém opojení. *Socialistická zákonnost*. 1969, roč. 17, č. 5–6.
- NEZKUSIL, Jiří a Ferdinand KNOBLOCH. Akutní otrava alkoholová a její soudné psychiatrické posuzování. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 1963, 10(1). ISSN 0323-0619.
- NIKSCHOVÁ – KUNTSCHEROVÁ, Gabriela. Trestný zákon v boji proti alkoholizmu. *Právní obzor*. 1952, roč. 35, č. 6.
- NIKSCHOVÁ – KUNTSCHEROVÁ, Gabriela. Alkoholismus ve světle nového trestního zákona – §§ 11, 186, 187 a 213 tr. zák. *Lidové soudnictví*. 1950, roč. 1, č. 2.
- OPĚLA, Vítězslav. O poměru skutkových podstat opilství podle §§ 186, 187 tr. zák. *Lidové soudnictví*. roč. 2, 1951, č. 7.
- PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Praha: Všehrd, 1912. Knihovna "Všehrdu".

- *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I. Osnovy.* Vydala komise pro reformu československého trestního zákona. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926.
- *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I. Osnovy II. Odůvodnění osnov.* Vydala komise pro reformu československého trestního zákona. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1926.
- RÁLIŠ, Antonín. *Studie o přičetnosti.* Bratislava: Právnická fakulta University Komenského v Bratislavě, 1931.
- ROHÁČEK, Ivan. Trestná zodpovednosť za opilstvo. *Právo a život.* 1950, roč. 2, č. 8.
- ŘÍHA, Jiří. *Tabulky a schémata z obecné části trestního práva hmotného.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-263-2.
- ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo.* 2007, 12(7), s. 38-48. ISSN 1211-2860.
- ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo.* 2007, 12(6), s. 27-31. ISSN 1211-2860.
- ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo.* 2007, 12(5), s. 38-40. ISSN 1211-2860.
- ŘÍHA, Jiří. Vývoj právní úpravy nepřičetnosti na našem území. *Trestní právo.* 2007, 12(4), s. 35-38. ISSN 1211-2860.
- ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu k § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue.* 2006, 5(10), 293-299. ISSN 1213-5313.
- ŘÍHA, Jiří. Ještě k trestnému činu opilství. *Bulletin advokacie.* 2006, s. 32-37. ISSN 1210-6348.
- ŘÍHA, Jiří. Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). *Trestněprávní revue.* 2006, 5(2), s. 33-40. ISSN 1213-5313.
- ŘÍHA, Jiří. Actio libera in causa (s přihlédnutím k německé nauce a praxi). *Trestněprávní revue.* 2006, 5(3), s. 69-79. ISSN 1213-5313.
- ŘÍHA, Jiří. Zamyšlení nad trestným činem opilství - § 201a TZ. *Kriminalistika,* 2002, [online]. roč. XXXV, č. 4. Vlašim. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z:

<http://www.mver.cz/clanek/kriminalistika728588.aspx?q=Y2hudW09Ng%3D%3D>.

- SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva.
- SOLNAŘ, Vladimír. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo*, 1965, č.11.
- SOUKUP, Ladislav. *August Miřička*. In SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Antologie československé právní vědy v letech 1918–1939*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-750-8.
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu. *Bulletin Advokacie*. 2016 [online]. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu?browser=full>.
- ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, Oto, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, VANDUCHOVÁ, Marie a VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. II, § 140-421*. Praha: C.H. Beck, 2010. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-178-9.
- ŠÁMAL, Pavel, KŮRKOVÁ, Věra, ŠÁMALOVÁ, Milada a BLÁHA, Jan. K možnosti ukládat ochranná opatření nepřičetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2007, 6(6), 162-170. ISSN 1213-5313.
- ŠPICAR, Přemysl. Zavinění jako neodmyslitelná součást trestného činu? *Trestněprávní revue*. 2007, 6(5). ISSN 1213-5313.
- ŠUBRT, Milan. Zaviněná nepřičetnost. *Trestní právo*. 2011, 15(9), s. 23-28. ISSN 1211-2860.

- ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení. *Čes a slov Psychiatrie*. [online] 2011; 107(4): s. 220–226. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2011_4_220_226.pdf.
- ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení a poskytování psychiatrické péče. *Psychiatr. prax.* [online] 2014; 15(1) s. 41–45. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2014/01/11.pdf>.
- TERYNGEL, Jiří. Návrat k „Rauschdeliktu“ (K novelizovanému § 201a trestního zákona). *Justičná revue*, 1992, roč. 44, č. 3.
- VÁLKOVÁ, Helena. K "trestněprávnímu obsahu" duševní poruchy a jeho souvislostem s přípustností zabezpečovací detence u některých pachatelů. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(9), 253-256. ISSN 1213-5313.
- VÁLKOVÁ, Helena a SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2004, 3(7), 197-203. ISSN 1213-5313.
- VÁLKOVÁ, Helena a DÜNKEL, Frieder. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992. Leges crimen. ISBN 80-85638-00-2.
- VÁVRA, Libor. Cesta od opilosti k opilství a zpět. *Právní prostor*. [online] Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/cesta-od-opilosti-k-opilstvi-a-zpet>.
- VICHEREK, Roman. Účel trestu. *Epravo.cz* [online]. Praha. 2013. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>,
- VICHEREK, Roman: Co je nového v trestním řádu od 1. 1. 2012- I. část. *Epravo.cz* [online]. Praha. 2012. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/co-je-noveho-v-trestnim-radu-od-112012-i-cast-80023.html>.
- *Zatímní návrh obecné části trestního zákona*. Vydalo Ministerstvo spravedlnosti Československé republiky. Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1921.
- ŽIŽKA, Jan. *Trestní zákoník Ruské federace*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Prameny. [online] ISBN 80-7338-019-6. [cit. 2017-12-01]. s. 18. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/293.pdf>.

Právní předpisy

České právní předpisy

- Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek.
- Zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
- Zákon č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.
- Nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek
- Sdělení Českého statistického úřadu č. 426/2012 Sb., o aktualizaci Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů (MKN- 10)
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů
- Zákon č. 290/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon a zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích

- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství
- Usnesení předsednictva České Národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- Zákon č. 557/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon
- Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon
- Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
- Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.
- Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví
- Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu
- Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky
- Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky
- Výnos Vůdce a říšského kancléře č. 75/1939 Sb., o Protektorátu Čechy a Morava
- Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží
- Zákon č. 76/1920 Sb., z. a n., o inkorporaci kraje Hlučínského
- Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého
- Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Zdroj: informační systém ASPI [online]. Praha. [cit. 2017-12-01].

Zahraníční právní předpisy

- Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon [Zdroj: informační systém ASPI]
- Уголовный кодекс Российской Федерации N 63-ФЗ от 13.06. 1996. [Zdroj: <http://www.uk-rf.com/glava24.html>]
- Strafgesetzbuch ve znění BGBl. I 1998 S. 3322. [Zdroj: <https://dejure.org/gesetze/StGB/323a.html>]
- Strafgesetzbuch BGBl. Nr. 60/1974 [Zdroj: http://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom.pdf]
- Código penal, Ley Orgánica 10/1995 [Zdroj: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>]
- Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937 [Zdroj: <http://www.gesetze.ch/inh/inhsub311.0.htm>]

Soudní rozhodnutí a judikatura

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 4/14
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2015, sp. zn. 7 Tdo 72/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2013, sp. zn. 5 Tdo 818/2013
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 7 Tdo 462/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 11 Tdo 281/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2006, sp. zn. 7 Tdo 1379/2006 (R 17/2008)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006 (R 19/2007-I)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1446/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2005, sp. zn. 3 Tdo 705/2005
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2002, sp. zn. 6 Tz 315/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 11. 2000, sp. zn. 9 Tz 219/2000 (Rt 29/01)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.1.2001, sp. zn. 5 Tz 269/2000
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 22.01.1997, sp. zn. 8 To 680/96 (Rt 11/98)
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 3. 1994, sp. zn. Ntd 52/94 (Rt 53/94 tr.)
- Rozhodnutí Okresního soudu Praha – západ ze dne 13.5.1993 sp. zn. 1 T 62/1993
- Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 4.6.1992, sp. zn. 11 To 73/1992 (R 22/1993)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 19.4.1991, sp. zn. 11 Tz 22/91 (Rt 24/92)
- Usnesení Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 11. 7. 1991, sp. zn. 2 Ntdf 4/91 (R 2/92)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 5. 1984, sp. zn. 3 Tz 6/84 (R 8/85)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 14. 3. 1985, sp. zn. 3 Tz 2/85
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 21.9.1982, sp. zn. 11 Tz 20/82 (Rt 50/83)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 6. 1981, sp. zn. Tsf 3/81 (R 2/82)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1980, sp. zn. 2 Tz 10/80 (R 20/81 tr.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78 (R 17/1979)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 7. 9. 1976, sp. zn. 5 Tz 26/76 (R 10/1977 tr.)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 8. 1973, sp. zn. 6 To 22/73 (R 11/74)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 28.9.1972, sp. zn. 1 Tz 52/72 (Rt 15/73)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27.6.1968, sp. zn. 3 Tz 9/68 (Rt 59/68)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 6. 1968, sp. zn. 7 Tz 28/68 (R 62/68)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28.5.1968, sp. zn. 4 Tz 28/68 (Rt 58/68)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19.3. 1968, sp. zn. 11 Tz 13/68 (R 33/1968)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR z 18. 12. 1959, sp. zn. 1 Tz 45/59 (R 16/1960)
- Rozhodnutí Krajského soudu Karlovy Vary ze dne 6.2.1957 sp.zn. 3 To 53/57 (Rt 57/57)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 10. 1955, sp. zn. 1 Tz 225/1955 (R 5/1956)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 1951, sp. zn. Tz II 11/51 (R 92/1951)

Zdroj: Informační systém BECK [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek z příslušných let.

Soudní rozhodnutí

- Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 6. 2017, sp. zn. 6 T 143/2017
- Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 3. 11. 2017, sp. zn. 6 T 233/2017
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 28. 3. 2017, sp. zn. 29 T 4/2017
- Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 12. 1. 2017, sp. zn. 24 T 144/2017
- Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. 2. 2017, sp. zn. 32 T 1/2017
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. 4 T 18/2017
- Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 18. 1. 2017, sp. zn. 2 T 180/2016
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. 4 T 143/2016
- Trestní příkaz Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 7. 3. 2017, sp. zn. 4 T 27/2017
- Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. 4 T 39/2017

Zdroj: Anonymizovaná rozhodnutí poskytnutá na základě žádostí dle zákona č. § 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím [Příloha č. 3]

Elektronické zdroje

- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek. Sněmovní tisk 828/00, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2013–2017. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=828&CT1=0>.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 410/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2006–2010. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Sněmovní tisk 744/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2002–2006. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=744&CT1=0>.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o odpovědnosti mládeže. Sněmovní tisk 210/0, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2002–2006. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=210&CT1=0>.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákona. Sněmovní tisk 65. Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1960-1964. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_01.htm.
- Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákona. Sněmovní tisk 472/00. Národní shromáždění republiky Československé 1948-1952. [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.htm.
- Lexicon of alcohol and drug terms published by the World Health Organization. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/39461/1/9241544686_eng.pdf.
- „Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů“ (10. revize), vydávaném Světovou zdravotnickou organizací (WHO). [online]. Praha. [cit. 2017-12-01]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

Seznam příloh

- **Příloha č. 1:** Statistika Ministerstva spravedlnosti České republiky – Přehled o stíhaných, podezřelých, obžalovaných a obviněných fyzických osobách podle § 360 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016.
- **Příloha č. 2:** Statistika Ministerstva spravedlnosti České republiky – Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle § 360 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016.
- **Příloha č. 3:** Anonymizovaná rozhodnutí poskytnutá na základě žádostí dle zákona č. § 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Seznam tabulek a grafů

- **Tabulka 1:** Trestní odpovědnost
- **Tabulka 2:** Nepříčetnost vyvolaná návykovou látkou – hrubé schéma
- **Tabulka 3:** Počty alternativních trestů uložených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 2008 – 2016
- **Tabulka 4:** Počty odsuzujících rozsudků u jednotlivých obvodních pražských soudů a u Městského soudu v Praze dle ustanovení § 360 odst. 1 a odst. 2 TZ od 1. 1. 2017 do 1. 11. 2017
- **Graf 1:** Absolutní počty osob stíhaných, obžalovaných a pravomocně odsouzených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a odst. 1 TZ 1961 v letech 1995 – 2016
- **Graf 2:** Procentuální podíl mužů a žen pravomocně odsouzených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016
- **Graf 3:** Procentuální rozložení věku osob odsouzených za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 2008 – 2016
- **Graf 4:** Absolutní počty upuštění od potrestání a vybraných trestů za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016
- **Graf 5:** Podíl uložených trestů odnětí svobody dle délky trvání za trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a § 201a TZ 1961 v letech 1995 – 2016
- **Graf 6:** Podíl zařazení do věznic dle jejich typu v letech 2008–2016

Název práce v českém jazyce

Problematika zaviněné nepřičetnosti

Abstrakt

Cílem práce je komplexně postihnout problematiku zaviněné nepřičetnosti. Práce v jedenácti kapitolách analyzuje tuto oblast trestního práva. Téma trestní odpovědnosti nepřičetných osob, byť zaviněně, je v rámci trestního práva velice zajímavé. Zvláště pak proto, že řešení otázky trestní odpovědnosti nepřičetných osob se může vymykat jedné ze základních zásad trestního práva – zásady trestní odpovědnosti za zavinění, eventuálně nemusí plnit jednu ze základních funkcí trestního práva – ochranu společnosti a společenských statků před nejnebezpečnějším jednáním stanoveným zákonem. Text se zaměřuje především na současnou právní úpravu zaviněné nepřičetnosti na území České republiky.

Platná právní úprava převzala teoretické řešení zaviněné nepřičetnosti v podobě speciální skutkové podstaty a plné trestní odpovědnosti za konstrukci *actio libera in causa*. Příslušná ustanovení řeší situace, kdy si pachatel nepřičetnost přivodil aplikací návykových látek a v tomto stavu následně spáchal čin vykazující všechny znaky trestného činu s výjimkou přičetnosti. Podle psychického vztahu k činu v nepřičetnosti spáchaném je možné rozlišit právě trestný čin Opilství dle § 360 odst. 1 TZ a případy *actio libera in causa*, u nichž na rozdíl od Opilství existoval k činu spáchaném v nepřičetnosti psychický vztah.

Text pojednává o obecně o nepřičetnosti, duševních poruchách, návykových látkách i zavinění, tak aby byl čtenář s těmito problémy důkladně obeznámen. Poté následuje část nastiňující klady i zápory jednotlivých teoretických konstrukcí. V třetí kapitole je představen historický vývoj nepřičetnosti od 16. století do legislativního procesu přijímání současného kodexu. Dále je analyzována skutková podstata trestného činu Opilství i konstrukce *actio libera in causa*. Kapitoly šest a sedm podrobně rozebírají jejich hmotněprávní přesah, osmá pak procesně právní aspekty. Taktéž je podrobně rozebrána aplikační praxe od roku 1995 do roku 2016 ve spojení s analýzou rozhodnutí vybraných pražských soudů v roce 2017. Naše právní úprava byla

komparována s Německem, Rakouskem, Slovenskem, Ruskem a Španělskem. Na závěr jsou pak tyto poznatky shrnuty a jsou nastíněny některé úvahy *de lege ferenda*.

Klíčová slova

nepříčetnost, zavinění, kvazidelikt, trestní odpovědnost, návyková látka

Název práce v anglickém jazyce

The Question of Self-induced Insanity

Abstract

The aim of this thesis is to cover the question of self-induced insanity in its complexity. The thesis is divided into eleven chapters, in which this part of criminal law is analysed. The topic of criminal liability of insane offenders (even those insane due to their own conduct) represents an interesting part of criminal law. One of the main reasons is the fact that the solution to the problem of criminal liability of insane offenders can lead to the breach of one of the main principles of criminal law – the principle of culpability - on one hand, or to the failure of one of the main functions of the criminal law - the protection of society and its interest and values against the most dangerous conduct prohibited by the law - on the other. The text is concerned mainly with the current legal arrangement of self-induced insanity in the Czech Republic.

The legal arrangement in effect adopted the theoretical concept of a special criminal offense and a full criminal liability for the *actio libera in causa* construction. These provisions deal with situations, where the offender through the voluntary application of addictive substances caused his own insanity and in this state committed an act which would constitute a crime were it not for the absence of the offender's legal capacity. Going by the offender's mental state, we can differentiate between the crime of intoxication in section 360 par. 1 of the Criminal Code/Penal Code and the cases of *actio libera in causa*, where the offender demonstrated a culpable mental state to the crime committed in the state of insanity.

The text introduces a general outline of the legal concepts of insanity, mental illnesses, addictive substances and culpability in order to thoroughly familiarize the reader with the problems in question. The next part outlines the positive and negative aspects of several theoretical constructions dealing with the question of self-induced insanity. The third chapter introduces the evolution of the legal concept of insanity from the 16th century until passing of the current legislation. Subsequently,

the construction of the offense of intoxication and the *actio libera in causa* construction are analysed. Chapters six and seven examine their substantive law connotations while chapter eight deals with the procedural aspects of these concepts. A thorough examination of the criminal practice and case law from 1995 to 2016 and analysis of several decisions of Prague courts from 2017 is present as well. Our current legal arrangement was compared with that of Germany, Austria, Slovakia, Russia and Spain. Finally, the findings of this thesis are summarized and a few considerations *de lege ferenda* are offered.

Key words

insanity, blame, quasi-delict, criminal liability, addictive substance